

Technická univerzita v Liberci

FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra: filosofie

Studijní program: Učitelství pro 2. stupeň základní školy

**Studijní obor
(kombinace):** český jazyk a občanská výchova

Tabák jako kulturní fenomén v České republice

Tabacco as a Cultural Phenomenon in the Czech Republic

Diplomová práce: 09–FP–KFL–171

Autor:

Eva PETEROVÁ

Podpis:

Adresa:

Letná 997

54941, Červený Kostelec

Vedoucí práce: PhDr. Jana Jetmarová, PhD.

Konzultant:

Počet

stran	grafů	obrázků	tabulek	pramenů	příloh
99	19	5	21	45	9 + 1CD

CD obsahuje celé znění diplomové práce.

V Liberci dne: 20. dubna 2010

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ
Katedra filosofie

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(pro magisterský studijní program)

Pro (diplomant):   Eva PETEROVÁ
Adresa: Letná 997, 549 41 Červený Kostelec
Studijní obor (kombinace):   Český jazyk a občanská výchova pro 2. stupeň ZŠ
Název DP: **Tabák jako kulturní fenomén v České republice**
Název DP v angličtině: **Tabacco as a Cultural Phenomenon in the Czech Republic**
Vedoucí práce: PhDr. Jana Jetmarová, Ph.D.
Konzultant:
Termín odevzdání: duben 2010

Poznámka: Podmínky pro zadání práce jsou k nahlédnutí na katedrách. Katedry rovněž formulují podrobnosti zadání. Zásady pro zpracování DP jsou k dispozici ve dvou verzích (stručné, resp. metodické pokyny) na katedrách a na Děkanátě Fakulty přírodovědně-humanitní a pedagogické TU v Liberci.

V Liberci dne 21. dubna 2009

---

děkan

---

vedoucí katedry

Převzal
(diplomant): _____

Datum: _____

Podpis: _____

- Název DP: TABÁK JAKO KULTURNÍ FENOMÉN V ČESKÉ REPUBLICE
- Vedoucí práce: PhDr. Jana Jetmarová, Ph.D.
- Cíl: Nahlédnout na užívání tabáku jako na součást kulturního života lidí v minulosti a současnosti. Zkoumání psychosociálního a genderového vlivu na tento fenomén v České republice. Porovnání užívání tabáku s vybranými zeměmi.
- Požadavky: Odevzdání práce ve stanoveném termínu a dodržení cílů práce.
- Metody: 1. Kritická analýza literárních zdrojů
2. Komparace literárních zdrojů
3. Empirické šetření
- Literatura: FURST, P. T. Halucinogeny a kultura. Praha: DharmaGaia, 1996. 256 s.
ISBN 80-85905-20-5.
- KALINA, K. Drogy a drogové závislosti: mezioborový přístup. Praha: Úřad vlády České republiky, 2003. 319 s. ISBN 80-86734-05-6.
- SANDER, L. GILMAN; ZHOU XUN. Příběh kouře: člověk a kouření od úsvitu dějin až po současnost. Praha: Dybbuk, 2006. 457 s. ISBN 80-86862-23-2.
- STAFFOR, P. Encyklopedie psychedelických látek. Praha: Volvox Globator, 1997. 495 s. ISBN 80-7207-057-6.

Prohlášení

Byl(a) jsem seznámen(a) s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Diplomovou práci jsem vypracoval(a) samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím diplomové práce a konzultantem.

Datum: 20. dubna 2010

Podpis:

Poděkování

Na tomto místě je mou milou povinností poděkovat vedoucí práce PhDr. Janě Jetmarové, PhD. za cenné rady, inspiraci, trpělivost a metodickou pomoc při odborném vedení mé práce.

Dále pak děkuji všem, kteří se podíleli na mém výzkumném šetření. V neposlední řadě děkuji své rodině a přátelům za pochopení a sílu, kterou mi dodávali po celou dobu mého studia.

Anotace

Diplomová práce se věnuje tabáku jako kulturnímu fenoménu v České republice. Teoretická část práce pojednává obecně o problematice spojené s kouřením tabáku. Dále se zabývá historií i současností tohoto jevu ve světě a v České republice. S přihlédnutím k psychosociálním a genderovým vlivům charakterizuje postavení tohoto fenoménu v naší společnosti a porovnává ho s vybranými zeměmi. Cílem praktické části je zmapování aktuálního přístupu společnosti ke kouření tabáku. Pomocí dotazníkového šetření na vybraném vzorku české populace zjišťuje rozdíly v přístupu kuřáků a nekuřáků k této problematice.

Klíčová slova

tabák – cigarety – kouření – závislost – kultura – společnost - gender

Annotation

The diploma thesis is focused on tobacco as a cultural phenomenon in Czech Republic. The theoretical part disserts upon tobacco smoking as a general question. Furthermore it explains the problem from a contemporary same as historical point of view in the both Czech and worldwide context. Taken into consideration of psychosocial and gender influences, it characterises its role in our society and compares it with other countries. The goal of the practical part is to map an actual attitude of society towards tobacco smoking. With the help of survey based on a selected sample of Czech population, it reveals the differences between smokers' and non-smokers' attitude.

Keywords

tobacco – cigarettes – smoking – addiction – culture – society - gender

Die Annotation

Die Diplomarbeit befasst sich mit Tabak als kulturelles Phänomen in der Tschechischen Republik. Der theoretische Teil behandelt allgemein die Problematik assoziierte mit dem Tabakrauchen. Weiter befasst sich mit der Vergangenheit und dem Gegenwart dieses Phänomen in der Welt und in der Tschechischen Republik. Im Hinblick auf die psychosoziale und geschlechtsspezifische Einflüsse charakterisiert den Status dieses Phänomen in unserer Gesellschaft, und vergleicht ihn mit ausgewählten Ländern. Das Ziel des praktischen Teils ist den aktuellen Ansatz auf das Rauchen einteilen. Auf einer Stichprobe von tschechischen Bevölkerung identifiziert unter Anwendung einer Umfrage die Unterschiede im Zugriff Rauchern und Nichtrauchern auf dieses Thema.

Die Schlüsselwörter

Tabak – Zigaretten - Rauchen - Abhängigkeit – Kultur - Gesellschaft – Gender

OBSAH

Úvod.....	10
1. Tabák jako droga	13
1.1 Drogy	13
1.1.1 Dělení drog	14
1.2 Tabák	15
2. Historie kouření tabáku	17
2.1 První setkání Evropanů s tabákem.....	18
2.1.1 Kouření jako součást rituálu.....	18
2.2 Kouření v 16. a 17. století.....	19
2.3 18. a 19. století	20
2.4 Dnešní doba.....	22
3. Dějiny kouření v České republice	23
3.1 Známí ctitelé a odpůrci tabáku	24
4. Účinky tabáku.....	26
4.1 Závislost na tabáku	26
4.1.1 Psychosociální závislost.....	28
4.1.2 Fyzická závislost.....	29
4.1.3 Pozitivní působení tabáku	29
4.1.4 Negativní účinky tabáku.....	30
4.1.5 Prevence	30
4.1.6 Odvykání	31
4.2 Pasivní kouření	32
4.3 Způsoby užívání tabáku	33
5. Tabák jako kulturní fenomén	35
5.1 Kouření a společnost.....	36
5.2 Kouření v umění	37
5.2.1 Výtvarné umění	37
5.2.2 Literatura	39
5.2.3 Kouření ve filmu a televizi.....	40
5.3 Kouření a reklama	41
5.3.1 Sběratelství	41
5.3.2 Balení cigaret.....	42
5.3.3 Historie obalů	42
5.3.4 Motivy na obalech.....	43
5.3.5 Vybrané nejznámější cigaretové značky.....	43
5.4 Stigmatizace kouření.....	46

6. Situace v České republice.....	48
6.1 Epidemie kouření v České republice	48
6.2 Přehled situace.....	49
6.3 Politický přehled.....	50
6.4 Ekonomika státu	51
6.5 Legislativa	52
6.5.1 Ochrana nekuřáků	52
6.5.2 Reklama na tabákové výrobky	54
6.5.3 Zdravotní varování na obalech a další požadavky na tabákové výrobky.....	54
6.5.4 Některé další zákony týkající se kontroly tabáku	55
6.6 Mezinárodní dny bez kouření.....	55
7. Porovnání s vybranými zeměmi.....	56
7.1 Zákaz kouření na veřejných místech	56
7.2 Zákaz reklamy na tabák	57
8. Kouření z hlediska genderu	59
8.1 Kouření žen	59
8.2 Kouření mužů	60
8.3 Porovnání dle statistik.....	60
8.4 Vliv na organismus.....	62
9. Mládež a kouření.....	63
9.1 Kouření ve škole.....	64
10. Vlastní šetření	66
10.1 Cíle.....	66
10.2 Hypotézy výzkumu	66
10.3 Použitá metoda	67
10.3.1 Nestandardizovaný dotazník.....	67
10.3.2 Vybraný vzorek respondentů.....	67
10.3.3 Vlastní dotazník	68
10.4 Výsledky dotazníkového šetření.....	69
10.4.1 Dotazník pro kuřáky.....	69
10.4.2 Dotazník pro nekuřáky	79
10.4.3 Porovnání.....	87
10.5 Verifikace hypotéz.....	88
10.6 Závěry empirického výzkumu.....	89
Závěr.....	91
Seznam použité literatury	93
Seznam internetových odkazů	96
Seznam příloh	99

Úvod

Kouření je kulturním fenoménem, který sdílí celé lidstvo. Snad každá primitivní i vyspělá společnost něco kouřila. Byla to činnost doprovázející nejrůznější rituály, součást kultury, nebo byla vnímána jako lék na nejrůznější nemoci. Role tohoto fenoménu se v průřezu dějinami mění.

Téma návykových látek obecně je v naší společnosti velmi aktuální. Vybrala jsem si tabák, protože problematika tohoto fenoménu se dotýká každého z nás. Je často propírána v médiích, na řadě míst přibývají zákazy kouření a domnívám se, že jeho škodlivé účinky byly přímo zpopularizovány. Ale přesto se s kuřáky dále denně setkáváme. Kouření bylo, je a podle mého názoru ještě dlouho bude součástí naší kultury. Hlavním cílem mé diplomové práce je zmapovat, jak se měnil pohled na tento jev v historii a jak je vnímán současnou společností.

Dříve se tomuto fenoménu lidé oddávali spíš pro prožitek, dnes je vnímán jako zlozvyk a závislost jako nemoc. Naše společnost je rozdělena na dvě skupiny – kuřáky a nekuřáky. Mezi kuřáky patří muži i ženy, lidé různého věku, výše vzdělání i společenského postavení. Tento fenomén má v naší kultuře stále své postavení. Stejně jako dříve v něm lidé hledají prožitek, odpočinek, útěk od reality. Stále tu působí silný sociální vliv skupiny. Než se kouření stane závislostí, bývá zvykem, který je vázán na určité situace, lidi, nebo činnosti. Jako příklad můžeme uvést pití kávy, které si většina kuřáků nedokáže bez cigarety představit.

Co se tedy výrazně změnilo v přístupu společnosti k tomuto fenoménu? Podle mého názoru je to především uvědomění si zdravotních rizik, které v sobě kouření skrývá. Dnes již před nimi lidé nemohou zavírat oči, protože jsou prokazatelné. Propaguje se celkový zdravý životní styl a ten kouření vylučuje.

Ať jsme nebo nejsme příznivci kouření, musíme si uvědomit, že je to každého věc a především jeho zdraví. Avšak nesmí tím být ohrožováni i nekuřáci. Domnívám se, že dospělí lidé se mohou pasivnímu kouření úspěšně vyhnout. Hůře jsou na tom děti, které vyrůstají v prostředí, kde se kouří a nemohou to ovlivnit. Ty by měla naše společnost chránit především.

V první kapitole teoretické části je nahlédnuto na postavení tabáku ve světě drog. Ve druhé kapitole najdeme historii kouření tabáku ve světě i na našem území.

Ve třetí kapitole jsou shrnuty účinky tabáku a dále se věnuje široké problematice, která je s kouřením tabáku spojena. Ve čtvrté kapitole je nahlédnuto na tabák jako součást kultury. Šestá kapitola monitoruje situaci v České republice. Sedmá kapitola nahlíží na situaci v ostatních vybraných zemích. Osmá kapitola zkoumá tento fenomén z hlediska genderu. Na závěr teoretické části je zařazena kapitola Mládež a kouření. Podle mého názoru je podstatné předcházet tomu, aby lidé s kouřením začali. V tomto ohledu je důležité zaměřit se na naši mládež. Proto je v práci uvedena i tato kapitola.

Východiskem pro teoretickou část práce jsou literární a internetové zdroje. Při jejich analýze jsem došla k závěru, že informace o kouření tabáku obecně jsou lehce dostupné jak v internetové, tak tištěné podobě. Kouření z kulturního hlediska se však dotýká jen okrajově. Z pojetí tabáku jako součásti kultury nevyhází takové množství publikací. Nejlépe se mi pracovalo s následujícími zdroji. Velice cenným pramenem mi byla rozsáhlá publikace, která nahlíží na kouření jako kulturní fenomén a vyšla u nás v roce 2006 pod názvem Příběh kouře, s podtitulem Člověk a kouření od úsvitu dějin až po současnost. (1. vyd. Londýn, 2004 pod názvem: Smoking: A Cultural History), podílel se na ní kolektiv autorů a sestavili ji Sander, L. Gilman a Zhou Xun . Zkoumá kouření z hlediska historie, umění, literatury, kultury, sexuality a zdraví. České vydání obsahuje přílohu „Naše cigarety od monarchie po Českou republiku“, kterou zpracovali Miroslav a Vladimír Bromovi (viz příloha č. 3). Původně česká publikace, která vychází z historického pojetí, „Slavná historie tabákového dýmu“, sleduje společenskou roli tabáku od počátku kouření po současnost. Tato publikace není v porovnání s předchozí tak rozsáhlá a některé části jsou psány spíše nadnesenou a humornou formou než odborným jazykem. Také jsem měla možnost nahlédnout do monografie z roku 1947 od A. Čapka: Tabák v Čechách: Kouření a šňupání – pěstování, zpracování, zdaňování tabáku, jakož i vývoj jeho monopolu, jeho spotřeby a výnosu. Z tohoto pramenu jsem čerpala některé informace o počátcích kouření u nás, které nejsou příliš dostupné. Dále jsem pracovala s publikacemi o drogách, psychedelických látkách a další problematice spojené s tímto jevem.

Praktickou část diplomové práce představuje vlastní dotazníkové šetření. Jeho hlavním cílem je zjistit, jakým způsobem se liší přístup kuřáků a nekuřáků k dané problematice s přihlédnutím k genderu a dále celkový přístup společnosti k aktuálním otázkám, které se tohoto jevu týkají.

1. Tabák jako droga

1.1 Drogy

Tento termín má mnoho významů. V Úmluvách OSN a v „Deklaraci snižování poptávky po drogách“ označuje látky podřízené mezinárodní kontrole. V medicíně odkazuje na některá léčiva, užívaná pro předejití popř. vyléčení nemoci nebo pro zvýšení fyzické či psychické kondice. Ve farmakologii se termín vztahuje na některé chemické činitele, které upravují biochemické nebo fyziologické procesy v tkáni nebo organismu. Často se pojmem „droga“ rozumí psychoaktivní látka a ještě častěji jde o synonymum pro drogy nezákonné. Kofein, tabák, alkohol a další látky, které jsou běžně užívány bez lékařského předpisu, jsou v jistém slova smyslu také drogy, protože jsou užívány primárně pro svůj psychoaktivní efekt.¹

L. Inversen Defínuje drogy jako chemické látky, které jsou konzumovány záměrně, za účelem navození požadovaného účinku.²

V roce 1969 podala komise znalců Světové zdravotnické organizace definici drogy: „Droga – jakákoli látka, která, je-li vpravena do živého organismu, může pozměnit jednu nebo více jeho funkcí.“³

Podle J. Presla lze drogu chápat jako: „Každou látku, ať už přírodní či syntetickou, která splňuje dva základní požadavky:

- má tzv. psychotropní účinek, tj. ovlivňuje určitým způsobem naše prožívání okolní reality, mění naše „vnitřní“ naladění, zkrátka působí na naši psychiku
- může vyvolat závislost“⁴

Tabák, alkohol či marihuanu můžeme v našich podmínkách označit jako tzv. průchozí drogy. Tímto termínem jsou označovány látky, které mohou být předstupněm k užívání nebezpečnějších, většinou nelegálních drog. Podle Csémyho riziko zneužívání heroínu a pervitinu pro dospívající, kteří pravidelně kouří tabák, roste 9,7 krát.⁵

---

¹ Kalina, K. Mezioborový glosář pojmů. [online]. c 2003-2004, [cit 2010-03-16]. Dostupné z: <http://www.drogy-info.cz/index.php/info/glosar_pojmu>.

² Sander, L. Gilman; Zhou Xun. Příběh kouře: člověk a kouření od úsvitu dějin až po současnost. 1. vyd. Praha: Dybbuk, 2006, s.362.

³ Šedivý V.; Válková, H. Lidé, alkohol, drogy. 1. vyd. Praha: Naše vojsko, 1988, s. 18.

⁴ Nožina, M. Svět drog v Čechách. 1. vyd. Praha: KLP, 1997, s. 9.

⁵ Nešpor, K. Návykové chování a společnost. 2. Vyd. Praha: Portál, 2003, s. 47-48.

1.1.1 Dělení drog

Drogy můžeme dělit z různých hledisek.

Způsob podávání drogy

. Existují různé způsoby podávání drog – ústy, injekcí, očními kapkami, nosním sprejem, místní aplikací na pokožku či vdechováním do plic. Jelikož se v práci věnujeme problematice kouření tabáku, zajímá nás zejména poslední typ aplikace, tedy vdechování kouře do plic. Tento způsob má pro uživatele největší výhodu v tom, že vdechovaná látka je rychle vstřebávána z plic do krve.⁶

Kromě tabáku lze kouřit i jiné drogy.

Tabulka č. 1: Drogy, které se kouří

BĚŽNÝ NÁZEV	AKTIVNÍ SLOŽKA DROGY	BOD VARU
Marihuana	THC	200°C
Crack	Kokain	187°C
Heroin	Diacetylmorfin	272°C
Opium	Morfin	252°C
Tabák	Nikotin	247°C
Speed	Metamfetamin	Asi 200°C

Zdroj: Sander, L. Gilman; Zhou Xun. Příběh kouře: člověk a kouření od úsvitu dějin až po současnost. 1. vyd. Praha: Dybbuk, 2006, s. 383.

Legální a nelegální drogy

S látkami, které mohou ovlivnit psychiku a mohou vyvolat závislost, se můžeme setkat v podstatě každý den. Jde o tzv. legální drogy. Jedná se především o alkohol, ale definici drogy by mohla splňovat i káva, čaj, tabák či nejrůznější léky. Tyto drogy se staly běžně tolerovanou součástí našeho životního stylu a tradice. V českém kontextu došlo k významovému posunu při chápání termínu „droga“. Při užití tohoto pojmu máme dnes spíš na mysli drogy nelegální, jejichž výroba a distribuce je zakázána.⁷

⁶ Sander, L. Gilman; Zhou Xun. Příběh kouře: člověk a kouření od úsvitu dějin až po současnost. 1. vyd. Praha: Dybbuk, 2006, s. 362-363.

⁷ Nožina, M. Svět drog v Čechách. 1. vyd. Praha: KLP, 1997, s. 10.

„Měkké (lehké)“ a „tvrdé (těžké) drogy“

Jednotlivé drogy jsou spojeny s odlišnou mírou efektu a rizik. Podle této míry je lze dělit na tzv. „měkké (lehké)“ a „tvrdé (těžké) drogy“. Toto dělení je u nás rozšířené, i když je nepřesné. V Nizozemí je užíván srozumitelnější způsob dělení – drogy s akceptovatelným, přijatelným rizikem a drogy s rizikem nepřijatelným. K zástupcům „lehkých“ drog patří např.: káva, tabákové výrobky, produkty konopí a alkohol. V případě alkoholu je hranice sporná, protože nadměrné užívání může být pro organismus značně rizikové. U „těžkých“ drog je vznik závislosti jednoznačný a tyto drogy jsou neakceptovatelným rizikem pro jedince i společnost.⁸

Tabulka č. 2: Dělení drog podle účinku

Stimulanty	kokain, amfetamin, metamfetamin, kofein, nikotin...
Depresanty (tlumivé látky)	alkohol, barbituráty,...
Halucinogeny	LSD, mezkalin, osilocin, DMT,...
Entaktogeny	MDMA (extáze), MDA, ...
Kanabionoidy	THC (cannabis)
Dissociativní anestetika	ketamin, PCP
Delirogeny	atropin, skopolamin,...
Narkotika (opiáty)	přírodní: morfin, syntetické :kodein, heroin, ...
Jiné	inhalanty, jiná sedativa a hypnotika

Zdroj: Nožina, M. Svět drog v Čechách. 1. vyd. Praha: KLP, 1997, s. 16-48.

Složka tabáku nikotin se řadí mezi stimulanty. Jsou to látky s nefyziologickým budivým efektem na centrální nervovou soustavu.⁹

Mezi stimulanty patří látky, které pomáhají zahánět pocity hladu nebo únavy a navozují pocit svěžesti. Na tyto látky vzniká návyk.¹⁰

1.2 Tabák

Tabák se získává z upravených sušených listů lilkovité rostliny *Nicotiana Tabacum*, která se pěstuje v mnoha zemích. Její hlavní psychoaktivní složka je nikotin. Tabák a alkohol patří mezi nejčastěji užívané rekreační drogy.

Obvykle se kouří ve formě cigaret a doutníků, také je možné ho žvýkat, polykat a šňupat (v této formě má slabě budivé účinky).

⁸ Nožina, M. Svět drog v Čechách. 1. vyd. Praha: KLP, 1997, s. 10.

⁹ Kalina, K. a kol. Drogy a drogové závislosti 1. Mezioborový přístup. 1. vyd. Praha: Úřad vlády České republiky, 2003, s. 164.

¹⁰ Nožina, M. Svět drog v Čechách. 1. vyd. Praha: KLP, 1997, s. 23.

Kromě nikotinu obsahuje tabákový kouř řadu dalších látek, které škodí zdraví, především dehet, kysličník uhelnatý a nitrosaminy. Ve zpracovaném tabáku lze objevit zbytky chemických látek, např. pesticidů, které rovněž poškozují zdraví.¹¹

Pro tabákové výrobky se pěstují nejčastěji dva druhy tabáku – tabák obecný, který je nejrozšířenější, a tabák selský. Tabák se pěstuje téměř po celém světě. Z druhů, které se pěstují na Kubě, v Dominikánské republice a na Samutře, se vyrábějí především kvalitní doutníky. Tabák pěstovaný v Severní Americe je používán hlavně k výrobě cigaret a dýmkového tabáku.¹²

Nálezy dýmek v hrobech starých Aztéků dokazují, že se zde tabák kouřil již v dobách dávno minulých. Tabák hrál v životě Indiánů, většinou spolu s dalšími halucinogenními látkami sakrální roli. Jako stimuluující prostředek užívali některé druhy tabáku i původní obyvatelé Austrálie. Jako první se s tabákem seznámila evropská posádka Kryštofa Kolumba v roce 1492, kdy zakotvila u břehů Kuby. Roku 1560 Jean Nicota dovezl na francouzský dvůr tabák ve formě šňupacích prášků. Tak se pravděpodobně s tabákem seznámili obyvatelé Evropy a návyk se rozšiřoval dál.¹³

Problematikou rozšíření tabáku se podrobněji budeme zabývat v kapitole č. 2

Tabák lze zařadit mezi tzv. psychedelické látky, protože skutečná tabáková intoxikace může způsobovat změněné stavy vědomí. To bylo využíváno v různých indiánských společenstvích Severní i Jižní Ameriky při šamanském kouření. Na rozdíl od ostatních rostlin, které do této skupiny řadíme, může být tabák vysoce návykový i fyzicky. Toho si Indiáni povšimli a zachycují tento jev i ve své mytologii. Tělesnou i psychologickou touhu po tabáku, které si povšimli u svých šamanů, připisují i svým bohům.¹⁴

---

¹¹ Kalina, K. Mezioborový glosář pojmů. [online]. c2003-2004, [cit 2010-03-16]. Dostupné z: <http://www.drogy-info.cz/index.php/info/glosar_pojmu>.

¹² Milovaný i proklínaný tabák. *100+1 zahraniční zajímavost*, 2002, roč. 6, č. 12, s. 4.

¹³ Valíček, K. a kol. Rostlinné omamné drogy. 1. vyd. Benešov: Start, 2000, s. 132-134.

¹⁴ Furst T. P. Halucinogeny a kultura. 1. vyd. Praha: Maťa, 1996, s. 35-39.

2. Historie kouření tabáku

Kouření obecně má velmi staré dějiny. Můžeme ho objevit v prastarých obětních obřadech, při kterých se jako oběti bohům spalovaly některé části rituálně zabitých zvířat nebo celá zvířata. Dým, který vystupoval z ohně nepříjemně zapáchal, proto se do něho vhazovalo vonné koření. Často to byla patrně konopná semena, která dodávala kouři omamné účinky. Toto opojování kouřem bychom mohli považovat za první způsob kouření.¹⁵

V dějinách starých amerických kultur se setkáváme s kněžskými kastami, které měly svoje kněžské třídy. Jejich příslušníci – „kazikové“ bývali v některých částech Střední a Jižní Ameriky také náčelníky indiánských kmenů. Byli považováni za prostředníky mezi Bohem a lidmi. Jednou z povinností těchto kaziků bylo udržovat „svatý“ oheň. K tomu se používalo suché listí a rostliny. Je pochopitelné, že statné rostliny tabáku se k tomuto účelu dobře hodily. Když se někdy stalo, že oheň dohořival, muselo se do něho foukat. Tak do sebe foukající vdechoval kouř a pomalu si na to zvykal. Postupem času to pro něho začal být prožitek. Trvalo dlouho, než se ostatní obyvatelstvo seznámilo s kouřením tabáku, protože pravděpodobně dlouhou dobu zůstávalo doménou nadřazených kaziků, čarodějů a kouzelníků.¹⁶

Rozšířenost tabáku mezi domorodci a významné shody v jeho ideologii ukazují, že přítomnost tabáku na americkém kontinentu je velmi dávná. Archeologická nálezy dokazují, že Mayové kouřili tabákové listy již v 1. století před naším letopočtem. Je možné, že určité druhy tabáku mohou patřit mezi nejstarší pěstované rostlin na americkém kontinentu. V Kalifornii byly nalezeny kamenné dýmky, které byly určeny k užívání tabáku a svým stářím odpovídají nejstarší pěstované kukuřici v Mexiku. A to zřejmě kouření nebylo prvním způsobem užívání tabáku. Je tedy možné, že první pěstované rostliny byly určeny pro potěšení ducha.¹⁷

I když z našeho pohledu pochází tabák z Ameriky, byly rostliny druhu *Nicotina* pro své stimulační účinky využívány původními obyvateli i v jiných částech světa, např. australskými domorodci.

---

¹⁵ Novák, M. a kol. O kouření. 1. vyd. Praha: Avicenum, 1980, s. 9.

¹⁶ Pejml, K. Celý svět kouří. 1. vyd. Praha: Za svobodu, 1947, s. 21-22.

¹⁷ Furst T. P. Halucinogeny a kultura. 1. vyd. Praha: Maťa, 1996, s. 39.

Způsob jejich přípravy byl odlišný, spočíval ve smíchání s bílým popelem. Popel, který obsahoval alkaloidy měl urychlit účinky nikotinu. Žvýkání tohoto tabáku nebylo součástí rituálu, nýbrž zábavou ve volném čase.¹⁸

2.1 První setkání Evropanů s tabákem

První střety mezi kulturami kouření amerického kontinentu a Evropy se datují do roku 1492. Dva členové Kolumbovy posádky Luis de Toress a Rodrigo de Jerez se setkali ve vnitrozemí Kuby s domorodci, kteří kouřili sušené listy. Oba tento kouř vdechovali. Stali se tak prvními Evropany, kteří kouřili tabák. Dozvídáme se to ze ztracených rukopisů z Kolumbových cest, které byly vydány knězem Bartoloméem de Las Casas roku 1514. Podle jeho popisu sbírali tamní lidé jisté byliny, které na jednom konci zapalovali a na druhém nasávali kouř. Sušené listy byly z rostliny *Nicotina tabacum*. Rostla v horní polovině Jižní Ameriky, ve Střední Americe a v Karibiku. Španělé si špatně vyložili domorodý výraz *tabaco*, jenž byl ve skutečnosti výraz pro označení trubičky nebo dýmky, s níž Indiáni rostlinu kouřili.

Už tehdy byla tato rostlina kultivována po celém americkém kontinentě v podobě jiné odrůdy – *Nicotina rustica*. Kouřila se v rámci spirituálních praktik v Severní i Jižní Americe dávno před tím, než se začalo s její kultivací, což bylo někdy v období 5000-3000 let př.n.l. Některou z forem tabáku kouřili Mayové, Aztékové, Karibové a nespočet dalších národů po celé západní polokouli. Pro Evropany byl kouření zážitek, pro který zpočátku ani neměli slovo a snažili se mu přisoudit nějaký význam. Bylo chápáno jako něco nového a zpočátku bylo vyhrazeno především elitě.¹⁹

2.1.1 Kouření jako součást rituálu

Kouření se stalo součástí léčebného rituálu, který sloužil k diagnostice i léčení nemoci a také k vyhánění zlých duchů. Ti údajně nemoc způsobovali. Kouř také sloužil jako potrava duchům, kteří přebývali v tělech šamanů.

Kouzlo magického kouře pronásleduje lidstvo od počátku věků. Čich je jedním z nejzákladnějších smyslů našeho bytí, čichovými buňkami vzpomínáme na ztracený svět.

---

¹⁸ Rudgley, R. Kulturní alchymie. 1. vyd. Praha: NLN, 1996, s. 167.

¹⁹ Sander, L. Gilman; Zhou Xun. Příběh kouře: člověk a kouření od úsvitu dějin až po současnost. 1. vyd. Praha: Dybbuk, 2006, s. 6-7.

Kouř byl odjakživa součástí kultury jako takové. Egypťané, Babylóňané i Hindové zapalovali kadidlo, domorodí Američané zase kouřili tabák, aby mohli komunikovat s duchy. Staří Číňané pálili k vyhnání zlých duchů *moxu*. I v Řecku se vdechování kouře doporučovalo jako léčebná praktika.²⁰

S inhalací různých dýmů se setkáváme podle Herodota či Plinia již ve starověku, kdy bylo např. k léčbě melancholie doporučováno vdechovat kouř z dýmajícího kravského trusu.²¹

Původně bylo kouření tabáku lékem a součástí rituálu, ale brzy se stalo vášní. Nejdříve bylo výsadou elity, ale postupně bylo přejato celou společností.

2.2 Kouření v 16. a 17. století

Evropané si kouření tabáku rychle oblíbili, od roku 1598 se již popis kouření objevuje i v literatuře a umění. Tato „móda“ se brzy rozšířila po celém kontinentu i zbytku světa. Z tabáku se tak stalo spotřební zboží. Během dalších padesáti let se už tabák pěstoval téměř ve všech částech světa. Všeobecné rozšíření kuřáckého návyku měla jistě na svědomí také domnělá léčivá síla tabáku. Už tehdy se pozorovalo, že tabák zmírňuje pocit hladu, navozuje pocit klidu a umožňuje lidem déle pracovat. První anglická kniha o tabáku byla vydaná roku 1595. Hovoří se v ní o tabáku jako léčivé bylině.

V 16. století poznala Evropa nový způsob aplikace tabákového kouře, když se v Anglii začaly vyrábět dýmky z bílé hrnčířské hlíny. Lidé různého společenského postavení kouřili různé druhy tabáku pomocí odlišných dýmek. Kuřácké kazety, které obsahovaly vše, co člověk ke kouření potřeboval, se staly nepostradatelnými předměty denní potřeby. Byly vyráběny ze dřeva, kovu nebo exotických materiálů.²²

Kouření tabáku se šířilo rychle i v mimoevropských zemích. V centrální Asii a v Indii domorodci přijali kouření tabáku jako uměleckou formu projevu. Směs tabáku s kořením kouřili ve vodních dýmkách., zvaných „hookah“.

---

²⁰ Sander, L. Gilman; Zhou Xun. Příběh kouře: člověk a kouření od úsvitu dějin až po současnost. 1. vyd. Praha: Dybbuk, 2006, s. 7-10.

²¹ Kozák J. T. a kol. Rizikový faktor kouření. 1. vyd. Praha: KPK, 1993, s. 8.

²² Sander, L. Gilman; Zhou Xun. Příběh kouře: člověk a kouření od úsvitu dějin až po současnost. 1. vyd. Praha: Dybbuk, 2006, s. 8-9.

Díky evropským obchodníkům se kouření tabáku rychle rozšířilo i v Africe, kde již na konci 16. století ovlivnila místní kuřácká kultura společenské rituály, např. svatby a náboženské obřady. Roku 1600 proniklo kouření i do Japonska. Přes Japonsko a Jihočínské moře přivezli Portugalci a Španělé kuřácký zvyk i do Číny, kde si tuto novou zábavu pro její prožitek brzy zamilovali. Kouření se tam stalo nedílnou součástí již existující čajové kultury.²³

Odborné debaty o tom, zda kouření škodí zdraví se vedly již od počátku 17. století. Někteří vládci se pokoušeli z různých důvodů kouření zakázat. K takovým odpůrcům kouření tabáku patřil např. anglický král Jakub I., který v Anglii roku 1604 kouření zakázal. Dále potom např. papež Inocenc X. (1644 až 1655), který kuřáky exkomunikoval z církve.

Časem však vládci pochopili, že občany od této vášně neodradí. Rozhodli se tedy tabák kontrolovat pomocí státních monopolů, které jim přinesly bohatství a snížily společenské napětí. Tak např. vášnivý kuřák a výběrčí daní car Petr Veliký zrušil roku 1689 všechny dekrety, které kouření trestali ranami holí nebo vyhnanstvím na Sibiř. Kouření se stalo součástí jeho politické strategie a čerpal z něho peníze do státního rozpočtu.²⁴

2.3 18. a 19. století

V tomto století již kouření tabáku přestávalo být pouze módou, ale stávalo se normou. Kuřáci dýmek si museli udržet své postavení, protože čím dál oblíbenější se stával nový fenomén – šňupání. Proto bývá 19. století nazýváno stoletím šňupání. Na začátku 19. století se začaly zřizovat kuřácké salonky, protože byla velká poptávka po doutnících. Doutník na rozdíl od dýmky mizel úměrně s tím, jak se jeho skupenství měnilo v kouř. Sám se tedy stal kouřem – předmětem čiré podstaty. V této době se kouření doutníku stává záležitostí elity, zatímco kouření dýmky bylo oblíbeno u prostého lidu. V západní Evropě, např. v kuřáckých klubech v Londýně či Berlíně byly kuřácké rituály spjaty se socializací jedinců. Většina těchto klubů byla určena pro střední vrstvy občanů, podávala se zde káva nebo čaj.

---

²³ Sander, L. Gilman; Zhou Xun. Příběh kouře: člověk a kouření od úsvitu dějin až po současnost. 1. vyd. Praha: Dybbuk, 2006, s. 9-18.

²⁴ Milovaný i proklínaný tabák. *100+1 zahraniční zajímavost*, 2002, roč. 6, č. 12, s. 4.

Rituál kouření dýmek tu zesilovala konverzace, knihovna a podávání pokrmů. Pro dělnickou třídu byly určeny hostince, nálevny a bary, které měly v podstatě stejnou funkci.²⁵

Zlom v technologii tabákového průmyslu nastal v roce 1880, kdy James A. Bosack vynalezl stroj na výrobu cigaret, který dokázal vyrobit až dvě stě cigaret za minutu.²⁶

Na konci 19. století se kouření stalo velkým obchodem. Obchodní zisk stimuloval odvětví tabákového průmyslu. Čím rozmanitější byla nabídka, tím více kuřáků přicházelo a vytvářeli tak větší profit. K rozvoji tohoto odvětví významně přispělo také zmechanizování výroby cigaret.

Obchodníci si také uvědomili význam reklamy. Tvůrci moderní reklamy vycházeli z psychologických a sociologických teorií tehdejší doby. Reklama začala využívat velkého množství levných časopisů a novin, plakátů nebo živých billboardů, aby se její sdělení dostalo mezi co nejširší vrstvu lidí.

V 19. století se jasně objevila zdravotní rizika, která může kouření způsobovat. Zároveň byl však tabák vnímán jako nezdravý i kvůli svému morálnímu významu.²⁷

Cigarety hráli velkou roli i v období válek, kdy znamenaly pro vojáky chvíle odreagování, odpočinku či uklidnění. Z mnoha vojáků se stali za první světové války kuřáci, za druhé světové války byly cigarety dokonce součástí potravinových balíčků pro vojáky. Na konci druhé světové války v Evropě kouřilo cca čtyřicet procent mužů a v šedesátých letech to bylo již na šedesát procent.²⁸

Nacisté spatřovali v kouření hrozbu árijské rase, proto roku 1939 vyhlásil Hermann Göring zákaz kouření vojáků na veřejnosti.²⁹

Přímou souvislost mezi rakovinou plic a kouřením prokázal jako první německý lékař, důstojník SS, Karl Stell. Jeho výzkum byl financován Adolfem Hitlerem, který byl zarytým nekuřákem.³⁰

---

²⁵ Sander, L. Gilman; Zhou Xun. Příběh kouře: člověk a kouření od úsvitu dějin až po současnost. 1. vyd. Praha: Dybbuk, 2006, s. 18-21.

²⁶ Milovaný i proklínaný tabák. *100+1 zahraniční zajímavost*, 2002, roč. 6, č. 12, s. 5.

²⁷ Sander, L. Gilman; Zhou Xun. Příběh kouře: člověk a kouření od úsvitu dějin až po současnost. 1. vyd. Praha: Dybbuk, 2006, s. 21-22.

²⁸ Milovaný i proklínaný tabák. *100+1 zahraniční zajímavost*, 2002, roč. 6, č. 12, s. 5.

²⁹ Evropské tažení. *100+1 zahraniční zajímavost*, 2003, roč. 12, č. 25, s. 40.

³⁰ Milovaný i proklínaný tabák. *100+1 zahraniční zajímavost*, 2002, roč. 6, č. 12, s. 6.

V roce 1948 vydal Sir Richard Doll sérii epidemiologických studií rakoviny plic, která přesvědčila britské i americké představitele veřejného zdravotnictví, že kouření je zdraví škodlivé. Tak začala kampaň veřejného zdravotnictví proti kouření.

Kouření bylo špatné a nezáleželo na tom, co se kouřilo. Tabák, opium i marihuana se staly nebezpečím pro zdraví jednotlivce i celé společnosti.³¹

2.4 Dnešní doba

V roce 2000 na světě kouřila 1, 1 miliardy lidí, z toho cca třikrát více mužů než žen. Do roku 2025 se pravděpodobně počet kuřáků zvýší až na 1, 6 miliardy. Dnes je největší počet kuřáků v Číně. Podle lékařské studie z r. 1996 cca 61% čínských kuřáků věřila, že kouření škodí zdraví jen minimálně. V květnu 1997 tedy tamní vláda zareagovala a zakázala kouření na většině veřejných míst. Výrazně také zredukovala reklamu na tabák. Světová zdravotnická organizace začala usilovat o mezinárodní protikuřáckou smlouvu, která měla platit od roku 2003. Mnoho zemí začalo mezitím proti kouření aktivně bojovat. Protikuřácké kampaně byly založeny na morálních i zdravotních důvodech, proč přestat kouřit. Zvýšit povědomí o zdravotních rizicích kouření, o výhodách nekouření, o překážkách za cestou k nekouření a jak mohou zdravotní pojišťovny pomoci lidem při odvykání měla za cíl výstava Světové zdravotnické organizace pořádaná v letech 2000 – 2001.

Záměrem postmoderního umění je podat lidem takové obrazy, které by převzaly kontrolu nad jejich jednáním.³²

V zemích s vysokými příjmy má kouření několik let klesající trend. Naproti tomu však v zemích, které mají nízké či střední příjmy, spotřeba cigaret roste. Jednou z příčin této rostoucí tendence může být zavedení volného obchodu s tabákovými výrobky. Obecně se dá říci, že ve většině zemí dnes kouří spíše chudší lidé než bohatí.³³

Historie kouření ve světě viz příloha č.4.

---

³¹ Sander, L. Gilman; Zhou Xun. Příběh kouře: člověk a kouření od úsvitu dějin až po současnost. 1. vyd. Praha: Dybbuk, 2006, s. 26.

³² Sander, L. Gilman; Zhou Xun. Příběh kouře: člověk a kouření od úsvitu dějin až po současnost. 1. vyd. Praha: Dybbuk, 2006, s. 26-29.

³³ Prabhat, J.; Chaloupka F., J. Jak zvládnout kuřáckou epidemii: vlády a ekonomika kontroly tabáku. 1. vyd. Praha: Státní zdravotní ústav, 2004, s. 2.

3. Dějiny kouření v České republice

Tabák se dostal do Čech pravděpodobně koncem 16. století s usídlením císaře Rudolfa II. a jeho španělskými dvořany v Praze. V Madridu, kde byl tento císař vychován, byl tabák již znám.³⁴

Je dochován dopis z roku 1598, ve kterém pán z Proskova posílal semeno tabáku vypěstované v Čechách saskému kurfiřtu Augustovi. Nejvíce se kouření u nás však rozmohlo pravděpodobně až za třicetileté války, kdy našimi zeměmi procházela vojska různé národnosti. Na konci 16. století byl v Čechách tabák znám jako léčivá rostlina, podobně jako v celé Evropě. Můžeme to usuzovat podle Mathiolova herbáře, který byl vydaný roku 1596 Danielem Adamem z Veleslavína a lékařem Adamem Hübnerem. Podle tohoto herbáře se tabák pěstoval na zahradách lékárníků.³⁵

Zajímavostí je, že v příručce určené vojenským sanitářům v době Marie Terezie najdeme návod k použití tabákového kouře jako účinného projímadla.³⁶

Do střední Evropy a tedy i do Čech se kouření a šňupání tabáku dostalo odlišnými cestami. Šňupání se k nám dostalo přes Francii z Portugalska a Španělska. Kouření přišlo z Anglie přes Holandsko a Německo. Šňupání z počátku, stejně jako v ostatních evropských zemích, patřilo k oblíbeným činnostem vyšších vrstev. V josefínské době už bylo šňupání tabáku rozšířeno a oblíbeno i u nižších vrstev. Kouření tabáku přišlo do Čech o něco později. Podle historika Zikmunda Wintra jsou naše první dýmky (tehdy známé jako „trubičky na tabák“) uvedené v jednom pražském inventáři poprvé roku 1622. V době třicetileté války u nás pravděpodobně tento zvyk příliš nepostupoval. Většinou kouřilo pouze vojsko. Po uzavření Vestfálského míru roku 1648 nastalo všeobecné uvolnění a šňupání i kouření se rozmáhalo. Proti tomuto zvyku se začali stavět mravokárci a kazatelé. V 17. a 18. století se tento zvyk stával módní záležitostí. Roku 1784 se monopol na tabák dostal do rukou státu. Spotřeba zdaněného tabáku na osobu tehdy činila cca 0,8 kg.³⁷

---

³⁴ Slavná historie tabákového dýmu. 1. vyd. Praha: Forma, 1996, s. 31.

³⁵ Čapek, A. Tabák v Čechách: Kouření a šňupání – pěstování, zpracování, zdaňování tabáku, jakož i vývoj jeho monopolu, jeho spotřeby a výnosu. 1. vyd. Praha: Technické knihkupectví a nakladatelství, 1947, s. 5-12.

³⁶ Novák, M. a kol. O kouření. 1. vyd. Praha: Avicenum, 1980, s. 10.

³⁷ Čapek, A. Tabák v Čechách: Kouření a šňupání – pěstování, zpracování, zdaňování tabáku, jakož i vývoj jeho monopolu, jeho spotřeby a výnosu. 1. vyd. Praha: Technické knihkupectví a nakladatelství, 1947, s. 12-22.

V 19. století bylo oblíbené šňupání tabáku. Nabízení tabáku bylo běžným přátelským gestem. Příkladem by mohl být pan mlynář z díla Babička od Boženy Němcové, který byl vyličen jako typický český pan otec, který by bez krabičky s tabákem nevyšel z domu. Pro tuto postavu našla Němcová inspiraci v mlynáři Antonínu Luderovi.

Na přelomu 19. a 20. století se stále rozšiřovalo kouření dýmek. Hlavičky dýmek byly většinou porcelánové nebo dřevěné. Český spisovatel a humorista František Jaromír Rubeš, byl velký ctitel dýmek a v jeho humoristických povídkách se často vyskytují.³⁸

Kouření bylo v evropských poměrech spjato s hospodským prostředím. Je to jeden z nejstarších zvyků, které jsou přidruženy k jídlu a pití. Kouření na ulicích bylo zakazováno, a to zřejmě z bezpečnostních důvodů, protože většina domů byla dřevěná. Byl vytvořen zvláštní slovník, který zahrnoval slova jako „nikociana“- staročesky cigareta, „tahohubka“ – fajfka. Tabák se v 17. století nejen kouřil a šňupal, ale také žvýkal. V hospodách byly nabízeny různé druhy tabáku jako rakouský, brazilský, španělský atd. Motiv kouření se objevuje i v Malostranských povídkách od Jana Nerudy.³⁹

V 80. letech se výdaje za kuřivo rovnaly výdajům za mléko, sýry, vejce a čerstvou zeleninu dohromady. Sice probíhal rozsáhlý boj proti kouření, ale snížení bylo jen nepatrné. Roční spotřeba cigaret na jednoho obyvatele činila cca dva tisíce za rok. Více než 70% cigaret bylo v té době dodáváno na trh s filtrem. O dvacet let dříve u nás počet cigaret s filtrem činil necelá dvě procenta.⁴⁰

Ukázky krabiček cigaret v historii České republiky viz příloha č. 2.

3.1 Známí ctitelé a odpůrci tabáku

Mezi náruživé kuřáky patřil český básník Jaroslav Vrchlický, který věřil, že cigareta přispívá k lepší a solidnější práci. Od mládí byl velkým kuřákem také Svatopluk Čech. Bez kávy a cigarety nemohl tvořit. Věřil však, že jde spíš o zvyk, než o závislost na nikotinu.

---

³⁸ Slavná historie tabákového dýmu. 1. vyd. Praha: Forma, 1996, s. 31-32.

³⁹ Slavná historie tabákového dýmu. 1. vyd. Praha: Forma, 1996, s. 32-34.

⁴⁰ Janík, A.; Dušek, K. Drogy a společnost. 1. vyd. Praha: Avicenum, 1990, s. 55-56.

Mezi další umělce, kteří podleli kouzlu cigarety, dýmky nebo doutníku patří: Jakub Arbes, Karel Klostermann, Josef Kajetán Tyl, Karel Matěj Čapek-Chod, Karel Václav Rais, Alois Jirásek, Antonín Sova, Antonín Slavíček a další.⁴¹

Naopak mezi odpůrce této činnosti patřili u nás např. spisovatel a básník F. X. Svoboda, který nemohl pochopit, z jakého důvodu se neřest kouření tak rozšířila. Byl přesvědčen, že na uměleckou tvorbu nemůže mít tabák dobrý vliv. K dalším velkým českým odpůrcům tabáku můžeme řadit: Zikmunda Wintera, profesora Thomayera, Jana Dědinu a další. Otevřený boj proti alkoholu a tabáku vedly i některé časopisy, např. Nová kultura, Nový lid a Ruch.⁴²

---

⁴¹ Pejml, K. Celý svět kouří. 1. vyd. Praha: Za svobodu, 1947, s.167-171.

⁴² Pejml, K. Celý svět kouří. 1. vyd. Praha: Za svobodu, 1947, s. 150-152.

4. Účinky tabáku

Mnoho nekuřáků nemůže pochopit, proč se lidé tomuto „zlozvyku“ oddávají, přestože znají zdravotní rizika, které ho provázejí. Pokusíme se analyzovat to, co nám kouření tabáku může dát i vzít.

4.1 Závislost na tabáku

Kouření není jen zlozvyk, ale může se stát závislosti, protože nikotin, obsažen v tabáku, je droga se silnou návykovostí.

Nikotin je jedinou návykovou a hlavní psychoaktivní látkou ze 4.- 5. tisíc složek tabákového kouře či tabáku jako takového. Jde o rostlinný toxický alkaloid - bezbarvou tekutinu bez zápachu. Své jméno dostala tato látka podle Jeana Nicota, který se zasloužil o rozšíření tabáku v Evropě. Smrteľnou dávkou pro člověka je kolem 80 mg, ale poměrně rychle vzniká tolerance. To znamená, že u dlouhodobého kuřáka se dávka zvyšuje.⁴³

Drogová závislost obecně způsobuje určité omezení svobody člověka. Uživatel si na drogu vytvořil vazbu, stává se součástí jeho života. Drogu potřebuje, aby se cítil dobře. V určitých případech může dojít až k „zotročení“ drogou, kdy závislý člověk život droze zcela podřídí.⁴⁴

Závislost v obecném smyslu znamená: „stav potřeby nebo závislosti na někom nebo na něčem, což dotyčnému usnadňuje fungování nebo přežití.“⁴⁵

Dvěma klíčovými charakteristikami závislosti jsou: nucení vzít si drogu a odvykací syndrom, pokud je člověku droga upírána.⁴⁶

---

⁴³ Kalina, K. a kol. Drogy a drogové závislosti 1. Mezioborový přístup. 1. vyd. Praha: Úřad vlády České republiky, 2003, s. 205.

⁴⁴ Nožina, M. Svět drog v Čechách. 1. vyd. Praha: KLP, 1997, s. 12.

⁴⁵ Palčová, A. Terminologický slovník z oblasti alkoholu a drog. 1. vyd. Praha: Psychiatrické centrum, 2008, s. 78.

⁴⁶ Sander, L. Gilman; Zhou Xun. Příběh kouře: člověk a kouření od úsvitu dějin až po současnost. 1. vyd. Praha: Dybbuk, 2006, s.365.

Definice závislosti podle 10. revize Mezinárodní klasifikace nemocí zní:

„Syndrom závislosti je skupina fyziologických, behaviorálních a kognitivních fenoménů, v nichž užívání některé látky nebo třídy látek má u daného jedince mnohem větší přednost než jednání, kterého si kdysi cenil více. Centrální popisnou charakteristikou syndromu závislosti je touha brát psychoaktivní látky, alkohol nebo tabák.“⁴⁷

Závislost na nikotinu ovlivňuje velké procento kuřáků. Různé drogy se liší v tom, nakolik způsobují závislost. Může být překvapující, že drogy jako jsou heroin a kokain nezpůsobují závislost v takové míře jako nikotin. V případě užívání marihuany propadá závislosti kolem 10% uživatelů. Na rozdíl od závislých kuřáků tabáků uživatelé marihuany konzumují drogu v nepravidelných intervalech.⁴⁸

Tabulka č. 3: Procento drogově závislých uživatelů

DROGA	PROCENTUÁLNÍ ZÁVISLOST
Nikotin	80%
Heroin	35%
Kokain	21%
Stimulanty	11%
Marihuana	11%
Alkohol	8%

Zdroj: Sander, L. Gilman; Zhou Xun. Příběh kouře: člověk a kouření od úsvitu dějin až po současnost. 1. vyd. Praha: Dybbuk, 2006, s. 367.

Podle Schmidta lze dělit kuřáky na tyto typy:

1. Příležitostný kuřák: Kouří občas, i když nemá potřebu, především na základě zvyku. Když se objeví potřeba, nemusí ji nutně uspokojit.
2. Návykový kuřák: Kouří ze zvyku a z důvodu napodobení. Tento zvyk může ukončit bez větší námahy, u jedince ještě není vyvinuta psychická závislost.

⁴⁷ Nešpor, K. Návykové chování a společnost. 2. Vyd. Praha: Portál, 2003, s. 14.

⁴⁸ Sander, L. Gilman; Zhou Xun. Příběh kouře: člověk a kouření od úsvitu dějin až po současnost. 1. vyd. Praha: Dybbuk, 2006, s.368.

3. Kuřák s psychickou závislostí: Patří sem kuřáci, u nichž stojí v popředí prožitek, ale také ti, kteří jsou motivováni uvolněním, uklidněním a odstraněním pocitu prázdnoty.
4. Kuřák s psychickou a fyzickou závislostí: Kuřák vyhledává účinky nikotinu pro emočně-vegetativní prožitky. Tělesná závislost se může projevit bušením srdce, návaly pocení a neklidem po vysazení kouření.⁴⁹

Při charakteristice závislosti na tabáku tedy rozlišujeme dva typy závislostí, a to závislost psychosociální, která se projevuje od počátku závislosti a závislost fyzickou, která vzniká po určité době a je individuální.⁵⁰

4.1.1 Psychosociální závislost

U této závislosti jde o kombinaci závislosti psychické a sociální. Psychická závislost je charakterizována jako naučená potřeba určité činnosti v určité situaci. Sociální závislost je taktéž naučená potřeba určité činnosti, ale v určité společnosti.

Psychosociální závislost tedy znamená mít v určitých situacích v ruce cigaretu, pohrávat si s ní nebo ji kouřit, bez ohledu na to, jaké má účinky a jaká rizika nám může přinést. Vzniká tu vazba na určité situace na kouření cigarety. Jde tedy o jistý zvyk či zažitý stereotyp.⁵¹

Jde tedy o závislost na cigaretě jako předmětu či prostředku komunikace. Vše souvisí s rituálem, který samotné kouření doprovází - zapalování cigarety, nabízení cigarety, pozorování plamene. Pro mnoho jedinců tento rituál znamená odreagování, snížení stresu či úzkosti, překonání komunikačních bariér. Pro řadu kuřáků, kteří úspěšně zvládli fyzickou závislost, bývá zvládnout tento druh závislosti ještě náročnější. V krizových situacích se tak často k cigaretě vrací. K překonání takových situací slouží řada psychologických postupů, při kterých jde zejména o nácvik vhodných způsobů chování (viz kap. 4.1.6).⁵²

---

⁴⁹ Mečíř, J. Zneužívání alkoholu a nealkoholových drog u mládeže. 1. vyd. Praha: Avicenum, 1990, s. 128-129.

⁵⁰ Kalina, K. a kol. Drogy a drogové závislosti 1. Mezioborový přístup. 1. vyd. Praha: Úřad vlády České republiky, 2003, s. 205.

⁵¹ Kalina, K. a kol. Drogy a drogové závislosti 1. Mezioborový přístup. 1. vyd. Praha: Úřad vlády České republiky, 2003, s. 206.

⁵² Sovinová H; Csémy, L. Kouření cigaret a pití alkoholu v České republice. 1. vyd. Praha: Státní zdravotní ústav, 2003, s. 22.

4.1.2 Fyzická závislost

Fyzická závislost je individuální, záleží na genetických dispozicích jedince a vzniká po určitém čase. Závislost na nikotinu vzniká asi u 60 – 70% kuřáků.

Drogová závislost na nikotinu vzniká zmnožením receptorů v mozku, které jsou citlivé na nikotin. Jejich počet se během života nikdy nezmenší, proto se naprostá většina lidí, která byla jednou závislá na nikotinu, nemůže nikdy stát příležitostnými kuřáky.⁵³

Fyzickou závislost lze určit podle dvou faktorů. Prvním je počet vykouřených cigaret denně – 15 a více cigaret denně již znamená závislost na nikotinu. Druhým faktorem je, jak brzy si kuřák musí zapálit první cigaretu po probuzení.⁵⁴

Kuřák, který je závislý na nikotinu, si první cigaretu zapálí cca 60 minut po probuzení. Na zjištění míry závislosti kuřáka existuje řada různých textů, např. Fagerströmův test nikotinové závislosti.(viz příloha č.8)

4.1.3 Pozitivní působení tabáku

Kouření škodí zdraví. Tento pravdivý výrok zná v naší společnosti téměř každý. Proto se tedy ptáme, proč tolik lidí kouří a proč vůbec s kouřením začínají? Je samozřejmé, že kdyby člověku kouření nepřinášelo žádné výhody, tento zvyk by nepraktikoval. Rozhodně bychom našli více nevýhod než výhod, které kouření tabáku přináší. Jaké má tedy nikotin příznivé účinky?

Nikotin má jak stimulační, tak subjektivně uvolňující účinek. Vyvolává u kuřáků tabáku pozitivní posilující účinky, včetně mírné euforie, zvýšené energie, povzbuzení, snížení stresu a stavu úzkosti, potlačení chuti k jídlu.⁵⁵

Nizozemskými vědci bylo prokázáno, že tabák snižuje riziko onemocnění Parkinsonovou chorobou. Ve formě náplastí nebo injekcí použili nikotin k léčbě pacientů, kteří již touto chorobou trpěli. Dostavily se pozitivní zmírňující účinky nikotinu.

---

⁵³Kalina, K. a kol. Drogy a drogové závislosti 1. Mezioborový přístup. 1. vyd. Praha: Úřad vlády České republiky, 2003, s. 206.

⁵⁴ Kalina, K. a kol. Drogy a drogové závislosti 1. Mezioborový přístup. 1. vyd. Praha: Úřad vlády České republiky, 2003, s. 207.

⁵⁵ Sander, L. Gilman; Zhou Xun. Příběh kouře: člověk a kouření od úsvitu dějin až po současnost. 1. vyd. Praha: Dybbuk, 2006, s. 367.

Stejně tak nikotin pomáhá při léčbě Alzheimerovy choroby a u dětí, které trpí tzv. Tourettovým syndromem – neurologickým onemocněním, které se projevuje neovladatelnými pohyby.⁵⁶

4.1.4 Negativní účinky tabáku

Příznaky otravy nikotinem u začínajícího kuřáka mohou být: bolesti hlavy, nevolnost, podráždění sliznice, průjem. Většinou však začínající kuřák tyto problémy pod sociálním vlivem překoná a později se již obvykle neobjevují, protože rychle vzniká tolerance organismu.

Psychologická a sociální rizika jsou u tabáku minimální, protože tabák nevede ke změně stavů psychiky. Je to psychicky bezpečná, tolerovaná, legální droga. Možná právě absence těchto rizik nám brání uvědomit si o to více rizika somatická. Celosvětově umírají ročně 4 miliony lidí a v ČR 23 tisíc lidí v důsledku nemocí způsobených tabákem.⁵⁷

Tabák může podstatně zvýšit riziko zhoubných nádorů, onemocnění dýchacích cest, onemocnění cév, srdečních onemocnění, dále onemocnění alergií či astmatem. Může se stát příčinou impotence u mužů a vzniká riziko poškození plodu u těhotných žen. Obecně je to nejčastější příčina smrti, které by se dalo předejít.⁵⁸

4.1.5 Prevence

Rozlišujeme prevenci primární, sekundární a terciální. Cílem primární prevence je předcházet nemoci – v našem případě závislosti ještě před jejím vznikem. Je tedy nutno zamezit užívání návykových látek a omezit nebo zastavit experimentování, které může vést k porušení tělesného a duševního zdraví. Sekundární prevence se provádí, když už nemoc propukla, ale ještě nezpůsobila poškození. Terciální prevence předchází dalším škodám a následkům.⁵⁹

---

⁵⁶ Milovaný i proklínaný tabák. *100+1 zahraniční zajímavost*, 2002, roč. 6, č. 12., s. 5.

⁵⁷ Kalina, K. a kol. *Drogy a drogové závislosti 1. Mezioborový přístup*. 1. vyd. Praha: Úřad vlády České republiky, 2003, s.205.

⁵⁸ Nešpor, K. *Kouření, pití, drogy*. 1. vyd. Praha: Portál, 1994, s. 28.

⁵⁹ Nešpor, K. *Návykové chování a společnost*. 2. Vyd. Praha: Portál, 2003, s. 133-134.

Jaká preventivní opatření vnikají proti kouření tabáku v posledních letech? Snižuje se propagace tabákových výrobků, na krabičkách se uvádí, že kouření škodí zdraví, zavádí se programy proti kouření, roste informovanost kuřáků o škodlivých účincích tabáku. Podle mého názoru by byl také efektivní zákaz kouření na veřejných místech, omezení prodeje cigaret a zvýšení ceny tohoto zboží.

4.1.6 Odvykání

Při vzniklé závislosti patří mezi hlavní abstinenční příznaky neovladatelná touha po cigaretě, nervozita, podrážděnost, deprese, změny nálad, únava. Tyto příznaky se zpravidla objevují několik hodin po poslední dávce nikotinu.

Kouření patří k naučenému chování a kuřák si ho fixuje několik let. Aby přestal kouřit, musí to především sám chtít, být rozhodnut a odhodlán. Vyžaduje to také odhodlání naučit se nekouřit. To může trvat měsíce i roky. Ale průměrné období s největšími problémy bývají tři měsíce. V této době se také odehrává nejvíce návratů ke kouření.

Jak už bylo zmíněno, jedná se i o závislost psychosociální. Léčba tedy může spočívat v tom, rozbít určitý naučený stereotyp, či vazbu kouření na určité situaci. Příkladem může být návyk kouření při kávě či po jídle. Nejlepší řešení je snaha vyhnout se takovýmto kritickým situacím, pokud to jde. Kávu lze na určitou dobu nahradit čajem. Některým situacím, jako je např. naučená cigareta po jídle, však předejít nelze. Pro takový případ je vhodné naučit se jiný vzorec chování. Bývalý kuřák může mít např. připravený kartáček na zuby a pastu, a ihned po jídle si dojde vyčistit zuby. Takovým způsobem může účinně rozbít zažitý stereotyp.

Dalším typem léčby je farmakologická léčba. Ta může spočívat v používání různých přípravků, srovnatelných s placebem, avšak více úspěchů sklízí náhradní terapie nikotinem. Ta se objevuje na našem trhu ve formě žvýkaček, tablet, náplastí či inhalátoru s nikotinem. Všechny formě jsou vlně prodejné v lékárnách. Nelze si je však plést za léky proti kouření. Jejich funkce spočívá ve zmírnění abstinenčních příznaků.⁶⁰

---

⁶⁰ Kalina, K. a kol. Drogy a drogové závislosti 1. Mezioborový přístup. 1. vyd. Praha: Úřad vlády České republiky, 2003, s. 205-206.

Závislost na tabáku by měl u svého pacienta léčit každý lékař, nebo může kuřák navštívit některou z poraden pro odvykání kouření, kterých je po celé ČR na 60. Kuřák se také může obrátit na Linku pro odvykání kouření.⁶¹

Podle statistických údajů by si až 70% kuřáků přálo přestat kouřit.

Graf č. 1: Vůle kuřáků k odvykání podle výzkumu z r. 2006

Zdroj: Pešek, R.; Nečena, K. *Kouření aneb závislost na tabáku*. [online]. Praha: Ministerstvo zdravotnictví České republiky, 2008 - [cit. 2010-03-27]. Dostupné z: <www.kraj-jihocesky.cz/file.php?par%5Bid_r%5D=39148...0>, s. 13.

4.2 Pasivní kouření

V Evropě umírá ročně půl milionu lidí na nemoci, které jsou způsobeny kouřením, z toho deset procent na následky pasivního kouření.⁶²

Bylo prokázáno, že více než 40 látek, které jsou obsaženy v cigaretovém kouři a jsou vdechovány při pasivním kouření, může způsobovat vznik nádorových onemocnění. Pasivní kouření má dlouhodobý i krátkodobý vliv na lidské zdraví. Mezi okamžité projevy patří podráždění očí, nosu, hrdla i plic. Tabákový kouř může u nekuřáků vyvolat i bolesti hlavy a pocit nevolnosti. Pro alergiky a astmatiky představuje pobyt v zakouřených prostorách riziko vyvolání záchvatu. Nejvíce může poškodit kouření zdraví dětí.

⁶¹ Kalina, K. a kol. *Drogy a drogové závislosti 1. Mezioborový přístup*. 1. vyd. Praha: Úřad vlády České republiky, 2003, s. 205-206.

⁶² Evropské tažení. *100+1 zahraniční zajímavost*, 2003, roč. 12, č. 25, s. 38.

Aktivní i pasivní kouření u těhotných žen zvyšuje riziko výskytu syndromu náhlého úmrtí kojenců. Dětský organismus, který je vystavován pasivnímu kouření, je více náchylný k onemocnění zánětu průdušek, zápalu plic, zánětu středního ucha atd..⁶³

Pasivnímu kouření může být člověk nedobrovolně vystaven i na pracovišti. Každý nekuřák se však v tomto případě může bránit, protože podle zákona patří mezi práva a povinnosti zaměstnanců nekuření na pracovištích, kde pracují nekuřáci:

„Zaměstnanec je povinen nepožívat alkoholické nápoje a nezneužívat jiné návykové látky na pracovištích zaměstnavatele a v pracovní době i mimo tato pracoviště, nevstupovat pod jejich vlivem na pracoviště zaměstnavatele a nekouřit na pracovištích a v jiných prostorách, kde jsou účinkům kouření vystaveni také nekuřáci.“⁶⁴

4.3 Způsoby užívání tabáku

I když v dnešní době zažíváme celosvětovou snahu o odstranění kouření, zůstává kouření dál jedním z celoživotních potěšení člověka, ať už k tomu používá dýmku, doutník nebo cigaretu. Rituál kouření vždy vyžadoval nějaké pomůcky. Pouze vlhké šňupání, kdy se tabák namáčel, a žvýkání tabáku se bez nich obešlo. Kouření dalo v minulosti vzniknout široké škále pomůcek, které kuřáci používali k většímu pohodlí, vzhledu a potěše. Tyto pomůcky potřebují především konzumenti tabáku, kteří dávají přednost šňupání, kouření dýmky či doutníků, aby svůj kuřácký rituál provozovali správně a důstojným způsobem.⁶⁵

V České republice tedy lze rozlišit dvě formy tabáku – bezdýmý tabák a tabák, který hoří. Bezdýmý tabák dále můžeme rozdělit na šňupací a orální. Šňupací tabák se aplikuje vdechem do nosních dutin, orální do úst. Orální tabák může být žvýkací – listy tabáku se vkládají do úst a žvýkají se. Tato forma byla oblíbená u horníků, kteří byli závislí na nikotinu, ale kvůli methanu si v dole nemohli zapálit cigaretu. V dnešní době žvýkání listů tabáku stalo oblíbeným i u vrcholových sportovců, protože je to pro jejich fyzickou kondici méně závadné než kouření.⁶⁶

---

⁶³ Sovinová H; Csémy, L. Kouření cigaret a pití alkoholu v České republice. 1. vyd. Praha: Státní zdravotní ústav, 2003, s. 23-24.

⁶⁴ Zákon č. 262/2006 Sb. ze dne 21. dubna 2006 Zákoník práce.

⁶⁵ Sander, L. Gilman; Zhou Xun. Příběh kouře: člověk a kouření od úsvitu dějin až po současnost. 1. vyd. Praha: Dybbuk, 2006, s. 110-112.

⁶⁶ Kalina, K. a kol. Drogy a drogové závislosti 1. Mezioborový přístup. 1. vyd. Praha: Úřad vlády České republiky, 2003, s. 205.

Další variantou jsou papírové pytlíčky podobné čajovým, ze kterých se po vložení do úst uvolňuje nikotin.

Tabák, který hoří je známý především ve formě cigarety, doutníku nebo dýmky. Pravý doutník je v podstatě svinutý tabákový list a obsahuje nejméně přidaných látek.⁶⁷

Dýmka na tabák je známa přibližně od konce 16. století a od té doby je používána neustále. Změnila se však její podoba i materiál. Oblíbené byly kdysi hliněné dýmky a dekorativní dýmky z „mořské pěny“, které už téměř vymizely. Více než 250 let jsou vyráběny různé porcelánové dýmky. Po světě se vyráběly dýmky na tabák z všelijakých materiálů, jako je dřevo, kov, kámen, kosti, ulity apod.⁶⁸

Dýmkový a cigaretový dým je upravován, takže mezi 4. – 5. tisíci látek cigaretového kouře je kolem 700 látek přidaných za různými účely, např. chemikálie pro ladné vinutí cigaretového dýmu. Dále je to asi 60 kancerogenů a mnoho dalších toxických látek.⁶⁹

Jihoameričtí Indiáni používali při užívání tabáku také techniku klystýru, což umožňovalo rychlé vstřebávání žádoucích látek z konečnicku do krevního oběhu, aniž by se objevily nežádoucí účinky, které se mohly vyskytnout, pokud látka prošla trávicím ústrojím.⁷⁰

---

⁶⁷ Kalina, K. a kol. Drogy a drogové závislosti 1. Mezioborový přístup. 1. vyd. Praha: Úřad vlády České republiky, 2003, s. 205.

⁶⁸ Sander, L. Gilman; Zhou Xun. Příběh kouře: člověk a kouření od úsvitu dějin až po současnost. 1. vyd. Praha: Dybbuk, 2006, s. 110-112.

⁶⁹ Kalina, K. a kol. Drogy a drogové závislosti 1. Mezioborový přístup. 1. vyd. Praha: Úřad vlády České republiky, 2003, s. 205.

⁷⁰ Furst T. P. Halucinogeny a kultura. 1. vyd. Praha: Maťa, 1996, s. 39.

5. Tabák jako kulturní fenomén

Fenomén obecně znamená jev, tedy to, co se objevuje jak smyslům, tak vědomí. Emmanuel Kant nazývá fenoménem všechno, co je možné poznat na základě zkušenosti, Edmund Husserl prožitek, v němž je zjevování předmětu.⁷¹

V běžné řeči se dnes význam tohoto termínu posunul. Fenoménem dnes označujeme významného člověka nebo jev, který je živě diskutovaný a tedy i významný.

Kouření má více než čtyři století velký dopad na životní styl a na společnost po celém světě. Je to společenská záležitost a je tedy i součástí kultury. Lidé se při této činnosti sdružují a konverzují. Tento zvyk či závislost je tedy určitým způsobem spojuje. Zároveň však může být tabák příčinou rozbrojů a tím, co společnost dělí na dva tábory: nekuřáků a kuřáků. V dnešní době je téma kouření tabáku živě diskutované. Vznikají nekuřácké restaurace, objevují se nové cedule, zakazující kouření v určitých prostorách. Jsou tedy kuřáci postupně vytlačováni na okraj společnosti, nebo se již jen nekuřáci nechtějí nedobrovolně stávat pasivními kuřáky? Tato otázka je složitá, pokusíme se nahlédnout do historie i současnosti, abychom tento kulturní fenomén mohli lépe posoudit.⁷²

Claude Lévi-Strauss ve své dichotomii všech lidských vztahů řadí tabák na zvláštní místo. Ve své knize *Od medu k popelu* označuje tabák jako „meta-kulinářský“. Podle něho tedy zahrnuje veškeré vlastnosti věcí, které se přirozeně vyskytují v přírodě, ale i těch, které člověk vyrobil. Kouření definuje samou podstatu toho, co pro jedince znamená – společně kouříme s ostatními v klubech, po jídle, po práci, ale kouříme i sami. Kouření posiluje náš vztah ke společenství a kouření o samotě by mohlo znamenat odcizení se od ostatních.⁷³

Již roku 1782 napsal anglický básník William Cowper: „Dýmka se svým občasným zabafáním způsobí, že půl věty jednou za čas postačí.“⁷⁴

---

⁷¹ Kol. autorů. *Filosofický slovník*. 2. vyd. Olomouc: Olomouc, 1998, s. 54.

⁷² Sander, L. Gilman; Zhou Xun. *Příběh kouře: člověk a kouření od úsvitu dějin až po současnost*. 1. vyd. Praha: Dybbuk, 2006, s. 222.

⁷³ Lévi-Strauss, C. *Od medu k popelu*. *Mythologica 2*. *Od medu k popelu*. 1. vyd. Praha: Argo, 2006.

⁷⁴ Sander, L. Gilman; Zhou Xun. *Příběh kouře: člověk a kouření od úsvitu dějin až po současnost*. 1. vyd. Praha: Dybbuk, 2006, s. 222.

Z tohoto výroku by se dalo odvodit, že kouření je předpokladem pro dobrou konverzaci.

V polovině 20. století začaly převažovat obavy z negativních stránek kouření, a to především škodlivých účinků na zdraví člověka. Na kouření začalo být pohlíženo spíše jako na „zabijáka“ jednotlivců, párů i společnosti. Cigaretový dým ohrožuje společenský život i život samotný, jak aktivního, tak pasivního kuřáka.⁷⁵

5.1 Kouření a společnost

Kdybychom se zeptali většiny kuřáků na to, proč vlastně začali kouřit, odpoví nám něco v tom smyslu, že začali, „aby byli společenší“. Podle M. Hiltona, autora publikace *„Smoking in British Popular Culture, 1800-2000“*, je sdílení, nabízení a přijímání cigarety jedním z formativních rituálů ve společenském vývoji téměř poloviny západního světa. Lidé tedy většinou začínají kouřit proto, že to dělají jejich přátelé či vrstevníci. Zpočátku je kouření něčím, co se provádí ve skupině, až později se projeví prožitek z cigarety, kterou si vychutnáme o samotě. Spousta kuřáků přiznává, že s touto činností začala proto, aby zapadla do kolektivu. I přes společenské tlaky spjaté s kouřením nadále převládá představa kuřáka jako velké ikony individualismu 20. století. K této představě nám napomáhá i řada hollywoodských hvězd, kterým kouření přidalo na atraktivnosti. Vytvořili si oponu kouře mezi sebou a kamerou, která naznačovala lhostejnost k okolnímu světu a vymykání se společenským pravidlům a konvencím. Tyto postavy se stylizovaly do role samotářů, kteří po společnosti druhých ani netouží. Na tuto tradici navazuje i např. reklama z r. 1959, která obsahuje výrok: „S cigaretou nejsi nikdy sám.“⁷⁶

Potěšení z kouření není záležitostí pouze 20. století. Ve druhé polovině 19. století bylo kouření opěvováno jakožto ztělesnění individuality buržoazních gentlemanů. Jedním z největších známých kuřáků a zároveň individualistů byl Sherlock Holmes.⁷⁷

---

⁷⁵ Sander, L. Gilman; Zhou Xun. Příběh kouře: člověk a kouření od úsvitu dějin až po současnost. 1. vyd. Praha: Dybbuk, 2006, s. 222.

⁷⁶ Sander, L. Gilman; Zhou Xun. Příběh kouře: člověk a kouření od úsvitu dějin až po současnost. 1. vyd. Praha: Dybbuk, 2006, s. 140 – 148.

⁷⁷ Sander, L. Gilman; Zhou Xun. Příběh kouře: člověk a kouření od úsvitu dějin až po současnost. 1. vyd. Praha: Dybbuk, 2006, s. 140..

Přitažlivost kouření spočívá i v rozmanitých účincích, které má. Může sloužit k relaxaci, uklidnění, jako prostředek ústupu od reality, ale též prostředek potvrzení sociální soudržnosti. Člověk může kouřit čistě pro potěšení z tabáku, ale častěji je to z důvodu zkušenosti, kterou získá v kultuře, společnosti, práci apod. Většinu tabáku kuřák zkonsumuje ve společenském prostředí.⁷⁸

5.2 Kouření v umění

Jak už bylo řečeno, kouření tabáku je kulturní a společenský fenomén. Není proto divu, že pronikl i do oblasti umění.

5.2.1 Výtvarné umění

Dnešní doba, kdy je na konzumaci tabáku nahlíženo značně kriticky, zobrazování této tematiky příliš nepřeje. Sílí zákaz tabákové reklamy a mohl by znamenat ztrátu tohoto populárního uměleckého tématu.

Užívání tabáku vyvolávalo záporné reakce již v 17. stol. A umělci z toho čerpali. Odráželi tak změny ve veřejném mínění a kladli důraz na symbolický význam dýmky, doutníku a cigarety. Uvedme několik příkladů.

V 17. století, v období nazývaném Zlatý věk, vznikla v Holandsku nová forma umění, ve které svoje místo zaujímal tabák a jeho atributy. Zobrazovala se společenská realita, ve které bylo kouření u chudých vrstev velmi oblíbené. Kuřáci se sdružovali ve speciálních kuřáckých tavernách, kde zapomínali na všední starosti. Roku 1601 - 1602 se odehrála v Amsterdamu epidemie moru. Obecně se věřilo, že tabákový kouř dokáže mor zastavit, proto kouření chudým dodávalo odvalu a také zmírňovalo pocit hladu.⁷⁹

Na malování nejnižší třídy se zaměřil např. holandský malíř Gepard ter Borch. Jeho obrazy sloužily většinou k obveselení bohatších tříd, které si rády tropily z chudých žerty. Kouření se stalo součástí takových kreseb, ale spíše z toho důvodu, aby ukázalo na to, že užívání tabáku může být považováno za společenskou odchylku.⁸⁰

---

⁷⁸ Sander, L. Gilman; Zhou Xun. Příběh kouře: člověk a kouření od úsvitu dějin až po současnost. 1. vyd. Praha: Dybbuk, 2006, s. 140 – 148.

⁷⁹ Sander, L. Gilman; Zhou Xun. Příběh kouře: člověk a kouření od úsvitu dějin až po současnost. 1. vyd. Praha: Dybbuk, 2006, s. 230-231.

⁸⁰ Sander, L. Gilman; Zhou Xun. Příběh kouře: člověk a kouření od úsvitu dějin až po současnost. 1. vyd. Praha: Dybbuk, 2006, s. 231-234.

Takovéto chování neschvalovala kalvinistická vláda v Holandské republice, která považovala kouření za mrhání času, protože vede člověka k psychické netečnosti.

V 17. století existuje relativně málo portrétů, které zachycují kouřící ženy. Ženy kuřácké domy provozovaly a na výjevech jsou zobrazovány jako osoby, které dohlíží na vývoj situace. Umělci je do svých děl zařazovali proto, aby zaujaly pohled diváka, kterému potom bylo jasné, kam takové chování vede. Dalším tématem byla stará žena, která plnila dýmku.

Kouření se v Holandské republice začalo více respektovat s nárustem tabákového průmyslu. Dlouhé dýmky se staly symbolem společenského postavení. Rostoucí popularita způsobila, že se kouření stalo prestižní a z pláten zmizeli obyčejní venkované. Kouření se stalo symbolem „dobrého“ života.

Zobrazení dýmky bylo také symbolem plynoucího času. Dýmka byla v zátiší komponovaná tak, aby připomínala pomíjivost a nejistotu života.

Po završení zlatého věku bylo kouření na obrazech zachycováno zřídka. V období rokoka se stalo módní záležitostí šňupání. V 18. století se stal významný motiv spojení kouření s neznámými exotickými místy.⁸¹

Na začátku 19. století bylo kouření zobrazováno jako symbol prostého potěšení. Došlo k idealizaci venkovského člověka v duchu Jeana-Jaquese Rousseaua, kdy si venkovan v klidu vychutnává svou dýmku. Na kouřící ženy se v této puritánské době shlíželo z patra. Žena měla své místo doma, kouření se stalo výsadou mužů.

V období romantismu se umělci snažili podtrhnout individualitu jedince. Kouření se stalo dobrým prostředkem, jak zobrazit intelektuální prostředí.

V dílech impresionistů najdeme kuřáky málokdy, ale v době postimpresionismu se zájem o tuto tematiku obnovil a vyrůstaly nové asociace, jako např. kouření a sport. Tato dvojice si podle našeho dnešního pohledu protiřečí.

Postupně své místo začaly mezi kuřáky v umění i ve společnosti získávat ženy. Jako první byly prostitutky. Např. Vincent van Gogh maloval ženy sedící u baru. Pro skutečné dámy bylo kouření na veřejnosti vyloučeno. Po roce 1900, zejména ve 20. letech se stávalo moderní i pro toto pohlaví.⁸²

---

⁸¹ Sander, L. Gilman; Zhou Xun. Příběh kouře: člověk a kouření od úsvitu dějin až po současnost. 1. vyd. Praha: Dybbuk, 2006, s. 231-234.

⁸² Sander, L. Gilman; Zhou Xun. Příběh kouře: člověk a kouření od úsvitu dějin až po současnost. 1. vyd. Praha: Dybbuk, 2006, s. 234-235.

Na konci 19. století se objevilo nové téma – skličující vize života, kdy tabák pomáhal zvýšit intenzitu tohoto pohledu. Patrné to bylo např. ve van Goghově „Lebce s hořící cigaretou“. Tomuto umělci však nešlo o protikuřácké varování, jak by se mohlo zdát, ale o morbidní vtip.

Cigarety i doutník vznikly v 19. století, ale až v umění 20. století začaly kuřácké potřeby získávat zvláštní význam. Reprezentovaly silné archetypy umění.

Lze říci, že doutník i dýmka vyjadřují autoritu, kdy dýmka navíc značí přemýšlivost a klid. Cigarety vyjadřují spíše dobrodružství, odvahu, sílu a mládí, jak můžeme vyzorovat v reklamě firmy Camel či Marlboro. Na druhou stranu však může cigareta charakterizovat nervózního a ustaraného jedince. Zátíší s dýmkou bylo velmi oblíbené i mezi kubisty, kdy tento symbol nejčastěji reprezentoval buržoazii.⁸³

Po druhé světové válce vyjadřovali mladí rebelové generační propast a neschopnost začlenit se do společnosti pomocí hořící cigarety. Pop-art měnil věci každodenní potřeby v ikony, často využíval cigarety k zobrazení mladé kultury. V 60. letech kouřil téměř každý a cigareta byla všudypřítomná. Umělci začali nově vykládat běžné cigaretové reklamy. Krabičky cigaret se stávaly malými uměleckými díly a staly se předmětem zájmu sběratelů. Od 80. let začalo kouření ztrácet na atraktivitě vlivem negativní publicity i změnou legislativy a jeho image se radikálně změnilo. Vznikají také protikuřácké kampaně, např. ve Spojených státech je Marlboro Man zobrazen jako impotentní kovboj. Kouření se stalo asociálním a bylo spojováno s konzumním způsobem života.⁸⁴

5.2.2 Literatura

V posledních 50 letech stále přibývá publikací, které jsou nějakým způsobem zaměřeny na tabák. Ať už to jsou všelijaké příručky a návody, jak přestat kouřit, nebo různé publikace na způsob encyklopedií o tabáku, doutnících, dýmkách apod.

V prvním desetiletí 20. stol. se objevoval jiný druh knih, a to knihy, které tabák vychvaluje v próze či poezii. Tyto knihy byly určeny především mužům, kteří kouří. Společenské prostředí bylo v té době této literatuře nakloněno.

---

⁸³ Sander, L. Gilman; Zhou Xun. Příběh kouře: člověk a kouření od úsvitu dějin až po současnost. 1. vyd. Praha: Dybbuk, 2006, s. 234-235.

⁸⁴ Sander, L. Gilman; Zhou Xun. Příběh kouře: člověk a kouření od úsvitu dějin až po současnost. 1. vyd. Praha: Dybbuk, 2006, s. 230-241.

Můžeme také pozorovat snahu o to, aby byly knihy pro čtenáře fyzicky přitažlivé. Často proto byly vázány v plátně či kůži.⁸⁵

5.2.3 Kouření ve filmu a televizi

Postavy kuřáků na stříbrném plátně Výmarské republiky byly tak charakteristické, že inspirovaly velký počet imitátorů a fanoušků. Jejich kouzlo se stalo základem celého jednoho kultu. Jako příklad uveďme herečku, jejíž osobnost pomáhá kouření dokreslit – Merlene Ditrichovou. Ta si vybudovala image krásné dívky s ostrým jazykem, která ví, jak držet zapálenou cigaretu. Cigaretu jí slouží jako prostředek, který jí přidává na atraktivnosti. V roce 1950 byla proto ve svých 49 letech vybrána pro plakátovou kampaň firmy Lucky Strike. Byla už od svého prvního filmu *Modrý anděl* spojována s uměním kouřit. Mezi největší filmové kuřáky také patřili Humphrey Bogart a Audrey Hepburdová, která při kouření používala módní dlouhou špičku.

Styl, který vznikl ve výmarských filmech, byl rozvíjen v hollywoodských filmech a je možné ho rozeznat i v současných filmech. Přestože kouření na plátnech vyvolalo především ve Spojených státech vlnu nevole, nadále zůstává pro diváky lákavé. Navzdory protikuřáckým aktivitám zůstává kouření ve filmu kulturní ikonou, která dokresluje vyjádření vzpoury, zpytování sebe sama, „nicnedělání“ a družnost.⁸⁶

Od 50. let pozitivní reprezentace kouření ve filmu a v televizi radikálně ubylo. Tehdy byly běžné situační komedie, při kterých herci vyfukovali kouř. Částečně se kouření v televizi a ve filmu objevovalo díky tabákovým firmám, které si takto zajišťovaly reklamu, částečně kouření odráželo kulturní mínění, že kuřáci jsou příjemní a tajemní.⁸⁷

V roce 1971 byly zakázány reklamy na tabákové výrobky v americkém a rozhlasovém vysílání. Brzy po USA následovaly i jiné země. Od poloviny 90. let se kouření jako výrazový prostředek vrátilo. Nejvíce zřetelné je to u herců, kteří ztělesňují tzv. „špatné hochy“, jako je např. Johnny Depp.⁸⁸

---

⁸⁵ Sander, L. Gilman; Zhou Xun. Příběh kouře: člověk a kouření od úsvitu dějin až po současnost. 1. vyd. Praha: Dybbuk, 2006, s. 262-273.

⁸⁶ Sander, L. Gilman; Zhou Xun. Příběh kouře: člověk a kouření od úsvitu dějin až po současnost. 1. vyd. Praha: Dybbuk, 2006, s. 274-275.

⁸⁷ Sander, L. Gilman; Zhou Xun. Příběh kouře: člověk a kouření od úsvitu dějin až po současnost. 1. vyd. Praha: Dybbuk, 2006, s. 398.

⁸⁸ Sander, L. Gilman; Zhou Xun. Příběh kouře: člověk a kouření od úsvitu dějin až po současnost. 1. vyd. Praha: Dybbuk, 2006, s. 398.

5.3 Kouření a reklama

V dnešní době je obecně známo, jak velký vliv může mít na lidi reklama. Tohoto účinku využil i tabákový průmysl, který stál u zrodu moderní reklamy. Masová distribuce cigaretových krabiček často vedla k tomu, že se staly prostředkem propagace. Některé společnosti, hotely, organizace, televizní stanice či sportovní kluby si nechávaly zhotovit vlastní krabičky na zakázku. Obaly na cigarety se ukázaly jako vhodné místo i pro politické kampaně, např. v USA se objevily krabičky cigaret s hesly: „Win with Nixon“ nebo „Stephenson for President“ na podporu volební kampaně některých prezidentů. V Evropě bylo zvykem věnovat obrázky na krabičkách jubileím královských rodin, zejména v Holandsku a Dánsku.⁸⁹

Reklamy na cigarety zobrazovaly většinou s cigaretou v ústech idoly, kterým se chtěli ostatní lidé podobat. To mělo na lidi velký účinek, kterého firmy na výrobu cigaret využívaly. Příkladem klamání lidí reklamou byla také např. úspěšná reklama viktoriánské doby na cigarety Joy, která tvrdila, že jejich cigarety léčí astma a sennou rýmu.⁹⁰

Ukázky vybraných reklam viz příloha č.3.

5.3.1 Sběratelství

Není tedy divu, že se cigaretové krabičky staly předmětem sběratelské vášně. Fandové některých značek dokonce tvořili koláže z vystříhaných portrétů na obalech. Největší sbírku na světě, 52 160 různých balení z 210 různých zemí, sestavil dánský právník Niels Ventegodt. Jeho sbírku vlastní nyní firma Carreas-Rotjman a je neustále doplňována. V Americe mají dokonce časopis pro sběratele Brandstandm založený největším americkým sběratelem Richardem Elliottem.⁹¹

---

⁸⁹ Slavná historie tabákového dýmu. 1. vyd. Praha: Forma, 1996, s.43.

⁹⁰ Evropské tažení. *100+1 zahraniční zajímavost*, 2003, roč. 12, č. 25, s. 39.

⁹¹ Slavná historie tabákového dýmu. 1. vyd. Praha: Forma, 1996, s. 44.

5.3.2 Balení cigaret

Existují různé druhy balení cigaret. Se vznikem takových ochranných značek jako je Camel či Luky Strike přišlo do módy měkké balení z jednoho kusu papíru, na kterém byl později, většinou v tiskárnách, zhotoven potisk. Měkké balení získalo oblibu u lidí, kteří se oblékali neformálně. Do kapsy od košile se měkká krabička hodila víc, než do saka anglického gentlemana. Měkké balení bylo hojně rozšířeno za obou světových válek a osvojily si ho hlavně pracující třídy. I v dnešní době dává měkkému balení přednost cca 54% Evropanů. Luxusním požadavkům vyšších tříd potom vyhovovaly banketové krabice podobné krabicím na doutníky, kam se vešlo až 500 cigaret.

Pro americké ženy byly vyráběny stylizované krabičky na zápěstí, které obsahovaly na jedné straně pudřenku a pouzdro na pět cigaret a na druhé straně klíče a mince. Muži si mohli opatřit pouzdra s monogramem, erbem apod. Před rokem 1900 byly cigarety často prodávány na váhu, s jejich rozšířením se jejich způsob balení změnil a začaly být prodávány v papírových obalech, kartónových krabičkách či plechovkách.⁹²

5.3.3 Historie obalů

Již v kapitole o výtvarném umění jsme se zmínili o podílu umělců na výrobě návrhů pro cigaretová balení.

Evropské obaly před rokem 1918 měly konzervativní ráz. Jedno z mála secesních balení, která se dochovala, můžeme vidět na cigaretách Lily z roku 1910. Je zde vypoodobněna kouřící dívka s křídélky. Nejslavnější z tohoto období je krabička na cigaretové papírky Job od Alfonse Muchy.

Vojáci na frontách první světové války hojně kouřili cigarety, roku 1918 se poprvé v historii vykouřilo víc tabáku v cigaretách než v dýmkách. Vzhled obalů odpovídal poválečné módě dvacátých let – stal se elegantnější.⁹³

---

⁹² Slavná historie tabákového dýmu. 1. vyd. Praha: Forma, 1996, s. 43-49.

⁹³ Slavná historie tabákového dýmu. 1. vyd. Praha: Forma, 1996, s. 46-79.

Na obalech se projevil válečný duch. Některé cigarety, které byly zasílány vojákům, měly na obalu vlastenecké obrázky. Firma Carreas posílala vojákům zdarma cigarety s kapesními slovníky a frázemi.

Ve dvacátých letech vznikly velké cigaretové značky jako byly v Americe Camel, Lucky Strike a Chasterfield, v Anglii Weights, Black Cat a mnoho dalších. Výtvarná stránka zachycovala modernější pojetí a větší jednoduchost výrazu.

V období mezi dvěma světovými válkami rozkvetl cigaretový průmysl po celém světě a reklama byla velmi intenzivní. Obalový design se zjednodušil.

Za druhé světové války nastal ekonomický úpadek a v okupovaných zemích byl zaznamenán nedostatek kuřiva. Úspory se projeví i na obalech. V Československu a Polsku byly obaly přetiskovány a jména země bylo vypouštěno. Výrazné to bylo na cigaretách značky Letka.⁹⁴

5.3.4 Motivy na obalech

Na cigaretových obalech se objevily různé typy lidí, aby pomohly prodat nabízené zboží a odlišit je od ostatních značek na trhu. Můžeme mezi nimi najít osobnosti z oblasti kultury jako např. Dante, Chaplin či Tarzan. Takové postavy mají kuřáka nalákat, protože vzbuzují sympatie. Na britských cigaretách se často objevovaly různé státní symboly, např. korunovační klenoty nebo vlajky. Mnozí umělci zobrazovali motivy z říše snů. Kuřákům byl tak umožněn přístup do exotických mystérií Středního Východu s jeho harémy, pyramidami, rostlinami. Oblíbené byly motivy krajiny, nespoutané přírody, hrdinů, zvířat ale i hráčů baseballu, závodníků, indiánů a kovbojů. I kresby na krabičkách musí jít s dobou, proto na nich najdeme dopravní prostředky apod.⁹⁵

5.3.5 Vybrané nejznámější cigaretové značky

- **Camel**

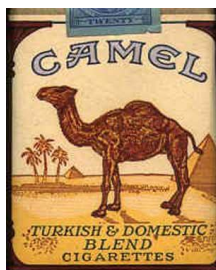
Cigarety značky Camel začaly být vyráběny roku 1913 z tabákové směsi a uvedení značky na trh bylo svěřeno přední reklamní agentuře. Roku 1914 dosáhl prodej 425 milionů cigaret. Originální design značky Camel je jednoduchý a proto snadno zapamatovatelný. Hlavní motiv zůstal do dnešní doby téměř beze změny.

---

⁹⁴ Slavná historie tabákového dýmu. 1. vyd. Praha: Forma, 1996, s. 46-79.

⁹⁵ Slavná historie tabákového dýmu. 1. vyd. Praha: Forma, 1996, s. 46-79.

Obrázek č. 1: Camel

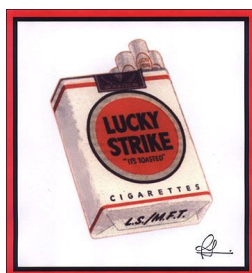

Zdroj: *Smoke-camel* [online]. [cit. 2010-04-20]. Dostupné z: <<http://theinvisibleagent.files.wordpress.com/2008/12/smoke-camel.jpg>>.

- **Lucky Strike**

Se značkou Lucky Strike přišla Americká tabáková společnost vedená P. Hillem a jeho synem G. Washingtonem jako s odpovědí na úspěch Reynoldsových cigaret Camel roku 1917. Na prvním balíčku Lucky Strike byl zobrazen velký červený disk se zlatou obrubou, obtažený černou konturou. Písmo je bez ozdob a střední kruh obsahuje pouze jméno a heslo: „It's Toasted“, který v překladu znamená „Je to opačné“. Tento slogan provázal uvedení těchto nových cigaret na trh, aby odlišil tyto cigarety od značky Camel. Tabáková směs byla totiž velmi podobná a aby lidé tyto značky od sebe bezpečně rozeznaly, bylo třeba přijít s něčím speciálním. Proto se Lucky Strike chlubily tím, že byly při přípravě tabáku vystaveny vysoké teplotě. Takové zpracování se běžně používalo, avšak žádná značka to neprezentovala.

Obrázek č. 2: Lucky Strike

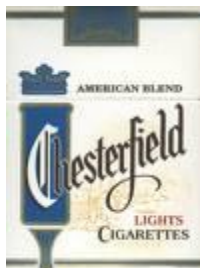

Zdroj: *lucky strike*. [online]. [cit. 2010-04-20] Dostupné z: <http://dulcii.files.wordpress.com/2008/08/041306lucky_strike.jpg>

- **Chesterfield**

Tato značka byla uvedena na trh roku 1912. Balení spojovalo heraldické motivy na vzdáleném prospektu tureckého přístavu, odkud byl zřejmě jejich tabák dovážen. Tyto motivy měly za úkol upozornit na to nejdůležitější – že náplň těchto cigaret je směsí amerických tabáků a tureckých směsí.

Obrázek č. 3: Chesterfield

Zdroj: *Chesterfield* [online]. [cit. 2010-04-20]. Dostupné z <http://images.google.cz/images?hl=cs&gbv=2&tbs=isch%3A1&sa=1&q+=Chesterfield+cigarety&btnG=Hledat&aq=f&aqi=&aql=&oq=&gs_rfai=&start=0>.

- **Marlboro**

Marlboro je značka spojovaná s mužností a bezstarostnému postoji k životu. Cigarety Marlboro byly uvedeny na americký trh Philipem Morrisem and Copany především jako cigarety pro dámy. Je to značka, která prošla velkým procesem změn. V padesátých letech byly na krabičkách vyobrazení tenisoví rozhodčí a atleti. V posledních letech je Marlboro spojované především se základními postoji průkopníků – kovboj čelí náporu přírodních sil.

Reklamní kampaň firmy Marlboro byla založena na jiném obrazu života. Kraj Marlboro byl předváděn jako skutečnost, jako prostá fotografie, na které vidíme kovboje s bílým kloboukem a lasem, s cigaretou mezi rty.⁹⁶

Obrázek č. 4: Marlboro

Zdroj: *Marlboro* [online]. [cit. 2010-04-20]. Dostupné z: <<http://www.clovecigarettesonline.com/images/stories/logo/Marlboro%20Logo.gif>>.

---

⁹⁶ Slavná historie tabákového dýmu. 1. vyd. Praha: Forma, 1996, s. 53-79.

5.4 Stigmatizace kouření

Americký sociolog Ervin Hoffman definuje stigma jako „skupinu různých atributů se špatnou reputací. Základem jeho poznatků je pojem špatné pověsti.“⁹⁷

Epidemiolog z Kolumbijské univerzity Bruce G. Link definoval čtyři klíčové věty, které můžeme pokládat za základní kritéria při rozhodování o tom, zda je nějaká odlišná skupina stigmatizována:

1. Lidé odlišnosti označují nálepkou.
2. Převládající kulturní mínění spojuje označené vlastnosti s negativními konvencemi.
3. Označená skupina je diskriminována z pohledu my versus oni.
4. Označení lidé zakoušejí pocity sníženého společenského postavení a diskriminace.⁹⁸

Je tedy podle Linkových kritérií kouření stigmatizováno? Je zřejmé, že kuřákům je přisouzena nálepka, která je spojena s negativními konvencemi a je podložena empirickým výzkumem. Už malé děti se učí o škodlivosti kouření. Podle nejrůznějších studií jsou kuřáci vnímáni v negativním světle. Kouření je vnímáno jako nezdravé, jako něco, co páchne. Podobným kritickým pohledem jsou vnímáni i kuřáci samotní. Jestli kuřáci splňují i třetí a čtvrté kritérium není zcela jednoznačné.

Skupinový status, který odděluje kuřáky od ostatních je patrný např. v restauracích, letištích a dalších veřejných místech, kde jsou prostory pro kouření odděleny od okolí. Otázkou zůstává, do jaké míry je to proto, aby se nekuřáci chránili před pasivním kouřením. Nemusí to tedy nutně znamenat rozdělení společnosti na „my“ a „oni“. Jsou tedy kuřáci vystaveni diskriminaci? Diskriminace je zde definována jako ztráta příležitosti za členství ve stigmatizované skupině. Je pravda, že na některých pracovních pozicích jsou preferováni nekuřáci. I v tomto případě není jasné, zda to není spíš z důvodu ochrany zdraví ostatních spolupracovníků či odsouzení kuřáka jako osobnosti.

Autor dochází k závěru, že část společnosti, která se hlásí k diskriminaci kuřáků, protože páchnou a mají špatný charakter, se dopouští předsudků.

---

⁹⁷ Sander, L. Gilman; Zhou Xun. Příběh kouře: člověk a kouření od úsvitu dějin až po současnost. 1. vyd. Praha: Dybbuk, 2006, s. 394.

⁹⁸ Sander, L. Gilman; Zhou Xun. Příběh kouře: člověk a kouření od úsvitu dějin až po současnost. 1. vyd. Praha: Dybbuk, 2006, s. 395.

A občané, kteří zákaz kouření preferují ze zdravotních důvodů, se nedopouštějí stigmatizace. Pohlízejí totiž na kouření jako na chování a nehodnotí charakter člověka podle toho, zda kouří, či ne.⁹⁹

Podle mého názoru je stigmatizace kouření jedna z nejspornějších otázek dnešní doby. V očích některých lidí kuřáci opravdu „poklesnou“, když se k této činnosti přiznají. Ale hodnotit vlastnosti člověka podle toho, zda kouří, se mi jeví jako předsudek. Nedá se také obecně říci, že kouření snižuje společenské postavení, protože část představitelů vysokých funkcí jsou kuřáci a jejich prestiž to neohrožuje. Jestli přestane jedinec kouřit je čistě jeho rozhodnutí. Úkol společnosti by měl spočívat především v podpoře tohoto rozhodnutí.

---

⁹⁹ Sander, L. Gilman; Zhou Xun. Příběh kouře: člověk a kouření od úsvitu dějin až po současnost. 1. vyd. Praha: Dybbuk, 2006, s. 392-401.

6. Situace v České republice

Tabák a alkohol jsou v evropských zemích, tedy i v České republice nejčastěji užívané drogy. Tyto drogy splňují svými vlastnostmi podmínky pro zařazení na seznam kontrolovaných omamných a psychotropních látek. Ve společenském a kulturním kontextu se však jedná o natolik rozšířené návykové látky, že jejich výroba, prodej i užívání jsou legální. Obdobně jako nelegální drogy mohou alkohol i tabák vyvolat stav závislosti, změny vnímání, nálady, myšlení nebo motorických funkcí. Jejich užívání může mít za následek vážné zdravotní a sociální problémy. Dříve byla tato rizika spíše podceňována, dnes již však řada států i mezinárodních institucí upozorňuje na jejich význam při formulování strategií na ochranu a podporu veřejného zdraví. Řada odborníků doporučuje začlenit problematiku alkoholu i tabáku do protidrogové politiky.¹⁰⁰

6.1 Epidemie kouření v České republice

Světová zdravotnická organizace vypracovala model vývoje epidemie kouření cigaret a jeho důsledků v rozvinutých zemích. Model počítá se stoletým obdobím, které je rozděleno do čtyř stádií, po dvou až třech desetiletích. Česká republika se nyní nachází zhruba ve třetí čtvrtině.

První stádium prožívala populace našeho státu v dobách před první světovou válkou a po ní. Spotřeba cigaret byla u osob starších 15 let méně než 500 kusů na osobu za rok. U žen byl počet vykouřených cigaret podstatně nižší než u mužů. Kouření bylo spíše soustředěno do vyšších socioekonomických tříd. Nižší sociální skupiny kouřily spíše sypaný tabák. Mortalita na nemoci způsobené užíváním tabáku neovlivňovala celkovou úmrtnost.

Druhé stádium trvalo asi třicet let. Vyznačovalo se především prudkým vzestupem kouření. Počet mužů užívajících tabák přesáhl 50 % a počet žen 15 %. Stoupala i spotřeba cigaret, která u mužů činila 2 - 4 tisíce cigaret na osobu za rok a u žen to byly cca 2000.¹⁰¹

---

¹⁰⁰ Zaostřeno na drogy. [online]. Praha: Úřad vlády České republiky, 2004 – [cit. 2010-03-16]. Dostupné z: <http://www.drogy-info.cz/index.php/publikace/zaostreno_na_drogy>. s. 2.

¹⁰¹ Šachlová, M. Epidemie kouření v České republice [online]. [cit. 2010-03-31]. Dostupné z: <http://www.volny.cz/nekurak/epidemie_koureni.htm>.

Nebyla zavedena žádná zákonná omezení šíření tabáku a kuřáctví bylo považováno za normální a přijatelný způsob chování. Po druhé světové válce se začal objevovat stoupající podíl úmrtí v důsledku kouření.

Třetí stadium, trvá asi 30 let a je charakterizováno vrcholícím počtem kuřáků. U žen je pozorován vzestup podílu kuřáček především v mladší populaci. Ve věkové skupině 15 – 24 let můžeme najít více kouřících dívek než chlapců. Odklon od kouření lze zaznamenat ke konci stadia ve vyšších socioekonomických skupinách mužské populace. Koncem tohoto období začínají nekuřáci prosazovat právo na čisté a zdravé pracovní a životní prostředí. Česká republika se nachází ve 2. polovině této fáze. Lze předpokládat, že podíl kuřáků mužů, zvláště z vyšších sociálních vrstev, bude klesat a v nejmladších skupinách bude stoupat v důsledku exploze tabákové reklamy a nedostatku omezujících opatření. V současné době je u nás kouření stále sociálně přijatelné.

Ve čtvrtém stadiu, které Českou republiku teprve čeká, dochází k pomalému snižování podílu kuřáků v populaci. Nekuřácké prostředí se stane v této fázi základní normou. Pomoc kuřákům bude soustřeďována na osoby závislé na nikotinu, kterým bude poskytována léčba. V ČR lze předpokládat tento vývoj za 10 - 15 let.¹⁰²

6.2 Přehled situace

V 90. letech proběhla řada celopopulačních průzkumů, které byly zaměřeny na kouření, pití alkoholu i užívání nelegálních drog. Od roku 1993 probíhá pravidelně každé tři roky Výběrové šetření o zdravotním stavu české populace (ÚZIS), od roku 1997 probíhá studie Zdraví a škodlivé návyky (SZÚ). Paralelně byly realizovány průzkumy na školách zaměřené na zdraví a životní styl – na základních školách se jedná o mezinárodní studii Mládež a zdraví (HBSC). V roce 2002 byla provedena také studie GYTS (Global Youth Tobacco Survey) mapující rozsah kouření mezi mládeží. Podle výsledků studie „Zdraví a škodlivé návyky“ z roku 2003 lze v České republice 30 % občanů ve věku 15–64 let zařadit mezi pravidelné kuřáky, kteří kouří více než jednu cigaretu denně. Příležitostní kuřáci tvoří 3,4%.

---

¹⁰² Šachlová, M. Epidemie kouření v České republice[online]. [cit. 2010-03-31]. Dostupné z: <http://www.volny.cz/nekurak/epidemie_koureni.htm>.

Mezi bývalé kuřáky se zařadilo 13,5 % dotázaných občanů. Za nekuřáky se označuje 53 % dotázaných. Nejčastější je pravidelné kouření ve věkových skupinách 45–54 let a 15–24 let.¹⁰³

V současnosti tedy v České republice kouří asi jedna třetina dospělé populace, tj. 2,5 milionu osob. Odhaduje se, že lidé, kteří pracují manuálně, kouří více (cca 38%), vysokoškolsky vzdělaných osob kouří asi 27%. Podíl kuřáků v ČR je ve srovnání s jinými státy poměrně vysoký a průměrnou roční spotřebou cigaret se řadíme mezi prvních pět Evropských států v Evropě.¹⁰⁴

Výsledky kuřáckých zvyklostí z tiskové konference k Světovému dni bez tabáku z 31. května 2008 viz Příloha č. 9.

6.3 Politický přehled

Na užívání alkoholu a kouření, jako na součást životního stylu a zdraví škodlivé chování, je upozorňováno v jednotlivých dokumentech zdravotní politiky ČR. Roku 2003 se Česká republika připojila k Rámcové úmluvě o kontrole tabáku (WHO). Hlavním cílem je ochrana současné i budoucí generace před zhoubnými zdravotními, sociálními a ekonomickými následky užívání tabáku. Česká republika se tak zavázala podporovat veškerá opatření kontroly tabáku, která budou směřovat ke snižování výskytu kuřáctví a vystavování nekuřáků tabákovému kouří.¹⁰⁵

„Dlouhodobý program zlepšování zdravotního stavu obyvatelstva – Zdraví pro všechny v 21. století (Zdraví 21) byl formulovaný v souladu s obdobným programem Světové zdravotnické organizace (WHO). Tento program byl vládním usnesením přijat 30. října 2002. Jedná se o soubor aktivit zaměřených na stálé a postupné zlepšování ukazatelů zdravotního stavu obyvatelstva. Program formuluje 21 cílů, jeden z nich je věnován alkoholu, tabáku a nelegálním drogám. Cíl 12 byl formulován ve smyslu snížit škody působené alkoholem, drogami a tabákem, respektive do roku 2015 výrazně snížit nepříznivé důsledky užívání návykových látek jako je tabák, alkohol a psychoaktivní drogy.

---

¹⁰³ Zaostřeno na drogy. [online]. Praha: Úřad vlády České republiky, 2004 – [cit. 2010-03-16]. Dostupné z: <http://www.drogy-info.cz/index.php/publikace/zaostreno_na_drogy>, s. 3.

¹⁰⁴ Pešek, R.; Neččená, K. Kouření aneb závislost na tabáku. [online]. Praha: Ministerstvo zdravotnictví České republiky, 2008 - [cit. 2010-03-27]. Dostupné z: <www.kraj.jihocesky.cz/file.php?par%5Bid_r%5D=39148...0>. s. 6.

¹⁰⁵ Zaostřeno na drogy. [online]. Praha: Úřad vlády České republiky, 2004 – [cit. 2010-03-16]. Dostupné z: <http://www.drogy-info.cz/index.php/publikace/zaostreno_na_drogy>. ISSN 1214-1089. s. 3.

Specifické cíle konkrétně stanoví, čeho by mělo být do roku 2015 dosaženo: mezi osobami staršími 15 let by mělo být 80 % nekuřáků a mezi mladšími 15 let by nekuřáci měli představovat téměř 100 % (cíl 12.1).¹⁰⁶

K dosažení těchto cílů napomáhají aktivity jako zákaz reklamy v médiích, zavedení preventivních programů do škol i médií, zajištění dostatečné sítě léčebných zařízení a vznik koordinačního, monitorovacího a výzkumného střediska pro alkohol a tabák. Nesmíme zapomenout také na legislativní a daňová opatření. Zodpovědnost za plnění úkolů má vláda ČR a její Rada pro zdraví a životní prostředí, řídicím centrem je Ministerstvo zdravotnictví ČR.¹⁰⁷

6.4 Ekonomika státu

Ekonomickou zátěž, kterou kouření tabáku v ČR představuje, zdaleka nepokryjí zisky ze spotřební daně tabáku. Tato zátěž se projevuje ve formě zvýšení nákladů za zdravotní péči, ztráty produktivity práce v důsledku onemocnění a ušlého zisku v případě předčasného úmrtí nebo daňových úniků souvisejících s pašováním alkoholu a tabáku. V ČR se ročně na daních za tabákové výrobky vybere cca 20 miliard korun, ale přesto stát na kuřácích prodělává. V roce 1999 Světová banka spočítala, že kratší život kuřáka stojí stát víc než delší život kuřáka. Podle hrubých odhadů doplácí ČR na kouření asi 20 miliard ročně. Jen náklady na hospitalizaci pro nemoci způsobené kouřením činily v roce 1999 přibližně 23 miliard korun. Ambulantní léčba mohla stát 1, 5krát více. Přesné výpočty však dosud nejsou k dispozici.¹⁰⁸

---

¹⁰⁶ Zaostřeno na drogy. [online]. Praha: Úřad vlády České republiky, 2004 – [cit. 2010-03-16]. Dostupné z: <http://www.drogy-info.cz/index.php/publikace/zaostreno_na_drogy>. ISSN 1214-1089, s. 2.

¹⁰⁷ Zaostřeno na drogy. [online]. Praha: Úřad vlády České republiky, 2004 – [cit. 2010-03-16]. Dostupné z: <http://www.drogy-info.cz/index.php/publikace/zaostreno_na_drogy>. ISSN 1214-1089, s. 2

¹⁰⁸ Zaostřeno na drogy. [online]. Praha: Úřad vlády České republiky, 2004 – [cit. 2010-03-16]. Dostupné z: <http://www.drogy-info.cz/index.php/publikace/zaostreno_na_drogy>. ISSN 1214-1089, s. 9.

6.5 Legislativa

6.5.1 Ochrana nekuřáků

Zákon č. 379/2005 Sb. k ochraně před škodami působenými tabákem, alkoholem, návykovými látkami. Vybraná ustanovení:

§ 4

Prodej tabákových výrobků a tabákových potřeb pomocí prodejních automatů, u nichž nelze vyloučit prodej osobám mladším 18 let věku, je zakázán. Veškeré další formy prodeje, při kterých není možno ověřit věk kupujícího, jsou zakázány.

§ 5

Zakazuje se prodej výrobků napodobujících tvar a vzhled tabákových výrobků ve formě potravinářských výrobků nebo hraček.

§ 6

- (1) Prodávat tabákové výrobky osobám mladším 18 let se zakazuje.
- (2) Prodej tabákových výrobků na kulturních, společenských a sportovních akcích určených pro osoby mladší 18 let je zakázán.

§ 7

- (1) Provozovatel je povinen na místech prodeje tabákových výrobků umístit pro kupujícího zjevně viditelný text zákazu prodeje tabákových výrobků osobám mladším 18 let; text musí být pořízen v českém jazyce černými tiskacími písmeny na bílém podkladě, o velikosti písma nejméně 5 cm.
- (2) Osoba prodávající tabákové výrobky musí být starší 18 let, pokud se nejedná o žáka připravujícího se soustavně na budoucí povolání v oborech hotelnictví a turismus, kuchař, číšník a prodavač.¹⁰⁹

---

¹⁰⁹ Zákon č. 379/2005 Sb. ze dne 1. ledna 2006 k ochraně před škodami působenými tabákem, alkoholem, návyk.látkami.

Podle tohoto zákona se zakazuje se kouřit:

- na veřejných místech, kterými jsou uzavřené prostory přístupné veřejnosti, prostředky veřejné dopravy, veřejně přístupné prostory budov související s veřejnou dopravou, nástupiště, přístřešky a čekárny veřejné silniční a drážní dopravy a městské hromadné dopravy, ve vnějších i vnitřních prostorách všech typů škol a školských zařízení, v zařízeních společného stravování provozovaných na základě hostinské činnosti, pokud tato zařízení nemají zvláštní prostory vyhrazené pro kuřáky a označeny zjevně viditelným nápisem „Prostor vyhrazený pro kouření“ nebo jiným obdobným způsobem a zajištěné dostatečné větrání podle požadavků stanovených zvláštním právním předpisem,
- v uzavřených zábavních prostorách, jako jsou kina, divadla, výstavní a koncertní sítě, dále ve sportovních halách a prostorách, kde jsou pořádána pracovní jednání s výjimkou zvláštních, stavebně oddělených prostor ke kouření vyhrazených se zajištěným dostatečným větráním podle požadavků stanovených zvláštním právním předpisem
- ve vnitřních prostorách zdravotnických zařízení všech typů, s výjimkou uzavřených psychiatrických oddělení nebo jiných zařízení pro léčbu závislostí, a to v prostorách, které jsou stavebně oddělené a při pobytu osob s možností větrání do prostor mimo budovu, v budovách státních orgánů, orgánů územních samosprávných celků, zařízení zřízených státem nebo územním samosprávným celkem poskytujících veřejné služby
- prostory vyhrazené pro kuřáky musí jejich provozovatel označit zjevně viditelným nápisem „Prostor vyhrazený pro kouření“ nebo jiným obdobným způsobem
- ve veřejné drážní dopravě musí být v každém vlaku zařazena alespoň polovina vozů bez prostor vyhrazených ke kouření

Nedodrží-li osoba zákaz kouření v místech uvedených výše, a to ani po výzvě provozovatele, aby v tomto jednání nepokračovala nebo aby prostor opustila, je provozovatel oprávněn požádat obecní policii, nebo Policii ČR o zákrok směřující k dodržení zákazu.¹¹⁰

---

¹¹⁰ Zákon č. 379/2005 Sb. ze dne 1. ledna 2006 k ochraně před škodami působenými tabákem, alkoholem, návyk.látkami.

6.5.2 Reklama na tabákové výrobky

Zákon č. 40/1995 (novelizován zákonem č. 132/2003 Sb.) o regulaci reklamy.

Zákon č. 231/2001 Sb. – o rozhlasovém a televizním vysílání. Vybrané ustanovení:

§ 48

Povinnosti provozovatelů vysílání při vysílání reklamy a teleshoppingu

(1) Provozovatelé vysílání jsou povinni nezařazovat do vysílání

f) reklamy na tabák a tabákové výrobky¹¹¹

6.5.3 Zdravotní varování na obalech a další požadavky na tabákové výrobky

Vyhláška Ministerstva zemědělství č. 344/2003 Sb., kterou se stanoví požadavky na tabákové výrobky. Vybraná ustanovení:

Varování na obalech tabákových výrobků určených ke kouření

(1) U tabákových výrobků určených ke kouření musí být na obalech pro spotřebitele uvedeno jedno obecné varování (odstavec 2) a jedno dodatečné varování (odstavec 3).

(2) Obecné varování zní:

a) "Kouření může zabíjet", nebo

b) "Kouření vážně škodí Vám i lidem ve Vašem okolí"; varování uvedená v písmenu a) nebo b) se obměňují tak, aby byl zaručen jejich pravidelný výskyt.

(3) Dodatečné varování zní:

a) "Kuřáci umírají předčasně",

b) "Kouření ucpává tepny a způsobuje infarkt a mrtvici",

c) "Kouření způsobuje smrtelnou rakovinu plic",

d) "Kouření v těhotenství škodí zdraví Vašeho dítěte",

e) "Chraňte děti: nenuťte je vdechovat Váš kouř",

f) "Váš lékař nebo lékárník Vám může pomoci přestat s kouřením",

g) "Kouření je vysoce návykové, nezačínajte s ním",

h) "Přestat kouřit znamená snížit riziko vzniku smrtelných onemocnění srdce a plic",

i) "Kouření může způsobit pomalou a bolestivou smrt",

j) "Požádejte o pomoc při odvykání kouření: poraďte se svým lékařem nebo lékárníkem",

---

¹¹¹ Zákon č. 231/2001 Sb. ze dne 17. května 2001 o provozování rozhlasového a televizního vysílání.

- k) "Kouření může zpomalovat krevní oběh a způsobuje neplodnost",
  - l) "Kouření způsobuje stárnutí kůže",
  - m) "Kouření může poškodit sperma a snižuje plodnost", nebo
  - n) "Kouř obsahuje benzen, nitrosaminy, formaldehyd a kyanovodík
- 6) Zákon č. 587/1992 Sb., o spotřebních daních, ve znění pozdějších předpisů

Požadavky na jakost tabákových výrobků a jejich uvádění do oběhu

§ 9

- (1) Obsah dehtu v cigaretách uváděných do oběhu nesmí být vyšší než 10 mg na cigaretu.
- (2) Obsah nikotinu v cigaretách uváděných do oběhu nesmí být vyšší než 1 mg na cigaretu.
- (3) Obsah oxidu uhelnatého v cigaretách uváděných do oběhu nesmí být vyšší než 10 mg na cigaretu.
- (4) Obsahu dehtu, nikotinu a oxidu uhelnatého v cigaretách se stanoví a přesnost údajů o obsahu dehtu, nikotinu a oxidu uhelnatého uváděných na obalech cigaret se posuzuje podle zvláštního právního předpisu.¹¹²

6.5.4 Některé další zákony týkající se kontroly tabáku

Zákon č. 258/2000 Sb. o ochraně veřejného zdraví

Zákon č. 251/2005 Sb. o inspekci práce

Nariadení vlády č. 469/2000 Sb., který stanoví obsahové náplně jednotlivých živností

6.6 Mezinárodní dny bez kouření

Mezinárodní nekuřácký den – slaví se z podnětu Mezinárodní unie boje proti rakovině. V České republice byl zaveden roku 1992. První Nekuřácký den zorganizoval v roce 1974 Lynn Smith v minnesotském Monticellu. Tento den připadá každoročně na třetí čtvrtek v listopadu.

Světový den bez tabáku – zaveden Světovou zdravotnickou organizací v roce 1987. Připadá každoročně na 31. května a je zaměřen na problém celosvětové kuřácké epidemie.¹¹³

---

¹¹² Vyhláška č. 344/2003 Sb. ze dne 30. září 2003, kterou se stanoví požadavky na tabákové výrobky.

7. Porovnání s vybranými zeměmi

Tendence dnešní doby jsou co nejvíce snížit počet kuřáků a ochránit zdraví nekuřáků. Proto čím dál více zemí vydává zákonná opatření, kterými zakazuje kouření na místech, kde by mohli být nekuřáci nejvíce vystaveni pasivnímu kouření. Dále se omezují či zakazují reklamní kampaně na tabákové výrobky.

7.1 Zákaz kouření na veřejných místech

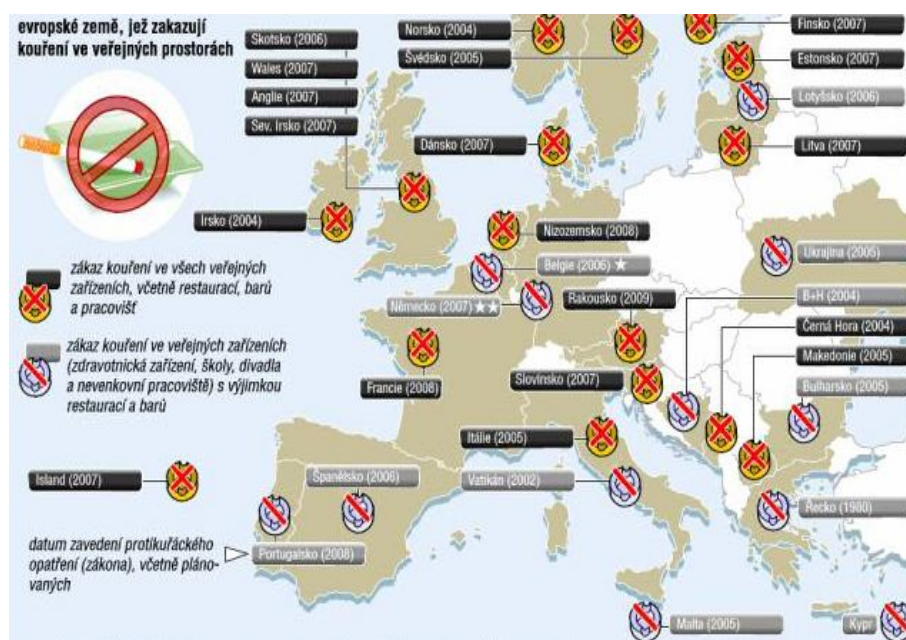
Přehled vybraných zemí, ve kterých je zakázáno kouřit ve všech veřejných zařízeních včetně restaurací a barů:

Velká Británie, Bulharsko, Černá Hora, Dánsko, Estonsko, fínsko, Francie, Chorvatsko, Irsko, Island, Itálie, Litva, Makedonie, Německo, Nizozemsko, Norsko, Rakousko, Řecko (od 1.7.2010), Slovinsko, Švédsko, některé země Austrálie, USA a Kanady.

Přehled vybraných zemí, ve kterých je zakázáno kouřit ve většině veřejných zařízení, kouření v restauracích a barech ale zákon striktně nezakazuje:

Belgie, Bosna a Hercegovina, Česká republika, Kypr, Lotyšsko, Malta, Portugalsko, Španělsko, Ukrajina, Vatikán, Argentina, některé země Austrálie, USA a Kanady.

Obrázek č. 5: Přehled zemí, které zakazují kouření ve veřejných prostorách

Zdroj: ČTK [online], c2010, poslední revize 10. 6. 2009 [cit. 2010-04-02]. Dostupné z: <http://www.ceskenoviny.cz/domov/index_img.php?id=114659>.

¹¹³ Pešek, R.; Nečená, K. Kouření aneb závislost na tabáku. [online]. Praha: Ministerstvo zdravotnictví České republiky, 2008 - [cit. 2010-03-27]. Dostupné z: <www.kraj-jihocesky.cz/file.php?par%5Bid_r%5D=39148...0>

V České republice se nesmí kouřit ve veřejných budovách, ve vlacích, na nádražích a zastávkách. Kouření v restauracích je omezeno. Provozovatelé restaurací si můžou vybrat, jestli jejich zařízení bude kuřácké či nekuřácké.¹¹⁴

7.2 Zákaz reklamy na tabák

Zákaz reklamy na cigarety a další tabákové výrobky je v řadě zemí běžnou zbraní v boji s kouřením. Tabákové firmy nesmějí propagovat své zboží v tisku, rozhlasu ani televizi, na billboardech ani na těch místech, kde je přímo prodávají. Není však zatím prokázáno, jak účinný samotný zákaz je a nakolik se na případném poklesu podílejí různé protikuřácké programy či zvyšování daní. V některých zemích je tolerována výjimka v případě závodů Formule 1.¹¹⁵

V České republice je reklama ošetřena zákony: Zákon č. 40/1995 (novelizován zákonem č. 132/2003 Sb.) o regulaci reklamy a Zákon č. 231/2001 Sb – o rozhlasovém a televizním vysílání.

Např. v sousedním Slovensku je reklama na tabákové výrobky zakázána od roku 2001 a je povolena pouze na místech prodeje. Jednou ze zemí s přísnými pravidly, které reklamu na tabákové výrobky zakazují, je Velká Británie. Tady je reklama zakázána i na prodejních místech tabákových výrobků. Přesto i v této zemi najdeme výjimku v podobě závodů Formule 1. Další příklady zemí s omezením nebo zákazem reklamy na tabák: Francie, Rusko, Polsko, Belgie, Rakousko, Německo¹¹⁶

Velkého úspěchu při snaze o snížení počtu kuřáků dosáhly v posledních desetiletích např. země: Norsko, Finsko a Island. V těchto zemích byl zaveden zákaz reklamy na tabákové výrobky již roku 1970, což vedlo k omezení spotřeby tabáku i ke snížení počtu kuřáků.¹¹⁷

---

¹¹⁴ ČTK. Zákazů kouření v Evropě přibývá, v ČR zatím kromě restaurací [online], c2010, poslední revize 10. 6. 2009 [cit. 2010-04-02]. Dostupné z:

<http://www.ceskenoviny.cz/domov/index_img.php?id=114659>

¹¹⁵ WHO: Atlas tabáku. [online], c2004, [cit. 2010-04-02]. Dostupné z: <http://www.who.int/tobacco/statistics/tobacco_atlas/en/>.

¹¹⁶ ČTK. Zákazů reklamy na tabák ve světě přibývá, roste i jejich rozsah. [online], c2001-2010, poslední revize 4. 2. 2010, [cit. 2010-04-02]. Dostupné z: <<http://drogy.pramenyzdravi.cz/762/Zakazu-reklamy-na-tabak-ve-svete-pribyva-roste-i-jeji-rozsah.php>>

¹¹⁷ Pešek, R.; Nečena, K. Kouření aneb závislost na tabáku. [online]. Praha: Ministerstvo zdravotnictví České republiky, 2008 - [cit. 2010-03-27]. Dostupné z <www.kraj.jihocesky.cz/file.php?par%5Bid_r%5D=39148...0>. s. 7.

V zemích s nízkou či středně rozvinutou úrovní ekonomiky spotřeba cigaret na rozdíl od vyspělých zemí výrazně stoupá. Ke zvýšení spotřeby přispívá hlavně svobodnější obchod s cigaretami. V posledních letech se globální obchod s cigaretami díky mezinárodním obchodním dohodám zliberalizoval. Odstranění bariér vede k větší konkurenci, jejímž důsledkem jsou nižší ceny, větší rozsah reklamní a propagační činnosti a další aktivity, které podněcují poptávku.¹¹⁸

Mezi největší spotřebitele cigaret na světě patří (řazeno od největších): Asie, Austrálie, Dálný východ, Amerika, východní Evropa a bývalý Sovětský svaz, západní Evropa.¹¹⁹

Spotřeba cigaret viz příloha č.7.

---

¹¹⁸ Prabhat, J.; Chaloupka F., J. Jak zvládnout kuřáckou epidemii: vlády a ekonomika kontroly tabáku. 1. vyd. Praha: Státní zdravotní ústav, 2004, s. 12-13.

¹¹⁹ WHO: Atlas tabáku. [online], c2004, [cit. 2010-04-02]. Dostupné z: < http://www.who.int/tobacco/statistics/tobacco_atlas/en/>.

8. Kouření z hlediska genderu

Na fenomén kouření lze pohlédnout i z hlediska genderu. Jak už bylo uvedeno, je kouření naučeným chováním. V přístupu mužů a žen k této činnosti můžeme najít odlišnosti. Z počátku bylo kouření záležitostí mužů, tento postoj se však v průběhu dějin měnil až do dnešní doby, kdy už nikoho žena s cigaretou nepřekvapí.

8.1 Kouření žen

Do počátku 19. století kouřily ženy v soukromí, na veřejnosti by to bylo pokládáno za společensky nepřijatelné. Na konci 19. století byla představa kouřící ženy spojena s prostitucí a promiskuitou. Zároveň byla ale také oblíbeným tématem literárních a uměleckých fantazií západní Evropy, Ameriky i Středního východu. S první světovou válkou a všeobecnou diskuzí o zavedení volebního práva v Evropě a Americe se tento přístup změnil. Problém kouření žen se stal oblastí, ve které se odehrával boj za jejich svobodu. Rovnost měla patřit všem a rovnost znamenala kouření. Od roku 1900 do roku 1950 spotřeba cigaret výrazně převýšila spotřebu doutníků ve Velké Británii. Změnili se i konzumenti, s kouřením začínaly ženy v různých společenských postaveních. Kouření se stávalo znakem tzv. „nové ženy“.

Moderní reklama 20. století se zaměřila na ženy a děti, protože z nich chtěla udělat nové potencionální konzumenty tabáku. V roce 1928 přišla firma Lucky Strike s reklamou, ve které byly cigarety oslavovány jako „Pochodně svobody pro ženy, které musejí bojovat s hloupými předsudky.“ Kouření se tak stalo součástí svobodné ženy.¹²⁰

Pravidelně nyní kouří asi 250 milionů žen, z toho 22% žen ve vyspělých zemích a 9% žen v rozvojových zemích. Velký počet žen v jižní Asii žvýká tabákové listy. Tabákový průmysl začal vyrábět cigarety určené pro ženy – např. extra-slim cigarety.¹²¹

Kouření žen ve světě viz Příloha č. 6.

---

¹²⁰ Sander, L. Gilman; Zhou Xun. Příběh kouře: člověk a kouření od úsvitu dějin až po současnost. 1. vyd. Praha: Dybbuk, 2006, s. 22-25.

¹²¹ WHO: Atlas tabáku. [online], c2004, [cit. 2010-04-02]. Dostupné z: <http://www.who.int/tobacco/statistics/tobacco_atlas/en/>.

8.2 Kouření mužů

Velmi oblíbené se staly především v 19. století pánské kluby, kde se muži scházeli kvůli relaxaci a konverzaci u zapálené cigarety či doutníku. Byla to pro ně jakási svatyně, únik před realitou. Méně zámožní kuřáci spatřovali podobné útočiště v hostincích, kde se oddávali radosti z kouření směsného tabáku v hliněných dýmkách. Příchod masově vyráběných cigaret v 80. letech 19. století vedl k revoluci v kouření. Pro dospívající chlapce se staly symbolem dospělosti cigarety značky Woodbine, které byli levné a dostupné. Skupiny mladistvých tak na ulicích oznamovali vstup do pracovního procesu tím, že veřejně kouřili.¹²²

Na konci 30. a 40. let minulého století zjistil tým sociálních antropologů, že v hospodské kultuře se cigareta stala významným prostředkem veřejného projevu mužnosti. To se projevovalo při gestikulaci i během neverbální komunikace.

Na světě dnes kouří cca 1 miliarda mužů, z toho asi 35% v rozvinutých oblastech světa a 50% v rozvojových zemích. Obecně se dá říci, že kouření v rozvinutých oblastech má klesající trend. Prvenství v počtu mužů kuřáků má Čína, kde kouří 300 milionů mužů kuřáků.¹²³

Kouření mužů ve světě viz Příloha č.5.

8.3 Porovnání dle statistik

V průmyslových moderních zemích, kde je kouření známé již řadu let, je kouření cigaret u žen, podobně jako u mužů, na poklesu. Například v USA se v posledních letech významně snížil počet kuřáků díky rozsáhlým kampaním v oblasti osvěty, ale i opatřením v oblasti daní, cen a legislativy. Ve většině rozvojových zemí, kde je podíl kuřáků mužů vysoký, kouří malé množství žen. Tento stav však mohou změnit tabákoví výrobci, kteří v této oblasti vidí perspektivu.¹²⁴

---

¹²² Sander, L. Gilman; Zhou Xun. Příběh kouře: člověk a kouření od úsvitu dějin až po současnost. 1. vyd. Praha: Dybbuk, 2006, s.142-146.

¹²³ WHO: Atlas tabáku. [online], c2004, [cit. 2010-04-02]. Dostupné z: <http://www.who.int/tobacco/statistics/tobacco_atlas/en/>.

¹²⁴ Kozák J. T. Koalice proti tabáku : Bulletin International Agency on Tobacco and Health :Tabák a zdraví. [online], [cit. 2010-02-11] Dostupný z: <<http://viditelne.prace.cz/tabak.htm>>.

Na celém světě kouří cca 250 milionů žen: 22 % žije ve vyspělých zemích a 9 % v zemích rozvojových. Mužů kuřáků je téměř jedna miliarda, 35 % ve vyspělých zemích a 50 % v rozvojových. Situace v Evropě se i díky přísným legislativním opatřením přijatých na základě ratifikace Rámcové úmluvy o kontrole tabáku, pomalu začíná měnit.

Počet kuřáků se za posledních deset let snížil o patnáct procent. Vyplývá to z výpovědí devíti tisíc obyvatel čtrnácti evropských zemí.¹²⁵

Dříve byl podíl dívek kuřáček obvykle nižší než kuřáků chlapců, ale v posledních letech je tomu v mnoha zemích právě naopak. Existuje mnoho teorií, proč dívky začínají více kouřit. Může to být spojeno s kontrolou hmotnosti. Dívky jsou ovlivňovány reklamou cílenou na “štíhlost”, “lehkost” některých druhů cigaret, sdělující, že kouření je ženským životním stylem.¹²⁶

Dle Výběrového šetření o zdravotním stavu české populace Ústavu zdravotnických informací a statistiky ČR z roku 2002 (věk respondentů 15 - 75+ let) kouřilo 37,5 % mužů a 23,6 % žen. Vyplynulo také, že nikdy nekouřilo téměř 40 % mužů a 60 % žen. Nejvyšší podíl pravidelných kuřáků je u obou pohlaví ve věkové skupině 35 - 44 let. Ze všech pravidelných kuřáků bylo u mužů 29,9 % silných kuřáků, u žen 12,7 % silných kuřáček. Podle dosaženého vzdělání je nejvíce pravidelných kuřáků mezi muži se základním (45,3 %) a učňovským (41,1 %) vzděláním. U žen je v těchto vzdělanostních skupinách rovněž vysoký podíl pravidelných kuřáček (základní - 27,1 %, učňovské - 24,7 %). Nejméně pravidelných kuřáků je mezi osobami s vysokoškolským vzděláním (muži 13,0 %, ženy 9,8 %). V této vzdělanostní skupině je, ve srovnání s ostatními, také nejvyšší podíl těch, kteří nikdy nekouřili. Celkově se však v České republice kouří v šedesáti pěti domácnostech ze sta.¹²⁷

---

¹²⁵ Čermák, M. Svět (ne)kuřáků (konec pasivního kouření). *Zdravotnické noviny*. 2006, č. 15, s. 12-14.

¹²⁶ Kalina, K. a kol. Drogové závislosti 1. Mezioborový přístup. 1. vyd. Praha: Úřad vlády České republiky, 2003

¹²⁷ Ženy a muži v číslech zdravotnické statistiky. Praha: ÚZIS ČR, 2003.

V šetření ÚZIS z roku 2004 o kouření v ČR od 18 do 60 let kouří 34,1 % mužů a jejich průměrná spotřeba je 16,9 cg/den/os. a 22,8 % žen se spotřebou 12,5 cg/den/os. Pravidelně tedy kouří každý čtvrtý dospělý, asi pětina všech dospělých žen a třetina dospělých mužů.¹²⁸

8.4 Vliv na organismus

Byl prokázán i rozdílný vliv kouření na mužský a ženský organismus. Ženy obvykle kouří méně cigaret denně a přesto dosahují stejné úrovně nikotinu v séru. Patrně to může být způsobené vylučováním nikotinu, které se řídí hmotností kuřáka a u mužů je tedy výrazně vyšší. Stejná dávka nikotinu je patrně u žen výraznější. Také důvody, které vedou ke kouření jsou u mužů a žen odlišné. Kouření je často vázáno na stresové situace u mužů i žen, ale zdá se, že ženy odpovídají na zevní stimuly citlivěji.

Ženy tedy mohou kouřit diferencovaně jako odpověď na různé druhy vlivů s cílem kompenzovat hormonálně vyvolané změny ve svém organismu.¹²⁹

---

¹²⁸ ÚZIS ČR. Aktuální informace. Světové šetření o zdraví: Kouření tabáku a spotřeba alkoholu. [online]. c2007, [cit. 2010-04-01]. Dostupné z: <http://www.uzis.cz/download.php?ctg=20&search_name=sv%Ectov%E9&region=100&kind=21&mnu_id=6200>.

¹²⁹ Fousková, D. Žena a kouření. [online]. c2004, poslední revize 6.12.2005, [cit. 2010-03-09]. Dostupné z: <<http://www.celostnimediceina.cz/zena-a-koureni.htm>>.

9. Mládež a kouření

Experimentovat s kouřením začínají děti a mládež nejčastěji ve věku 10-14 let. Hlavními důvody, proč tomu tak je, je snaha zařadit se mezi vrstevníky, touha být součástí skupiny, móda, určitý druh revolty, ale i nápodoba dospělých vzorů. Svůj velký vliv má i sociální prostředí, ve kterém dítě vyrůstá. Tedy i rodiče a sourozenci, kteří kouří.¹³⁰

V celé Evropě roste podíl kuřáků v nízkém věku. Ve věku patnácti až čtyřicetiletých kouří v Evropské unii 26,8 procenta.¹³¹

V české republice začíná denně kouřit cca 100 dětí mladších osmnácti let. Ve věku 13 – 15 let kouří u nás asi 35% dětí a s věkem výskyt kouření stoupá.¹³²

K zjištění kouření tabáku mezi mládeží proběhly např. tři mezinárodní studie, kterých se Česká republika účastnila: studie HBSC (The Health Behaviour in School aged Children), studie GYTS (Global Youth Tobacco Survey) a studie ESPAD (European School Survey Project on Alcohol and other Drugs). Od poloviny 90. let do roku 2002 můžeme u dětí školního věku doložit výrazný nárůst kouření, ale od roku 2002 je pozorován pokles. Podle uvedených studií došlo ke snížení pravidelného kouření u obou pohlaví mezi 13.-15. rokem věku. Tento pokles mohly způsobit různé faktory, např. zvýšení věkové hranice dostupnosti tabákových výrobků z šestnácti na osmnáct let, omezení reklamy na tabákové výrobky nebo jejich vyšší zdanění, což vede k neustálému zdražování. Také to mohly ovlivnit preventivní programy na školách, kterých neustále přibývá. Naproti tomu lze pozorovat mírné zvýšení počtu vykouřených cigaret u kuřáků týdně.¹³³

---

¹³⁰ Sovinová H; Csémy, L. Kouření cigaret a pití alkoholu v České republice. 1. vyd. Praha: Státní zdravotní ústav, 2003, s. 19.

¹³¹ Evropské tažení. *100+1 zahraniční zajímavost*, 2003, roč. 12, č. 25, s. 40.

¹³² Pešek, R.; Nečesaná, K. Kouření aneb závislost na tabáku. [online]. Praha: Ministerstvo zdravotnictví České republiky, 2008-[cit. 2010-03-27]. Dostupné z: <www.krajjihocesky.cz/file.php?par%5Bid_r%5D=39148...0>. s. 6.

¹³³ Pešek, R.; Nečesaná, K. Prevence užívání tabáku, alkoholu a jiných drog u dospívajících. [online]. Praha: Ministerstvo zdravotnictví České republiky, 2009 - [cit. 2010-03-27]. Dostupné z: <<http://www.msmt.cz/socialni-programy/prevence-uzivani-tabaku-alkoholu-a-jinych-drog-u>>. s 17-23.

Z výsledků studií lze také vyčíst, že první cigaretu děti okusí průměrně v deseti letech. Podle výsledku studie GYTS se dostupnost cigaret pro děti a mládež mírně zvýšila. Proto by se měla zvýšit kontrola dodržování zákona 379/2005 Sb., o opatřeních k ochraně před škodami působenými tabákem, alkoholem a jinými návykovými látkami.¹³⁴

9.1 Kouření ve škole

V souvislosti s prevencí kouření ve školním prostředí lze citovat část z Metodického pokynu k primární prevenci sociálně patologických jevů u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních, které vydalo Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky:

Tabákové výrobky

„Ve vnitřních i vnějších prostorách všech typů škol je zakázáno kouřit. Kouřit zde nesmějí žádné osoby a není možné ani zřizovat kuřárny nebo místa pro kouření vyhrazená.

- (1) Prostory školy je třeba označit viditelným textem doplněným grafickou značkou zákazu kouření. Takto je třeba označit vnitřní i vnější prostory.
- (2) Školním řádem je nutné kouření v prostorách školy zakázat a stanovit sankce za porušování tohoto zákazu.

Konzumace tabákových výrobků ve škole:

- (1) V případě, kdy je žák přistižen při konzumaci tabákových výrobků v prostorách školy nebo v době školního vyučování, či v rámci akcí školou pořádaných, je primárně nutné mu v další konzumaci zabránit.
- (2) Tabákový výrobek je třeba žákovi odebrat a zajistit, aby nemohl v konzumaci pokračovat.¹³⁵

---

¹³⁴ Pešek, R.; Nečesaná, K. Prevence užívání tabáku, alkoholu a jiných drog u dospívajících. [online]. Praha: Ministerstvo zdravotnictví České republiky, 2009 - [cit. 2010-03-27]. Dostupné z: <<http://www.msmt.cz/socialni-programy/prevence-uzivani-tabaku-alkoholu-a-jinych-drog-u>>. s 17-23.

¹³⁵ MŠMT. Metodický pokyn k primární prevenci sociálně patologických jevů u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních. [online]. c2006, [cit. 2010-03-30]. Dostupné z: <<http://www.msmt.cz/socialni-programy/metodicky-pokyn-k-primarni-prevenci-socialne-patologicky-jevu-u-deti-a-mladeze-ve-skolach-a-skolskych-zarizenich-nabyva-ucinnosti-dnem-zverejneni-ve-vestniku-msmt-cr-sesit-11-2007>>.

- (3) Pedagogický pracovník dále postupuje podle školního řádu školy: o události sepíše stručný záznam s vyjádřením žáka, (zejména odkud, od koho má tabákový výrobek), který založí školní metodik prevence do své agendy.
- (4) V případě porušení zákazu kouření informuje třídní učitel zákonného zástupce nezletilého žáka.
- (5) V závažných případech (zejména s ohledem na věk nebo chování dítěte) a jestliže se jednání opakuje, vyrozumí škola orgán sociálně právní ochrany obce s rozšířenou působností. Škola může od orgánu sociálně právní ochrany obce vyžadovat pomoc.
- (6) Z konzumace tabákových výrobků ve škole je třeba vyvodit sankce stanovené školním řádem.¹³⁶

---

¹³⁶ MŠMT. Metodický pokyn k primární prevenci sociálně patologických jevů u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních. [online]. c2006, [cit. 2010-03-30]. Dostupné z: < <http://www.msmt.cz/socialni-programy/metodicky-pokyn-k-primarni-prevenci-socialne-patologickych-jevu-u-deti-a-mladeze-ve-skolach-a-skolskych-zarizenich-nabyva-ucinnosti-dnem-zverejneni-ve-vestniku-msmt-cr-sesit-11-2007>>.

10. Vlastní šetření

V rámci diplomové práce jsem realizovala dotazníkové šetření, abych mohla lépe přiblížit názory veřejnosti na kouření. A to jak z pozice nekuřáka, tak z pozice kuřáka. Domnívám se, že téma kouření je v popředí zájmu veřejnosti a je stále živě diskutované. Vznikají nekuřácké restaurace, přibývá míst se zákazem kouření a naopak se zřizují prostory vyhrazené pro kuřáky. Vedou tedy nekuřáci s kuřáky potencionální boj, nebo jsou ke kuřákům tolerantní? Berou kuřáci na nekuřáky ohled? Podle vzorku vybraných respondentů se pokusme na tyto otázky odpovědět. Výsledky dotazníkového šetření slouží jako podklad pro orientaci v problematice zacílenou na určitou skupinu (viz kapitola 10.3.2).

Dotazník je uveden v příloze č. 1.

10.1 Cíle

Cílem empirického výzkumu diplomové práce „Tabák jako kulturní v České republice“ je zmapování přístupu společnosti k fenoménu kouření jako součásti naší kultury. Je to analýza pomocí dotazníkového šetření na vybraném vzorku populace občanů České republiky.

Šetření má základní cíl, kterým je zjistit, jak se liší přístup kuřáků a nekuřáků k dané problematice. Dále se zkoumá genderové podmínění tohoto fenoménu.

10.2 Hypotézy výzkumu

Na základě výše uvedených cílů jsou stanoveny následující hypotézy:

H1: Předpokládám, že nekuřáci budou mít ke shodným otázkám odlišný postoj než kuřáci.

H2: Nekuřákům na rozdíl od kuřáků vadí pobyt v zakouřených prostorách.

H3: Kuřáci si uvědomují, že ohrožují zdraví nekuřáků.

H4: Při utváření názoru na danou problematiku nezáleží na pohlaví respondenta.

10.3 Použitá metoda

K získání poznatků pro výzkum je použita dotazníková metoda. Ke sběru dat byly vytvořeny dva typy nestandardizovaného dotazníku. První typ byl vytvořen pro nekuřáky, druhý pro kuřáky. Některé otázky zůstávají záměrně stejné, jiné se liší formulací, ale nahlížejí na stejný problém. Již v úvodní části dotazníku je otázka, která dělí respondenty na dvě skupiny – kuřáky a nekuřáky. Dotazník byl takto vytvořen z důvodu přehlednosti a konkrétnější formulace jednotlivých otázek.

10.3.1 Nestandardizovaný dotazník

Dotazník patří k nejčastěji užívaným metodám kvantitativního výzkumu. Metoda dotazníkového šetření umožňuje ve velmi krátkém čase získat velké množství údajů a dat. Podstatou dotazníku je zjištění dat a informací o respondentovi, ale i jeho názorů a postojů k problémům, které dotazujícího zajímají. Je používána forma písemných odpovědí na položené otázky.

Předností dotazníku je snadná administrativa a možnost oslovení velkého počtu respondentů. Při dotazníkovém šetření musíme ovšem počítat se subjektivitou výpovědí. Pokud účastník postřehne záměr zadavatele, může své odpovědi přizpůsobit.¹³⁷

Na základě výše stanovených cílů výzkumu byl sestaven vlastní nestandardizovaný dotazník pro vybraný vzorek respondentů (příloha č. 1). Použitý dotazník respektuje základní strukturu dotazníku.

V úvodní části dotazníků jsou obsaženy osobní údaje. Položky odpovídající stanoveným cílům jsou různého typu. Dotazník obsahuje uzavřené, polouzavřené/polootevřené i otevřené položky. Omezený prostor pro odpovědi dotazovaných nemusí vždy vést k přesnosti, na to musíme při vyhodnocení brát ohled.

10.3.2 Vybraný vzorek respondentů

Pro dotazníkové šetření byl vybrán vzorek respondentů ve věku 18 – 30 let. Podmínkou bylo studium na vysoké škole či dokončené vysokoškolské vzdělání. Skupina byla takto určena z důvodu dostupnosti a užší specifikace v rámci výzkumu. Dotazníkového šetření se zúčastnilo 25 žen kuřáček, 25 žen nekuřáček, 25 mužů kuřáků a 25 mužů nekuřáků.

---

¹³⁷ Pelikán, J. Základy empirického výzkumu pedagogických jevů. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1998, s. 104-106.

Byl stanoven z každé skupiny stejný počet respondentů, aby byly výsledky lépe porovnatelné. Na místo bydliště nebyl brán zřetel, ale všichni respondenti jsou občané České republiky.

10.3.3 Vlastní dotazník

Dotazník pro kuřáky

První tři otázky v dotazníku pro kuřáky se týkají míry závislosti respondenta. Zjišťuje se, kolik cigaret kuřák denně spotřebuje, jak dlouho kouří a zda si o sobě myslí, že je na cigaretě závislý. Odpovědi na tyto otázky se stanou východiskem pro další body dotazníku. Z odpovědí můžeme vyvodit, zda tyto faktory ovlivňují názory respondentů v dalších oblastech dotazníku.

Další série otázek č. 4 – č. 8. zjišťuje postoj kuřáků ke kouření na veřejných místech a míru tolerance mezi oběma skupinami

Otázka č.9 zjišťuje, zda kuřáci berou při výběru partnera či partnerky na kouření tabáku zřetel.

Otázka č. 10 nám má ukázat, jestli je fenomén kouření v povědomí občanů spjat spíše s představou kouřící ženy nebo muže.

Poslední položka u kuřáků směřuje k zamyšlení, proč vlastně respondenti kouří. Zda je to jen zvyk nebo pro něho cigareta znamená mnohem víc. Tato otázka je otevřená, aby mohli respondenti lépe vyjádřit svůj názor.

Dotazník pro nekuřáky

První otázka v dotazníku určeném nekuřákům nám odhalí, zda má bývalý kuřák jiný vztah k tomuto fenoménu než nekuřák.

Otázka č. 2 zjišťuje, do jaké míry nekuřákům vadí trávit čas mezi kuřáky. Tato odpověď je částečně ovlivněná tím, zda mají mezi kuřáky přátelé, rodinu apod.

Otázky č. 3 – č. 7 zkoumají postoj nekuřáků ke kouření na veřejných místech a míru tolerance mezi oběma skupinami

Otázka č. 8 zjišťuje, jestli nekuřáci tolerují kouření tabáku u svého partnera či partnerky.

Otázka č. 9 má ukázat, jestli je fenomén kouření v povědomí občanů spjat spíše s představou kouřící ženy nebo muže.

Poslední položka u nekuřáků odhalí, co konkrétně jim v souvislosti s kouřením vadí. Tato otázka je záměrně otevřená, aby se respondenti mohli rozepsat a vyjádřit k danému problému svůj názor.

10.4 Výsledky dotazníkového šetření

Dotazníky byly rozdány náhodně mezi studenty vysokých škol a rozeslány prostřednictvím internetové sítě. Jejich vyplnění bylo dobrovolné a anonymní, což částečně mohlo ovlivnit výsledky.

10.4.1 Dotazník pro kuřáky

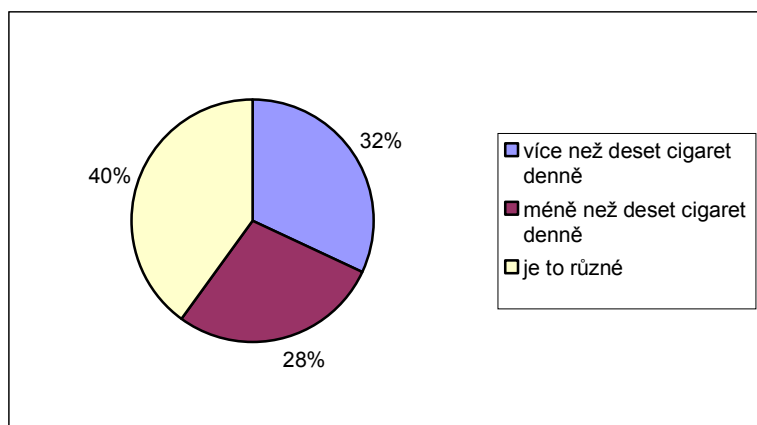
Otázka č. 1

První položka zjišťuje, kolik cigaret respondent denně vykouří.

Tabulka č. 4: Počet vykouřených cigaret denně

Kolik cigaret denně vykouříte?	Počet respondentů	
	ženy	muži
více než 10 cigaret denně	7	9
méně než deset cigaret denně	8	6
je to různé, jsem příležitostný kuřák	10	10

Graf č.2: Počet vykouřených cigaret denně

Nejvíce z dotázaných kuřáků odpovědělo, že je to různé, protože jsou příležitostnými kuřáky. Může to znamenat, že kouří pravidelně denně různý počet cigaret, ale také to, že si cigaretu zapálí jen při některých příležitostech. Tuto otázku by bylo možné blíže specifikovat dalšími podotázkami.

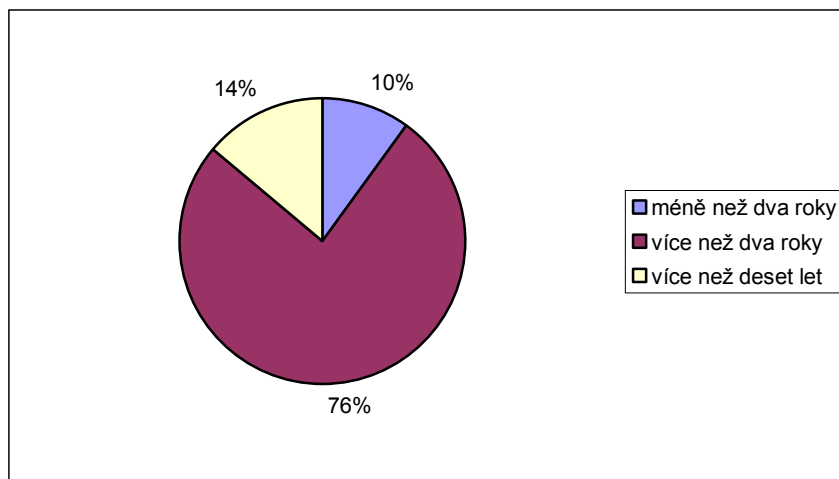
Otázka č. 2

Druhá položka zjišťuje, jak dlouho respondent kouří.

Tabulka č. 5: Délka kouření

Jak dlouho kouříte?	Počet respondentů	
	ženy	muži
méně než dva roky	2	3
více než dva roky	20	18
více než deset let	3	4

Graf č.3: Délka kouření

Z odpovědí vyplývá, že většina respondentů kouří již více než dva roky, ale zároveň méně než deset let. Tyto výsledky jsou ovlivněny věkem respondentů (18 - 30 let). Nejsou znát větší rozdíly mezi muži a ženami.

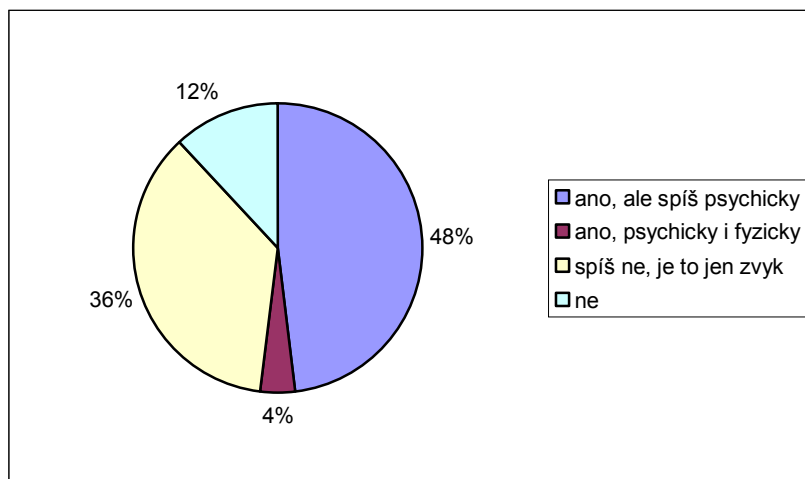
Otázka č. 3

Třetí otázka mapuje, kolik kuřáků si myslí, že jsou na cigaretě závislí.

Tabulka č. 6: Závislost na cigaretě

Myslíte si o sobě, že jste na cigaretě závislý/á?	Počet respondentů	
	ženy	muži
ano, ale spíš psychicky	15	9
ano, psychicky i fyzicky	2	0
spíš ne, je to jen zvyk	6	12
ne	2	4

Graf č. 4: Závislost na cigaretě

Záměrně jsem do otázky použila výraz „myslíte“. Z výsledků vyplývá, že pouze dva respondenti se domnívají, že jsou na cigaretě závislí i fyzicky.

Podle mého názoru je to malý počet vzhledem k tomu, že 16 respondentů vykouří podle otázky č. 1 více než deset cigaret denně a řada z nich kouří více než dva roky. Subjektivně si tedy o sobě přesto myslí, že na cigaretě jsou závislí pouze psychicky, nebo je to jen zvyk.

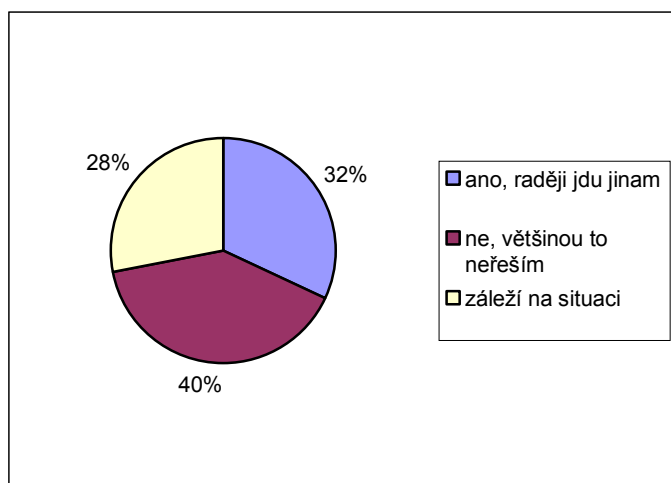
Otázka č. 4

Tato otázka zjišťuje, zda kuřákům činí problém zapálit si cigaretu na místech, kde by se kouřit nemělo, nebo tam, kde je to přímo zakázáno. Tato položka má za úkol monitorovat, jak účinné jsou zákazy kouření a zároveň jak efektivní jsou vyhrazená místa pro kuřáky.

Tabulka č. 7: Kouření na nedovolených místech

Činí Vám problém zapálit si cigaretu tam, kde by se kouřit nemělo?	Počet respondentů	
	ženy	muži
ano, raději jdu jinam	11	5
ne, většinou to neřeším	5	15
záleží na situaci	9	5

Graf č. 5: Kouření na nedovolených místech

Z výsledků bychom mohli vyvodit závěr, že alespoň co se vybraného vzorku respondentů týká, ženy kuřačky jsou v tomto směru ohleduplnější, protože 11 z 25 žen si raději půjdou zakouřit na jiné místo. Může to být také z důvodů případných sankcí za porušení zákazu.

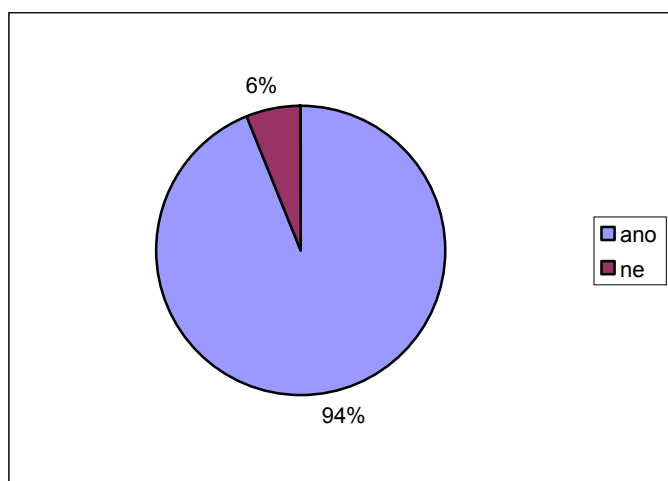
Otázka č. 5

Tato položka nás informuje o tom, zda si kuřáci uvědomují, že kouřením v přítomnosti nekuřáků ohrožují jejich zdraví.

Tabulka č. 8: Ohrožení zdraví nekuřáků

Ohrožují kuřáci zdraví nekuřáků?	Počet respondentů	
	ženy	muži
ano	24	23
ne	1	2

Graf č. 6: Ohrožují kuřáci zdraví nekuřáků?

24 z 25 žen a 23 z 25 mužů se domnívá, že ohrožuje zdraví nekuřáků. Variantu, kde se mohli respondenti rozepsat, nezvolil žádný z nich.

Je to otázka, u které se odpovědi nejvíce shodují. Většina respondentů si je tedy vědoma, že můžou své okolí ohrozit. Otázkou zůstává, do jaké míry jsou ochotni vzdát se v přítomnosti nekuřáků této činnosti.

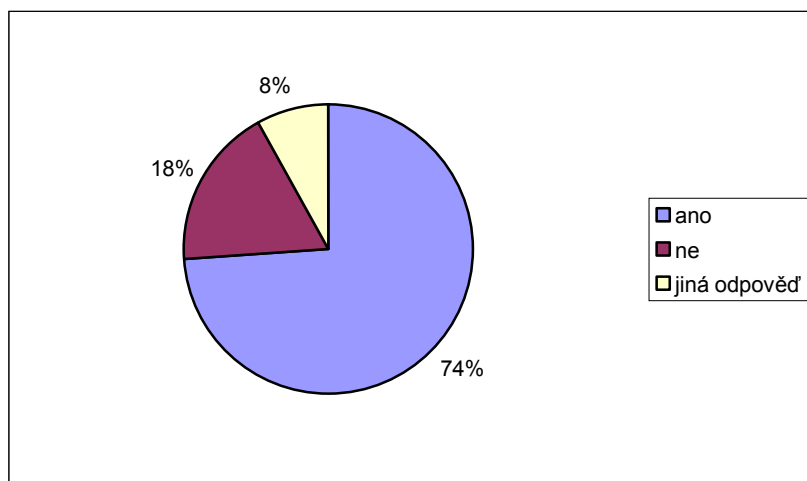
Otázka č. 6

Tato zjišťuje, jestli kuřákům vadí pobývat v zakouřených prostorách.

Tabulka č. 9: Pobyt v zakouřených prostorách

Vadí kuřákům pobyt v zakouřených prostorách?	Počet respondentů	
	ženy	muži
ano	20	17
ne	4	5
jiná odpověď	1	3

Graf č. 7: Pobyt v zakouřených prostorách

Podle výsledků pro mě překvapivě vyplývá, že většině kuřáků pobyt v zakouřených prostorách vadí. Podle mého názoru je tento výsledek paradoxní, protože kouř sami vytvářejí. Několik respondentů uvedlo, že jim to někdy vadí, protože je pálí oči apod. Možná by bylo vhodným řešením zaměřit se na zlepšení systému odvětrávání na místech, kde se kouří, a to především v restauračních zařízeních. Toto opatření by jistě přivítali jak kuřáci, tak nekuřáci.

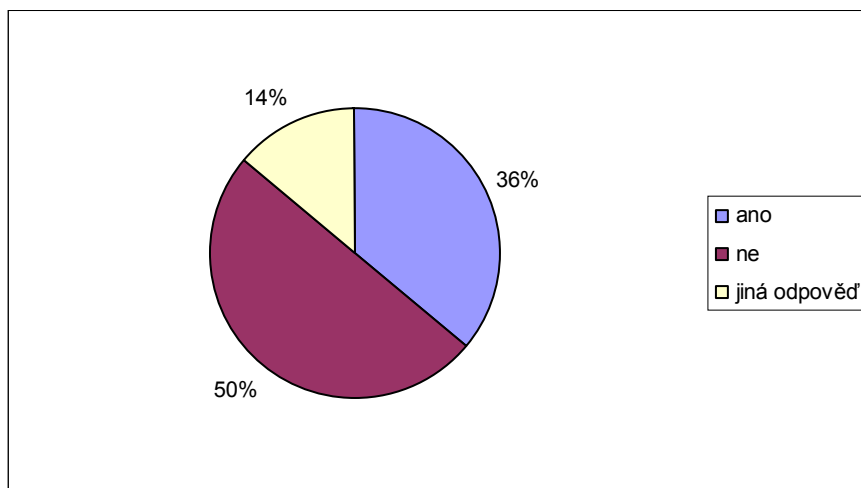
Otázka č. 7

Tato položka monitoruje, jestli si kuřáci vybírají restaurační zařízení podle toho, zda se v nich smí kouřit.

Tabulka č. 10: Vybírají si kuřáci restaurační zařízení podle toho, zda se v nich smí kouřit?

Vybírají si kuřáci restaurační zařízení podle toho, zda se v nich smí kouřit?	Počet respondentů	
	ženy	muži
ano	10	8
ne	11	14
jiná odpověď	4	3

Graf č. 8: Vybírají si kuřáci restaurační zařízení podle toho, zda se v nich smí kouřit?

Z výsledků je patrné, že převažuje záporná odpověď, tedy že si kuřáci podle tohoto hlediska restauraci nevybírají. V jiných odpovědích se nejčastěji objevilo, že záleží, za jakým účelem respondenti do restaurace jdou. Pokud se jdou pouze najíst, nevadí jim, že se tu nesmí kouřit. Ale jestliže si jdou posedět na kávu či večer např. na pivo, do nekuřácké restaurace by většinou nešli.

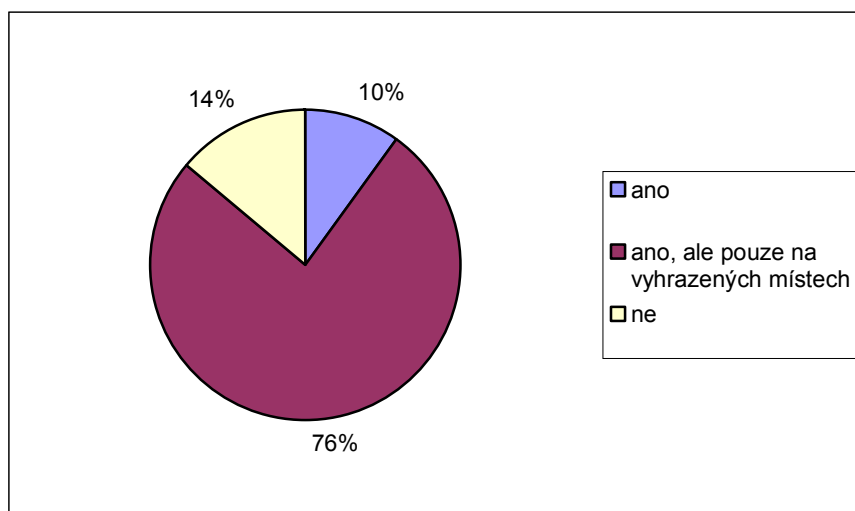
Otázka č. 8

Tato otázka se týká problému kouření na pracovišti. V kapitole 4.2 se touto problematikou zabýváme podrobněji a informuje nás o tom, že tento problém je v České republice legislativně ošetřen.

Tabulka č. 11: Tolerance kouření na pracovišti

Myslíte si, že by kouření na pracovišti mělo být tolerováno?	Počet respondentů	
	ženy	muži
ano	1	4
ano, ale pouze ve vyhrazených prostorách	18	20
ne	6	1

Graf č. 9: Tolerance kouření na pracovišti

Z odpovědí je patrné, že kuřáci preferují kouření na pracovišti, ale nevdí jim chodit na k tomuto účelu vyhrazená místa. Dalo by se tedy říct, že v tomto ohledu jsou kuřáci vůči nekuřákům ohleduplní.

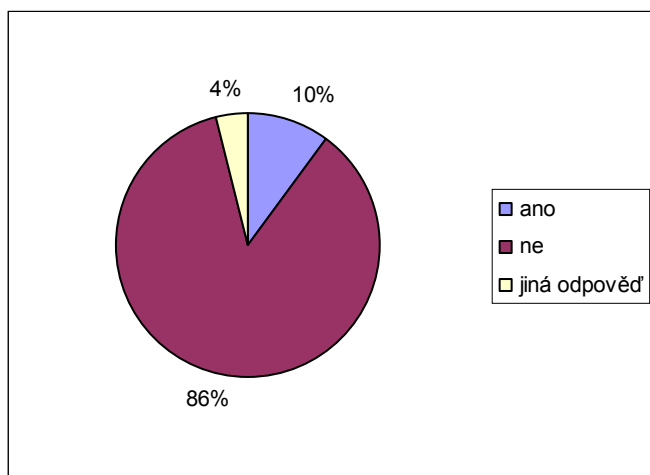
Otázka č. 9

Tato položka dotazníku zjišťuje, zda kuřáci při výběru partnera preferují kuřáka, nebo je jim to lhostejné.

Tabulka č. 12 : Záleží kuřákům při výběru partnera na tom, jestli kouří?

Záleží Vám při výběru partnera na tom, jestli kouří?	Počet respondentů	
	ženy	muži
ano	1	4
ne	23	20
jiná odpověď	1	1

Graf č. 10: Záleží kuřákům při výběru partnera na tom, jestli kouří?

23 žen z 25 odpovědělo, že jim při výběru partnera nezáleží na tom, zda kouří či ne. Jedné respondentce na tom záleží a jedna respondentka zvolila jinou odpověď: „Vzájemná pomoc při odvykání může být užitečná.“ S tímto názorem souhlasím, protože podpora partnera při odvykání může opravdu hrát důležitou roli.

20 mužů z 25 odpovědělo, že jim při výběru partnerky nezáleží na tom, zda kouří či ne. Čtyřem respondentům na tom záleží a jeden zvolil jinou odpověď: „Záleží na tom, jak moc dotyčná kouří“. Jen pro doplnění uvedme, že tento respondent se označil za příležitostného kuřáka.

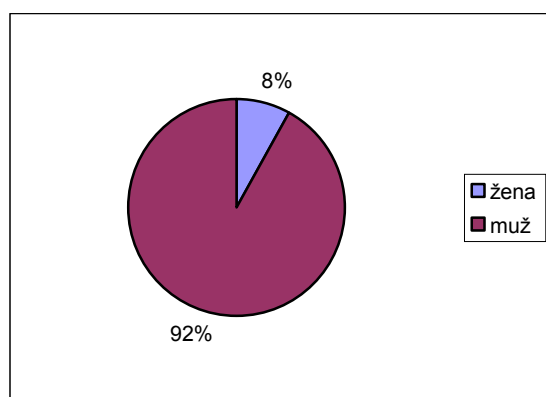
Otázka č. 10

Tato otázka zjišťuje, zda se respondentům zdá přirozenější, když kouří žena či muž.

Tabulka č. 13: Je přirozenější, když kouří žena nebo muž?

Zdá se Vám přirozenější, když kouří	Počet respondentů	
	ženy	muži
žena	1	3
muž	24	22

Graf č. 11: Je přirozenější, když kouří žena nebo muž?

Z grafu je názorně vidět, že 92% respondentům přijde přirozenější, když kouří muž.

Otázka č. 11

Poslední otázka určená pro kuřáky je otevřená a ptá se, co přesně pro respondentů cigareta znamená. Vybrala jsem nejčastější odpovědi: odreagování, pauza; potěšení; odpočinek; frajeřina, chyba mladých let; odreagování od stresu; uvolnění od napětí; zábava; pravidelný rituál; zvyk při posezení s přáteli, relaxace, vypnutí u učení atd.

Z uvedených odpovědí vyplývá, že pro většinu kuřáků znamená cigareta především odpoutání od všedního světa a starostí, je to pro ně chvíle klidu, kdy si mohou uspořádat myšlenky. Další variantou je potom kouření při sdružování s přáteli či jinými lidmi, přičemž je tento zvyk určitým způsobem spojuje.

10.4.2 Dotazník pro nekuřáky

Otázka č. 1

První položka měla zjistit, zda je respondent bývalý kuřák. Zajímalo mě, zda bude mít bývalý kuřák na problém jiný názor, než respondent, který nikdy nekouřil. Bohužel byli z dotazovaných pouze čtyři bývalí kuřáci, což není příliš vypovídající a nelze z toho vyvodit žádný obecný závěr

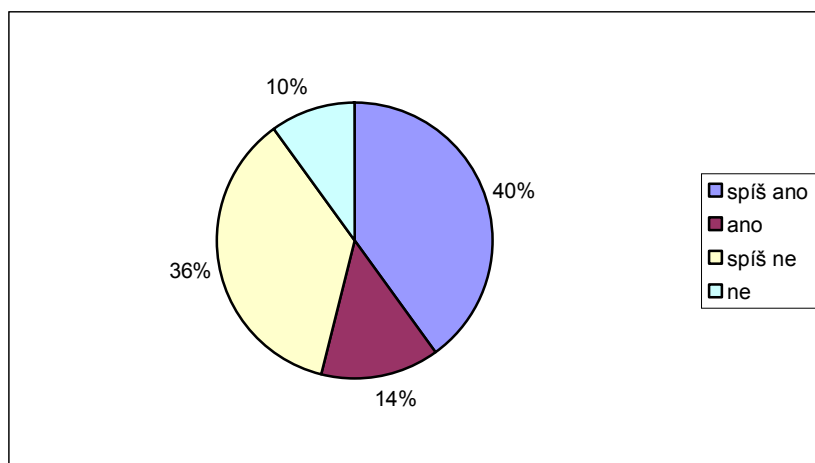
Otázka č. 2

Odpovědi na další otázku informují o tom, zda nekuřákům vadí trávit čas mezi kuřáky. Otázka je položena záměrně hodně obecně, protože její větší specifikace by byla obtížná vzhledem k tomu, že spousta nekuřáků má mezi kuřáky známé, rodinu či přátele.

Tabulka č. 14: Vadí nekuřákům trávit čas mezi kuřáky?

Vadí Vám trávit čas mezi kuřáky?	Počet respondentů	
	ženy	muži
spíš ano	12	8
ano	5	2
spíš ne	6	12
ne	2	3

Graf č. 12 : Vadí nekuřákům trávit čas mezi kuřáky?

Z uvedených odpovědí vyplývá, že trávit čas mezi kuřáky vadí spíše ženám než mužům. Pouze pěti z padesáti respondentů to nevadí vůbec.

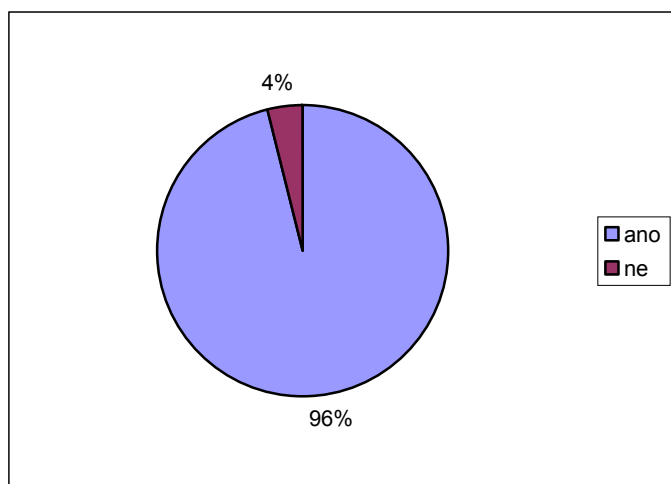
Otázka č. 3

Tato otázka je shodná s otázkou č. 5 u kuřáků. Porovnání uvidíme v kapitole 10.5.3.

Tabulka č. 15: Ohrožují kuřáci zdraví nekuřáků?

Domníváte se, že kuřáci ohrožují zdraví nekuřáků?	Počet respondentů	
	ženy	muži
ano	24	24
ne	1	1
jiná odpověď	0	0

Graf č. 13: Ohrožují kuřáci zdraví nekuřáků?

Z uvedených odpovědí vyplývá, že téměř všichni dotazovaní respondenti se domnívají, že kuřáci ohrožují jejich zdraví. Možnosti jiné odpovědi nevyužil žádný z respondentů.

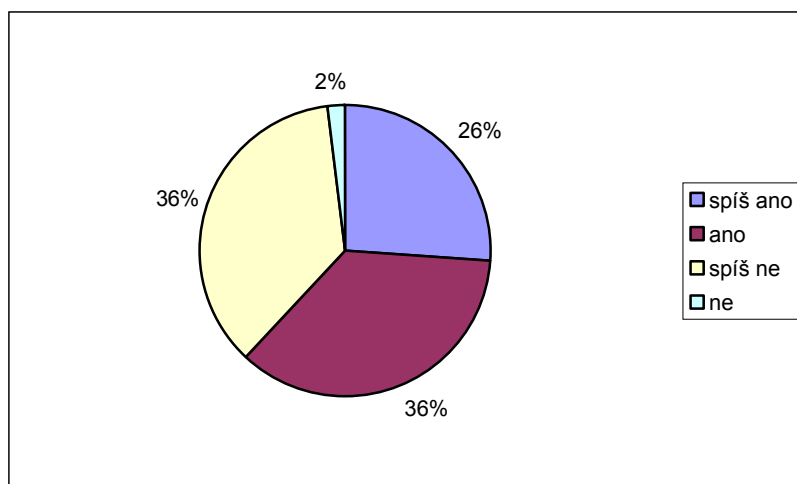
Otázka č. 4

Tato otázka zjišťuje postoj nekuřáků ke kouření na veřejných místech.

Tabulka č. 16: Vadí nekuřákům kouření na veřejných místech?

Vadí vám kouření na veřejných místech?	Počet respondentů	
	ženy	muži
spíš ano	9	4
ano	12	6
spíš ne	4	14
ne	0	1

Graf č. 14: Vadí nekuřákům kouření na veřejných místech?

Z odpovědí můžeme vyvodit, že kouření na veřejnosti vadí spíše ženám než mužům. 21 žen z 25 odpovědělo, že jim to spíš vadí nebo vadí a pouze čtyři ženy uvedly, že jim to nevadí. Deseti mužům to spíše vadí nebo vadí a 15 spíše nevadí nebo nevadí, čili to tolerují.

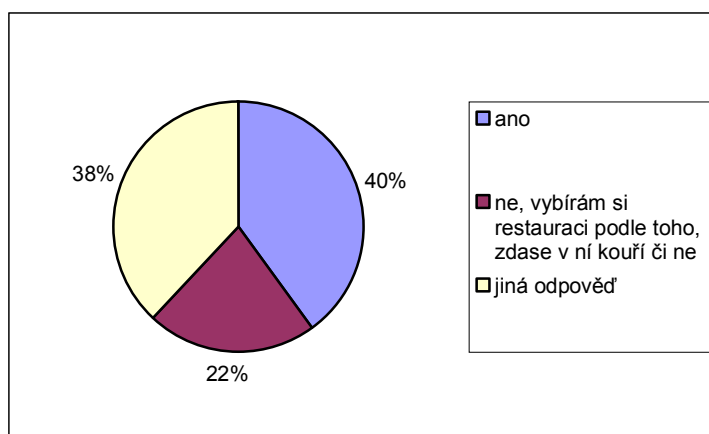
Otázka č. 5

Tato monitoruje problém restaurací, podobně jako otázka č. 7 u kuřáků. U kuřáků nás ale zajímá, zda si kouření v restauracích tolerují, nebo raději vyhledávají nekuřácké restaurace.

Tabulka č. 17: Tolerují nekuřáci kouření v restauračních zařízeních?

Tolerujete kouření v restauračních zařízeních?	Počet respondentů	
	ženy	muži
ano	8	12
ne, vybírám si restaurace podle toho, zda se v ní kouří či ne	7	4
jiná odpověď	10	9

Graf č. 15: Tolerují nekuřáci kouření v restauračních zařízeních?

Jak vidíme, kouření v restauracích toleruje pouze 20 respondentů.. Velký počet respondentů zvolil položku jiná odpověď, aby mohl problém lépe specifikovat. Několik respondentů uvedlo, že jelikož má přátele mezi kuřáky, musí se přizpůsobovat. Pět respondentů si stěžovalo, že v místě jejich bydliště je dosud málo nekuřáckých restaurací, takže uvítají alespoň rozdělení restaurace na část kuřáckou a část nekuřáckou. Pro zajímavost uvádím některé další poznámky k této problematice:

Nejvíce vadí nekuřákům kouření během oběda; u dobře odvětrávaných prostor jim to tolik nevadí; často volí nekuřáckou část restaurace a objevilo se i několik názorů, že by kuřáci měli chodit ven, aby neobtěžovali ostatní. Podle mého názoru by tedy většina nekuřáků přivítala zákon na úplný zákaz kouření v restauračních zařízeních.

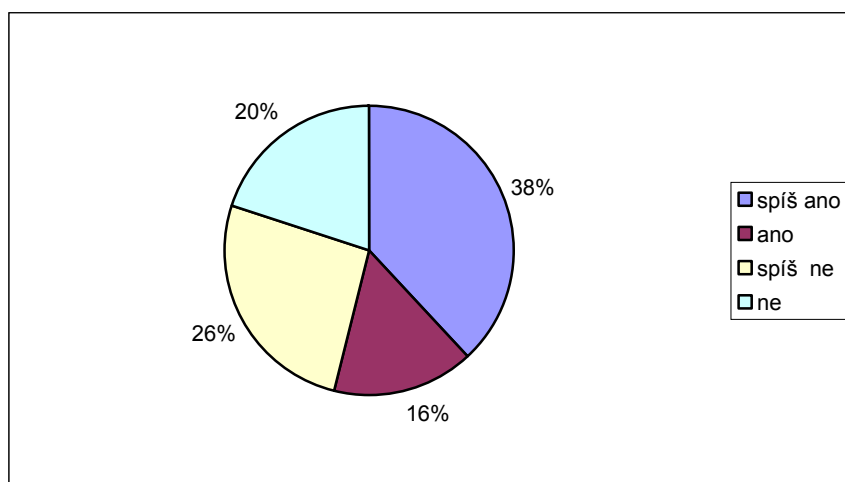
Otázka č. 6

Tato položka se vrací k tématu kouření na veřejnosti a zjišťuje, zda by nekuřáci uvítali úplný zákaz kouření na veřejných místech.

Tabulka č. 18: Mělo by být podle nekuřáků kouření na veřejnosti zcela zakázáno?

Myslíte si, že by kouření na veřejnosti mělo být zcela zakázáno?	Počet respondentů	
	ženy	muži
spíš ano	11	8
ano	5	3
spíš ne	3	10
ne	6	4

Graf č. 16: Mělo by být podle nekuřáků kouření na veřejnosti zcela zakázáno?

Nadpoloviční většina nekuřáků je pro úplný zákaz kouření na veřejnosti. Když tyto výsledky porovnáme s otázkou č. 4, můžeme v rámci našeho výzkumu vyvodit závěr, že převažují nekuřáci, kteří netolerují kouření na veřejnosti a mělo by být podle jejich názoru zakázáno. A dále ti, kteří ho sice tolerují, ale přiklání se k také k úplnému zakazu.

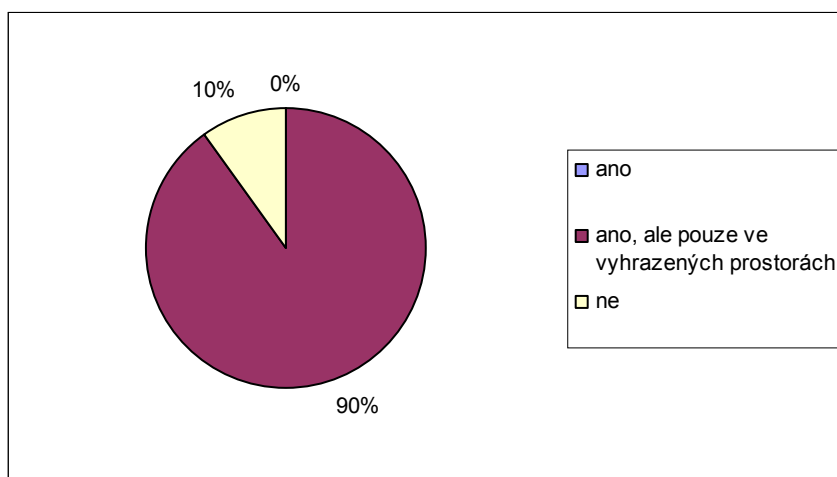
Otázka č. 7

Tato otázka se týká problému kouření na pracovišti z pohledu nekuřáka. Je to shodná položka s otázkou č. 8 v dotazníku pro kuřáky.

Tabulka č. 19: Tolerance kouření na pracovišti

Myslíte si, že by kouření na pracovišti mělo být tolerováno?	Počet respondentů	
	ženy	muži
ano	0	0
ano, ale pouze ve vyhrazených prostorách	21	24
ne	4	1

Graf č. 17: Tolerance kouření na pracovišti

Jak můžeme vidět, žádný z respondentů s kouřením na pracovišti přímo nesouhlasí. Avšak 45 nekuřáků z 50 to toleruje, jestliže budou kuřáci izolováni v místě, kde je kouř nebude obtěžovat.

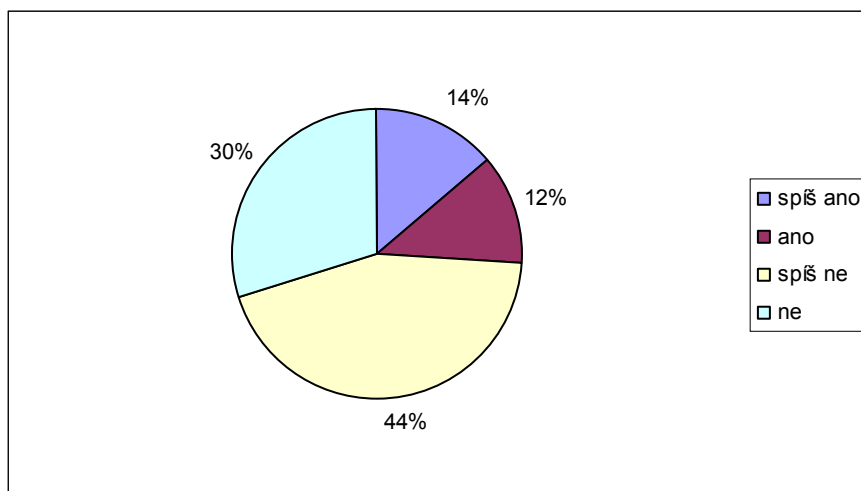
Otázka č. 8

Tato otázka se věnuje toleranci nekuřáků vůči kouření v partnerství.

Tabulka č. 20: Tolerance kouření v partnerství

Toleroval/a byste kouření u svého partnera/partnerky?	Odpovědi	
	ženy	muži
spíš ano	4	3
ano	3	3
spíš ne	7	15
ne	11	4

Graf č. 18: Tolerance kouření v partnerství

Je patrné, že většině nekuřáků kouření u partnera vadí. V tomto ohledu vůči kuřákům příliš tolerance nemají. Je tedy zřejmé, že i ti, kteří kouření akceptují u ostatních lidí, preferují partnera/ partnerku nekuřáka.

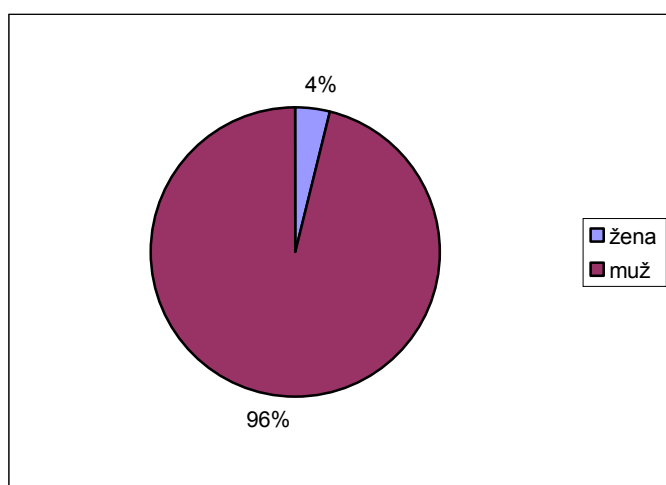
Otázka č. 9

Tato otázka se shoduje s otázkou č. 10 v dotazníku pro kuřáky.

Tabulka č. 21: Je přirozenější, když kouří žena nebo muž?

Zdá se Vám přirozenější, když kouří	Počet respondentů	
	ženy	muži
žena	1	1
muž	24	24

Graf č. 19: Je přirozenější, když kouří žena nebo muž?

Otázka č. 10

Poslední otázka je opět záměrně otevřená a monitoruje, co přesně nekuřákům na kouření vadí. Uvádím zde nejčastější odpovědi: ničení svého zdraví i zdraví ostatních; zápach; pálení očí z kouře; načichlé oblečení; nedopalky na ulicích.

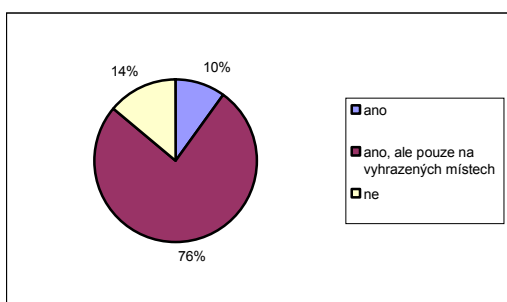
Nejvíce nekuřákům vadí pasivní kouření, kterému jsou někdy nedobrovolně vystaveni. Toto měla většina na prvním místě. Ostatní problémy by se podle mého názoru daly eliminovat, ale provozovatelé restaurací a dalších prostor, kde se kouří, by se museli více snažit.

10.4.3 Porovnání

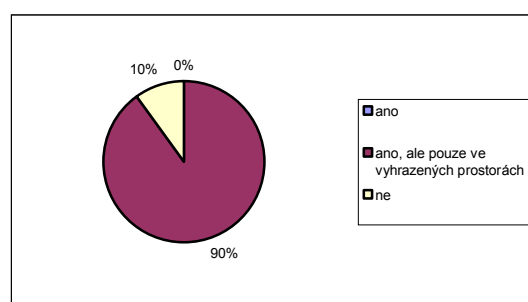
Porovnejme odpovědi na otázky, které byly položeny ve stejném znění v dotazníku pro kuřáky i nekuřáky.

Myslíte si, že by kouření na pracovišti mělo být tolerováno?

kuřáci

nekuřáci

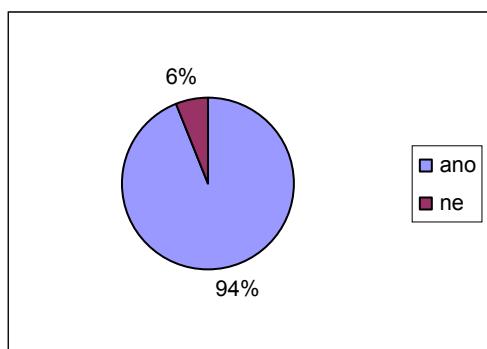

Z porovnání obou grafů vyplývá, že kouření na pracovišti je nekuřáky tolerováno, pokud tak činí na vyhrazených místech. Podle mého názoru by se z výsledků dalo odvodit, že ani většina kuřáků by nechtěla pracovat v zakouřeném prostředí. Proto jim nevadí chodit na vyhrazená místa pro kuřáky. Samozřejmě záleží, o jaké pracoviště jde.

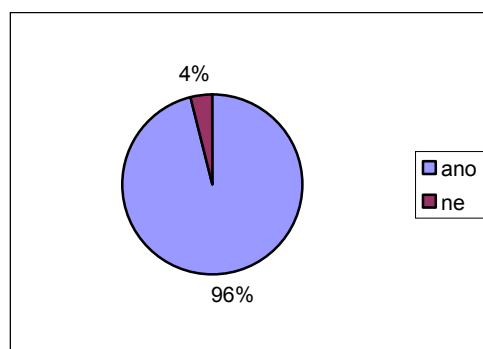
Pokud dotyčný nekuřák pracuje např. v kuřácké restauraci, musí počítat s tím, že bude kouři vystaven a zaměstnavatel to neovlivní. Potom už záleží na každém, jak se k tomu postaví a zda to bude tolerovat.

Domníváte se že kuřáci ohrožují zdraví nekuřáků?

kuřáci

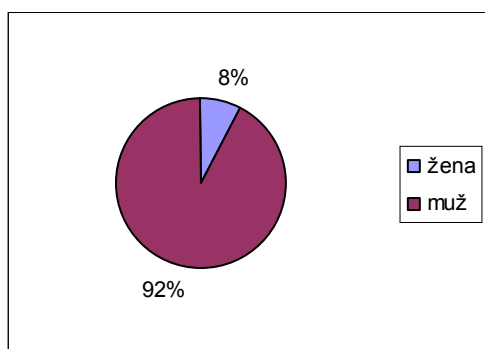
nekuřáci

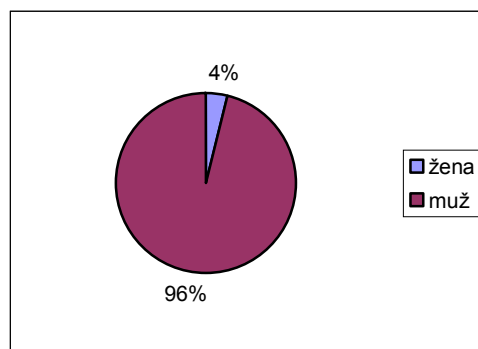
Kuřáci i nekuřáci mají na tento problém stejný názor.

Zdá se Vám přirozenější, když kouří:

kuřáci

nekuřáci

V tomto případě se názor kuřáků a nekuřáků v podstatě neliší. Oběma skupinám se zdá přirozenější, když kouří muž. Podle mého názoru je toto číslo vcelku překvapivé. Možná je to dosud spjaté s historií, kdy bylo kouření především mužskou záležitostí. Ale v dnešní době se tento rozdíl již vyrovnal a naopak žena může s cigaretou vypadat elegantně i atraktivně.

Je možné, že kromě historických souvislostí je v podvědomí žena spjata s představou matky. Na matky, které kouří je nás pohlíženo kriticky jak ze strany nekuřáků, tak ze strany kuřáků.¹³⁸

10.5 Verifikace hypotéz

H1: Předpokládám, že nekuřáci budou mít ke shodným otázkám odlišný postoj než kuřáci.

Předpokládaná hypotéza nebyla v dotazníkovém šetření verifikována. Na stejné položené otázky pro kuřáky i nekuřáky se odpovědi nijak zásadně nelišily.

H2: Nekuřákům na rozdíl od kuřáků vadí pobyt v zakouřených prostorách.

Předpokládaná hypotéza nebyla v dotazníkovém šetření verifikována. Podle výsledků šetření vadí i kuřákům pobyt v zakouřených prostorách.

H3: Kuřáci si uvědomují, že ohrožují zdraví nekuřáků.

Předpokládaná hypotéza byla v dotazníkovém šetření verifikována.

H4: Při utváření názoru na danou problematiku nezáleží na pohlaví respondenta.

¹³⁸ Sovinová H; Csémy, L. Kouření cigaret a pití alkoholu v České republice. 1. vyd. Praha: Státní zdravotní ústav, 2003, s. 23-26.

Předpokládaná hypotéza byla v dotazníkovém šetření verifikována. U některých položek sice malé rozdíly mezi odpověďmi mužů a žen jsou, ale obecně můžeme říci, že tato hypotéza byla ověřena.

10.6 Závěry empirického výzkumu

Hlavním cílem dotazníkového šetření bylo zjistit, jak se liší přístup kuřáků a nekuřáků k dané problematice.

Více než polovině kuřáků z našeho výzkumu nevadí zapálit si cigaretu na veřejném místě, kde by se kouřit nemělo. Naproti tomu polovina nekuřáku by hlasovala pro úplný zákaz kouření na veřejnosti.

Kuřákům i nekuřákům vadí pobyt na příliš zakouřených místech. Nekuřáci tolerují kouření v restauracích často z důvodů společnosti kolektivu, který kouří. V tomto případě je nucen nekuřák přizpůsobit se kuřákům. A to i přes to, že obě skupiny se shodují v názoru, že kuřáci ohrožují zdraví nekuřáků.

I nekuřáci, kteří tráví čas mezi kuřáky by raději volili za partnera či partnerku nekuřáka. Naproti tomu většině kuřákům v partnerství nezáleží na tom, jestli ten druhý kouří či ne.

Při řešení otázky kouření na pracovišti se obě skupiny shodly na tom, že je lepší chodit kouřit na vyhrazená místa.

Z těchto závěrů bychom mohli navrhnout tato řešení:

- zlepšit odvětrávání kouře v místech, kde se kouří, a to především v restauračních zařízeních
- zařídit více nekuřáckých restaurací, aby si mohli nekuřáci vybírat a nebyli nuceni vystavovat se nedobrovolně kouři
- v blízkosti míst, kde je zákaz kouření zavést naopak místa vyhrazená pro kouření, což přiměje více kuřáků jít tam a ostatní tak nebudou vystaveni pasivnímu kouření. Tato místa také předejdou odhazování nedopalků po ulicích, protože tady budou zřízeny popelníky.
- dalším řešením kouření na zakázaných místech je zvýšení kontrol či sankcí za porušení

Podle mého názoru je řešení situace především o kompromisu. Je dobré znamení, že má naše společnost silné povědomí o tom, že má kouření škodlivé účinky na zdraví. Občané jsou také dobře informováni o problematice pasivního kouření a nekuřáci se mu nechtějí dobrovolně vystavovat. Na druhou stranu by s však zákazy měly kompenzovat náhradním řešením – tedy např. zavedením více míst vyhrazených pro kuřáky.

Druhým cílem bylo zjistit vliv genderu na tento fenomén. Domnívala jsem se, že budou větší rozdíly v názorech mužů a žen. Rozdíl názoru mezi muži a ženami nekuřáky se nejvíce projevil u problému kouření na veřejných místech. Tady se zdál být přístup mužů benevolentnější než přístup žen. Z poslední otázky dotazníku pro nekuřáky vyplývá, že ženy více hledí na nepořádek, který kuřáci někdy způsobují na ulicích a jsou i vnímavější na zápach kouře, který je po návštěvě kuřáckých restaurací cítit z oblečení.

Závěr

Kouření tabáku patří mezi celosvětové problémy lidstva a je nutno se mu postavit čelem. V naší společnosti je stále tolerováno a je vnímáno spíš jako zlozvyk než drogová závislost. Moderní medicína má nesporné důkazy o tom, že kouření škodí zdraví. Přesto zůstává kouření tabáku jedním z nejvýznamnějších faktorů, které jsou příčinou řady onemocnění a předčasných úmrtí. Těmto onemocněním však můžeme předcházet. Nejlepším řešením by bylo, kdyby lidé vůbec s kouřením nezačínali, proto je důležitá prevence.

Podle mého názoru v naší zemi již prevence není podceňována. Vypovídá o tom i fakt, že Česká republika přijala 30. října 2002 Dlouhodobý program zlepšování zdravotního stavu obyvatelstva – Zdraví pro všechny v 21. století, který byl formulovaný v souladu s obdobným programem Světové zdravotnické organizace (WHO). Tento program formuluje 21 cílů, kdy jeden z nich je věnován alkoholu, tabáku a nelegálním drogám. Také na školách jsou již preventivní programy s touto tematikou běžnou součástí. Byla legislativně omezena reklama na tabákové výrobky, dále byly zavedeny varující nápisy na krabičkách tabákových výrobků apod. Domnívám se, že informovanost o zdravotních rizicích kouření je v naší společnosti dobrá. Je však nutné, aby lidé převzali zodpovědnost za své zdraví. Když se kouření stane součástí životního stylu člověka, může ho negativně ovlivnit. Kuřáci si tak mnohdy ani neuvědomí, že změnilí své postoje i návyky, které jim byli vlastní, než s touto činností začali.

Kuřák, který chce s kouřením skončit, by neměl mít strach obrátit se na odborníky. V naší zemi je rozsáhlá síť specializovaných pracovišť, která nabízejí pomoc. Řada kuřáků, kteří se domnívají, že odvykání zvládnou sami, se po čase může ke kouření vrátit. Toto riziko je vysoké. Je třeba si uvědomit, že kouření je nemoc a jsou prostředky, které mohou vyléčení ulehčit.

Tabák zůstává v naší společnosti v podstatě jedinou drogou, která se může konzumovat téměř kdykoliv a kdekoliv. Je dostupná a společensky akceptovatelná.

Domnívám se, že kouření je v dnešní době v naší společnosti vnímáno jako něco špatného. Někteří nekuřáci kuřáky přímo odsuzují a vnímají kouření jako součást jejich osobnosti. Kouření tedy někdy bývá stigmatizováno.

I většina kuřáků si je vědoma toho, že kouření je pro ně škodlivé.

Přesto bývá cigareta vítězem v boji proti vlastnímu přesvědčení. Legislativní opatření, zákazy, zvyšování daní tabákových výrobků – to vše může být efektivní. Ale aby se radikálně snížil počet kuřáků, musí to chtít především oni sami. Je tedy nutné přesvědčit kuřáky, že s koncem kouření o nic nepřicházejí, ale naopak mnoho získají. Ať už je to překonání sama sebe, získání nezávislosti či v neposlední řadě významný krok ke zdraví.

Diplomová práce předkládá pohled na tabák především z kulturního a historického hlediska. Z literárních zdrojů i empirického šetření vyplývá, že psychosociální vliv na tento fenomén je značný. Kouření tabáku zůstává rituálem, při kterém se lidé sdružují a komunikují. Vliv sociální skupiny hraje zásadní roli i u začínajících kuřáků. Někteří kuřáci kouří i nadále pouze ve skupině, protože tak k ní cítí sounáležitost a stávají se jejím členem. Z dotazníkového šetření dále vyplývá, že si kuřáci i nekuřáci uvědomují, jak je pasivní kouření škodlivé. Dlouhodobý pobyt v zakouřeném prostředí vnímají negativně obě skupiny.

Vliv genderu není v dnešní době již tak patrný, protože už je společností vnímáno jako normální jev, že kouří muži i ženy. Z dotazníkového šetření přesto vyplývá, že vnímáme jako přirozenější, když kouří muž. Největší rozdíl v názorech mužů a žen byl nejvíce patrný u otázky, týkající se kouření na veřejnosti. Muži nekuřáci jsou v tomto ohledu tolerantnější než ženy nekuřačky.

Kouření tabáku se stalo součástí české kultury po Třicetileté válce. Vždy se tu odráželi trendy ze západních zemí, a to zejména z Velké Británie a Francie. Kouření bylo součástí osobnosti a také podléhalo módním trendům. Výrazné to bylo v období 20. a 30. let, kdy se stalo kouření dlouhých cigaret znakem elegance u žen. Povšimnout si toho můžeme ve filmech pro pamětníky, ve kterých se tato činnost často objevovala a nebyla vnímána záporně. Podle druhu kuřiva se u mužů dalo odhadnout společenské postavení.

Říká se, že jsme národ „pivařů“, ale kouření bylo pro skupinu lidí vždy součástí konzumace tohoto nápoje.

Tato práce by mohla být do budoucna rozšířena o rozsáhlý sociologický průzkum této problematiky. Je k dispozici všem, kteří si chtějí rozšířit obzory o tomto jevu nejen z hlediska jeho škodlivosti, ale i o historické a kulturní poznatky, které ho provázejí mnohaletou existencí.

Seznam použité literatury

Čapek, A. Tabák v Čechách: Kouření a šňupání – pěstování, zpracování, zdaňování tabku, jakož i vývoj jeho monopolu, jeho spotřeby a výnosu. 1. vyd. Praha: Technické knihkupectví a nakladatelství, 1947. 414 s.

Čermák, M. Svět (ne)kuřáků (konec pasivního kouření). *Zdravotnické noviny*. 2006, č. 15. ISSN 1214-7664.

Evropské tažení. *100+1 zahraniční zajímavost*, 2003, roč. 12, č. 25. ISSN 0322-9629.

Furst T. P. Halucinogeny a kultura. 1. vyd. Praha: Maťa, 1996. 256 s. ISBN 80-901915-7-6.

Janík, A.; Dušek, K. Drogy a společnost. 1. vyd. Praha: Avicenum, 1990. 342 s. ISBN 80-201-0087-3.

Kalina, K. a kol. Drogy a drogové závislosti 1. Mezioborový přístup. 1. vyd. Praha: Úřad vlády České republiky, 2003. 319 s. ISBN 80-86734-05 -6.

Kol. autorů. Filosofický slovník. 2. vyd. Olomouc: Olomouc, 1998. 463 s. ISBN 80-7182-064-4.

Kozák J. T. a kol. Rizikový faktor kouření. 1. vyd. Praha: KPK, 1993. 242 s. ISBN 80-85267-42-X.

Lévi-Strauss, C. Od medu k popelu. *Mythologica* 2. Od medu k popelu. 1. vyd. Praha: Argo, 2006. 469 s. ISBN 80-7203-737-4.

Mečtř, J. Zneužívání alkoholu a nealkoholových drog u mládeže. 1. vyd. Praha: Avicenum, 1990. 160 s.

Milovaný i proklínaný tabák. *100+1 zahraniční zajímavost*, 2002, roč. 6, č. 12. ISSN 0322-9629.

Nešpor, K. Kouření, pití, drogy. 1. vyd. Praha: Portál, 1994. 125 s.

Nešpor, K. Návykové chování a společnost. 2. Vyd. Praha: Portál, 2003. 151 s. ISBN 80-7178-831-7.

Novák, M. a kol. O kouření. 1. vyd. Praha: Avicenum, 1980. 164 s.

Nožina, M. Svět drog v Čechách. 1. vyd. Praha: KLP, 1997. 348 s. ISBN 80-85917-36-X.

Palčová, A. Terminologický slovník z oblasti alkoholu a drog. 1. vyd. Praha: Psychiatrické centrum, 2008. 80 s. ISBN 80-85121-08-5.

Pejml, K. Celý svět kouří. 1. vyd. Praha: Za svobodu, 1947. 454 s.

Pelikán, J. Základy empirického výzkumu pedagogických jevů. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1998. ISBN 80-7184-569-8.

Prabhat, J.; Chaloupka F., J. Jak zvládnout kuřáckou epidemii: vlády a ekonomika kontroly tabáku. 1. vyd. Praha: Státní zdravotní ústav, 2004. 117 s. ISBN 80-7071-234-1.

Rudgley, R. Kulturní alchymie. 1. vyd. Praha: NLN, 1996. 207 s. ISBN 80-7106-118-2.
Sander, L. Gilman; Zhou Xun. Příběh kouře: člověk a kouření od úsvitu dějin až po současnost. Praha: Dybbuk, 2006. 457 s. ISBN 80-86862-23-2.

Slavná historie tabákového dýmu. 1. vyd. Praha: Forma, 1996. 181 s. ISBN 80-7213-000-5.

Sovinová H; Csémy, L. Kouření cigaret a pití alkoholu v České republice. 1. vyd. Praha: Státní zdravotní ústav, 2003. 96 s. ISBN 80-7071-230-9.

Šedivý V.;Válková, H. Lidé, alkohol, drogy. 1. vyd. Praha: Naše vojsko, 1988. 160 s.

Valíček, K. a kol. Rostlinné omamné drogy. 1. vyd. Benešov: Start, 2000. 191 s. ISBN 80-86231-09-7.

Vyhláška č. 344/2003 Sb. ze dne 30. září 2003, kterou se stanoví požadavky na tabákové výrobky.

Zákon č. 231/2001 Sb. ze dne 17. května 2001 o provozování rozhlasového a televizního vysílání.

Zákon č. 262/2006 Sb. ze dne 21. dubna 2006 Zákoník práce.

Zákon č. 379/2005 Sb. ze dne 1. ledna 2006 k ochraně před škodami působenými tabákem,alkoholem,návyk.látkami.

Ženy a muži v číslech zdravotnické statistiky. Praha: ÚZIS, 2003. 63 s. ISBN 80-7280-262-3.

Seznam internetových odkazů

Chestrefield [online]. [cit. 2010-04-20]. Dostupné z: <http://images.google.cz/images?hl=cs&gbv=2&tbs=isch%3A1&sa=1&q=+Chesterfield+cigarety&btnG=Hledat&aq=f&aqi=&aql=&oq=&gs_rfai=&start=0>.

Csémy L.; Sadílek, P.; Sovinová H. Jak kouří Češi – kuřácké zvyklosti české populace v posledních deseti letech. Praha: Státní zdravotní úřad, 2008 - [cit. 2010-04-13]. Dostupné z: <<http://www.szu.cz/tema/podpora-zdravi/jak-kouri-cesi-kuracke-zvyklosti?highlightWords=Jak+kou%C5%99%C3%AD+%C4%8Ce%C5%A1i>>.

ČTK. Zákazů kouření v Evropě přibývá, v ČR zatím kromě restaurací [online], c2010, poslední revize 10. 6. 2009 [cit. 2010-04-02]. Dostupné z: <http://www.ceskenoviny.cz/domov/index_img.php?id=114659>.

ČTK. Zákazů reklamy na tabák ve světě přibývá, roste i jejich rozsah. [online], c2001-2010, poslední revize 4. 2. 2010, [cit. 2010-04-02]. Dostupné z: <<http://drogy.pramenyzdravi.cz/762/Zakazu-reklamy-na-tabak-ve-svete-pribyva-roste-i-jeji-rozsah.php>>

Fousková, D. Žena a kouření. [online].c2004, poslední revize 6.12.2005, [cit. 2010-03-09]. Dostupné z:<<http://www.celostnimediceina.cz/zena-a-koureni.htm>>.

Kalina, K. Mezioborový glosář pojmů. [online]. c2003-2004, [cit. 2010-03-16]. Dostupné z: <http://www.drogy-info.cz/index.php/info/glosar_pojmu>.

Kozák J. T. Koalice proti tabáku : Bulletin International Agency on Tobacco and Health: Tabák a zdraví. [online], [cit. 2010-02-11] Dostupný z: <<http://viditelne.prace.cz/tabak.htm>>.

Lucky strike. [online]. [cit. 2010-04-20]Dostupné z: <http://dulcii.files.wordpress.com/2008/08/041306lucky_strike.jpg>

Marlboro [online]. [cit. 2010-04-20]. Dostupné z: <<http://www.clovecigarettesonline.com/images/stories/logo/Marlboro%20Logo.gif>>.

MŠMT. Metodický pokyn k primární prevenci sociálně patologických jevů u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních. [online]. c2006, poslední revize 8.11.2007 [cit. 2010-03-30]. Dostupné z: <<http://www.msmt.cz/socialni-programy/metodicky-pokyn-k-primarni-prevenci-socialne-patologickych-jevu-u-deti-a-mladeze-ve-skolach-a-skolskych-zarizenich-nabyva-ucinnosti-dnem-zverejneni-ve-vestniku-msmt-cr-sesit-11-2007>>.

Pešek, R.; Nečenaná, K. Kouření aneb závislost na tabáku. [online]. Praha: Ministerstvo zdravotnictví České republiky, 2008 - [cit. 2010-03-27]. Dostupné z: <www.kraj-jihocesky.cz/file.php?par%5Bid_r%5D=39148...0>. ISBN 978-80-254-3580-9.

Pešek, R.; Nečesaná, K. Prevence užívání tabáku, alkoholu a jiných drog u dospívajících. [online]. Praha: Ministerstvo zdravotnictví, 2009 - [cit. 2010-03-27]. Dostupné z: <<http://www.msmt.cz/socialni-programy/prevence-uzivani-tabaku-alkoholu-a-jinych-drog-u>>. ISBN 978-80-254-5971-3.

Smoke-camel [online]. [cit. 2010-04-20]. Dostupné z: <<http://theinvisibleagent.files.wordpress.com/2008/12/smoke-camel.jpg>>.

Šachlová, M. Epidemie kouření v České republice [online]. [cit. 2010-03-31]. Dostupné z: <http://www.volny.cz/nekurak/epidemie_koureni.htm>.

ÚZIS ČR. Aktuální informace. Světové šetření o zdraví: Kouření tabáku a spotřeba alkoholu. [online]. c2007, [cit. 2010-04-01]. Dostupné z: <http://www.uzis.cz/download.php?ctg=20&search_name=sv%ECTov%E9&region=100&kind=21&mnu_id=6200>.

WHO: Atlas tabáku. [online], c2004, [cit. 2010-04-02]. Dostupné z: <http://www.who.int/tobacco/statistics/tobacco_atlas/en/>.

Zaostřeno na drogy. [online]. Praha: Úřad vlády České republiky, 2004 – [cit. 2010-03-16]. Dostupné z: <http://www.drogy-info.cz/index.php/publikace/zaostreno_na_drogy>. ISSN 1214-1089.

Seznam příloh

Příloha č. 1: Dotazník

Příloha č. 2: Naše cigarety od monarchie po Českou republiku

Příloha č. 3: Ukázky reklamních kampaní

Příloha č. 4: Historie tabáku

Příloha č. 5: Kouření mužů

Příloha č. 6: Kouření žen

Příloha č. 7: Spotřeba cigaret na světě

Příloha č. 8: Fagerströmův test nikotinové závislosti

Příloha č. 9: Jak kouří Češi – kuřácké zvyklosti české populace v posledních deseti letech

Příloha č. 1

Dotazník

Dobrý den,
jsem studentka Pedagogické fakulty Technické univerzity v Liberci a tímto bych Vás chtěla poprosit o vyplnění tohoto krátkého dotazníku, který bude sloužit jako podklad mé diplomové práce na téma: Tabák jako kulturní fenomén v České republice.

Dotazník je anonymní. Prosím Vás o vyplnění všech otázek. Zvolenou odpověď zakroužkujte, zvýrazněte či podtrhněte.

Děkuji za spolupráci,
s pozdravem Eva Peterová

muž – žena

Věk:

Jste kuřák/kuřačka?

- a) ano – odpovídejte na sérii otázek A
- b) ne – odpovídejte na sérii otázek B

A

1. Kolik cigaret denně vykouříte?

- a) více než deset
- b) méně než deset
- c) je to různé, jsem příležitostný kuřák

2. Jak dlouho kouříte?

- a) méně než dva roky
- b) více než dva roky
- c) více než 10 let

3. Myslíte si o sobě, že jste na cigaretě závislý/á?

- a) ano, ale spíš psychicky
- b) ano, psychicky i fyzicky
- c) spíš ne, je to jen zvyk
- d) ne

4. Činí Vám problém zapálit si cigaretu tam, kde by se kouřit nemělo?

- a) ano, raději jdu jinam
- b) ne, většinou to neřeším
- c) záleží na situaci

5. Domníváte se, že kuřáci ohrožují zdraví nekuřáků?

- a) ano
- b) ne
- c) jiná odpověď:

6. Vadí Vám dlouhodobý pobyt v zakouřených prostorách?

- a) ano
- b) ne
- c) jiná odpověď:

7. Vybíráte si restaurační zařízení podle toho, zda se v nich smí kouřit?

- a) ano
- b) ne
- c) jiná odpověď:

8. Myslíte si, že by kouření na pracovišti mělo být tolerováno?

- a) ano
- b) ano, ale pouze ve vyhrazených prostorách
- c) ne

9. Záleží Vám při výběru partnera na tom, jestli kouří?

- a) ano
- b) ne
- c) jiná odpověď:

10. Zdá se Vám přirozenější, když kouří

- a) žena
- b) muž

11. Co pro Vás znamená cigareta?

.....
.....
.....
.....

B

1. Jste bývalý kuřák/bývalá kuřačka?

- a) ano
- b) ne

2. Vadí Vám trávit čas mezi kuřáky?

- a) spíš ano
- b) ano
- c) spíš ne
- d) ne

3. Domníváte se, že kuřáci ohrožují zdraví nekuřáků?

- a) ano
- b) ne
- c) jiná odpověď:

4. Vadí Vám kouření na veřejných místech? (např. nádraží, náměstí, ...)

- a) spíš ano
- b) ano
- c) spíš ne
- d) ne

5. Tolerujete kouření v restauračních zařízeních?

- a) ano
- b) ne, vybírám si restaurace podle toho, zda se v ní kouří či ne
- c) jiná odpověď:

6. Myslíte si, že by kouření na veřejnosti mělo být zcela zakázáno?

- a) spíš ano
- b) ano
- c) spíš ne
- d) ne

7. Domníváte se, že by kouření na pracovišti mělo být tolerováno?

- a) ano
- b) ano, ale pouze ve vyhrazených prostorách
- c) ne

8. Toleroval/a byste kouření u svého partnera/partnerky?

- a) spíš ano
- b) ano
- c) spíš ne
- d) ne

9. Zdá se Vám přirozenější, když kouří

- a) žena
- b) muž

10. Uved'te, co přesně Vám v souvislosti s kouřením vadí:

.....
.....
.....
.....

Příloha č. 2: Naše cigarety od monarchie po Českou republiku

Obrazový materiál z této přílohy je převzat z publikace Příběh kouře.¹³⁹

CIGARETOVÉ OBALY ZA RAKOUSKA - UHERSKA

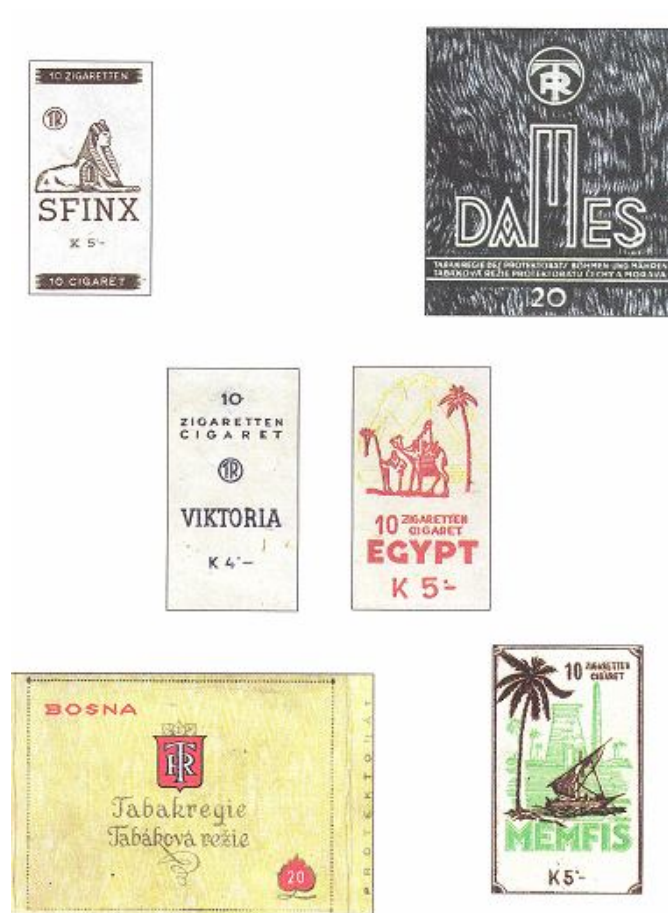

CIGARETOVÉ OBALY U OBDOBÍ PRVNÍ REPUBLIKY (1918-1939)

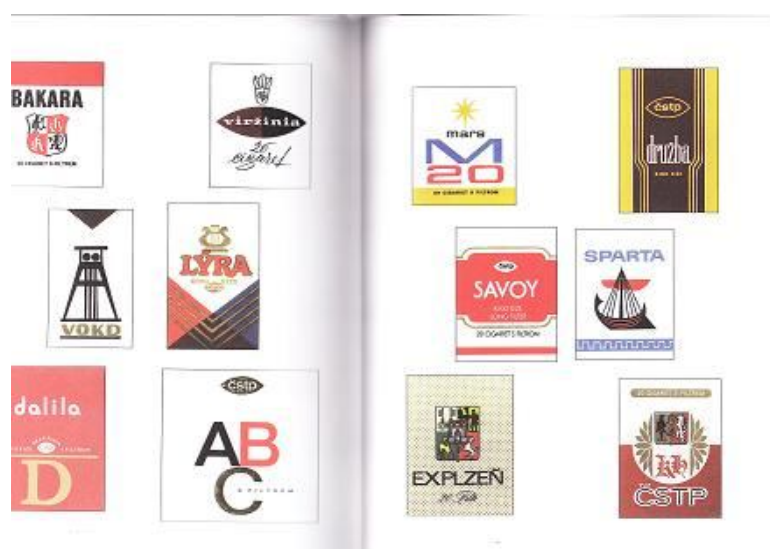
¹³⁹ Sander, L. Gilman; Zhou Xun. Příběh kouře: člověk a kouření od úsvitu dějin až po současnost. 1. vyd. Praha: Dybbuk, 2006, s.292-303.

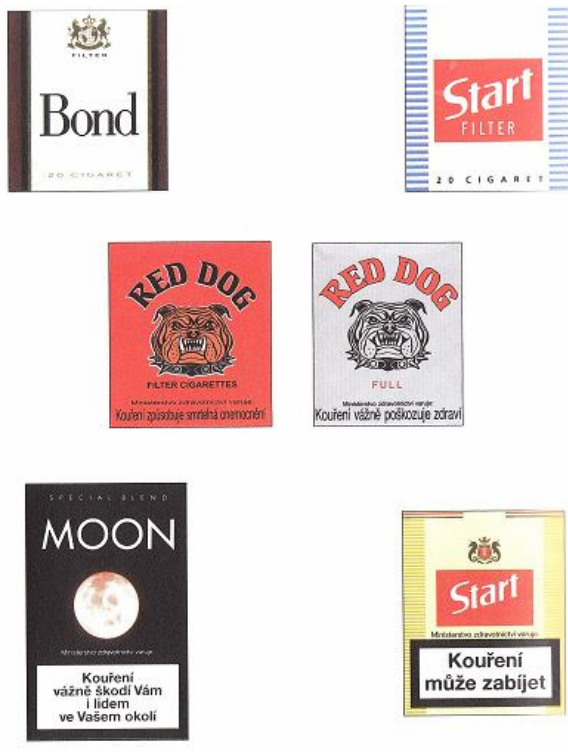
CIGARETOVÉ OBALY V PROTEKTORÁTU ČECHY A MORAVA (1939-1945)

CIGARETOVÉ OBALY PO ROCE 1945

Příloha č. 3: Ukázky reklamních kampaní

Zdroj: Sander, L. Gilman; Zhou Xun. Příběh kouře: člověk a kouření od úsvitu dějin až po současnost. 1. vyd. Praha: Dybbuk, 2006, s. 275.

Norský plakát z roku 1947 klade důraz na přínos ke zdraví, který kouření nabízí.

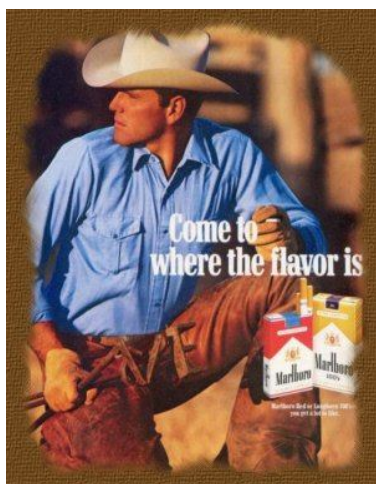
Zdroj: Sander, L. Gilman; Zhou Xun. Příběh kouře: člověk a kouření od úsvitu dějin až po současnost. 1. vyd. Praha: Dybbuk, 2006, s. 375.

Zdroj: *Slavná historie tabákového dýmu. 1. vyd. Praha: Forma, 1996, s. 59*

Zdroj: *Sander, L. Gilman; Zhou Xun. Příběh kouře: člověk a kouření od úsvitu dějin až po současnost. 1. vyd. Praha: Dybbuk, 2006, s.408.*

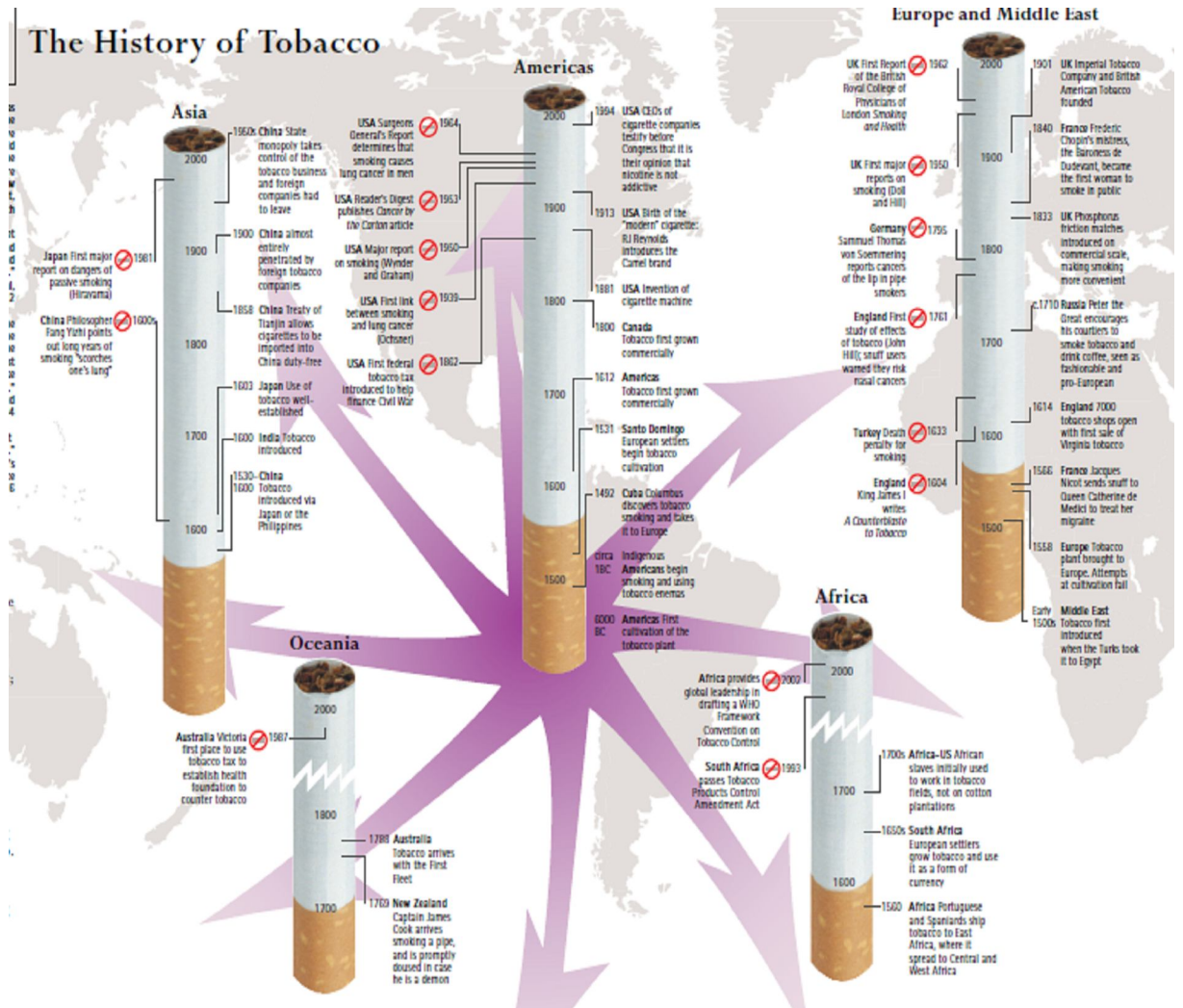
Zdroj: http://blog.lawyerahead.ca/wp-content/uploads/2009/01/malboro_man.jpg

Zdroj: *Slavná historie tabákového dýmu*. 1. vyd. Praha: Forma, 1996, s. 63.

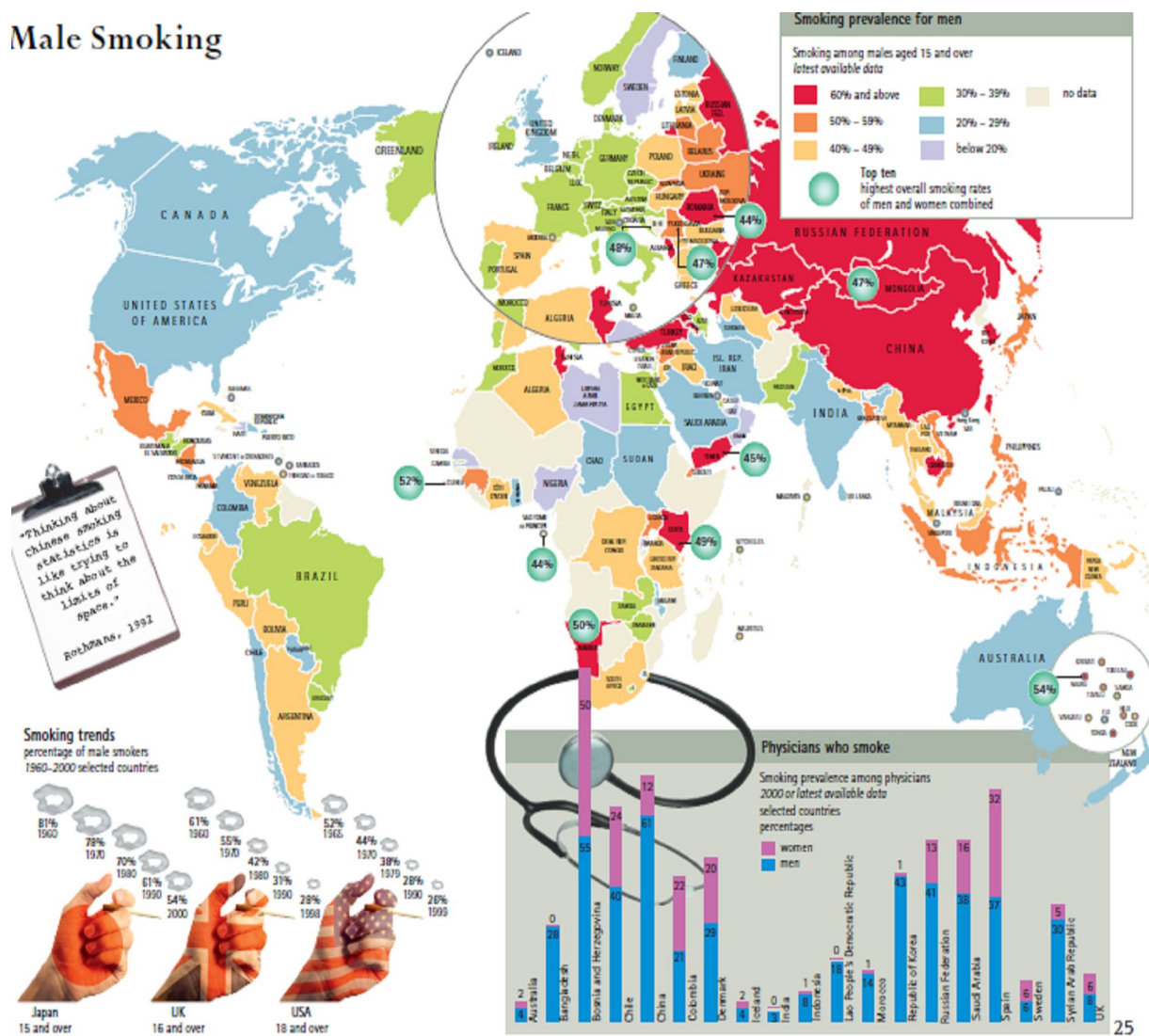
Příloha č. 4: Historie tabáku

Zdroj: WHO: Atlas tabáku. [online], c2004, [cit. 2010-04-02]. Dostupné z: < http://www.who.int/tobacco/statistics/tobacco_atlas/en/ >.

Příloha č. 5: Kouření mužů

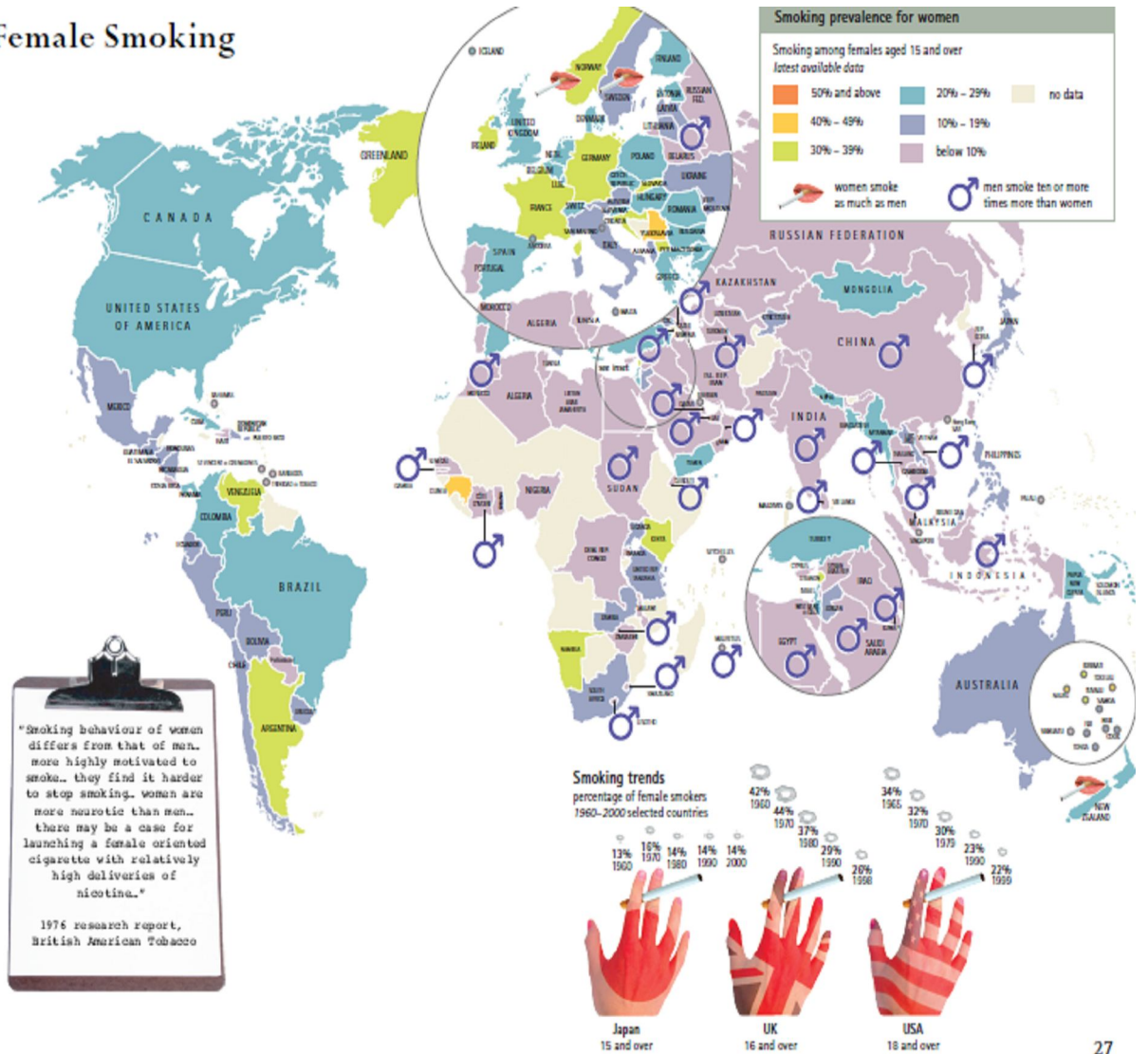
Male Smoking

Zdroj: WHO: Atlas tabáku. [online], c2004, [cit. 2010-04-02]. Dostupné z: < http://www.who.int/tobacco/statistics/tobacco_atlas/en/>.

Příloha č.6: Kouření žen

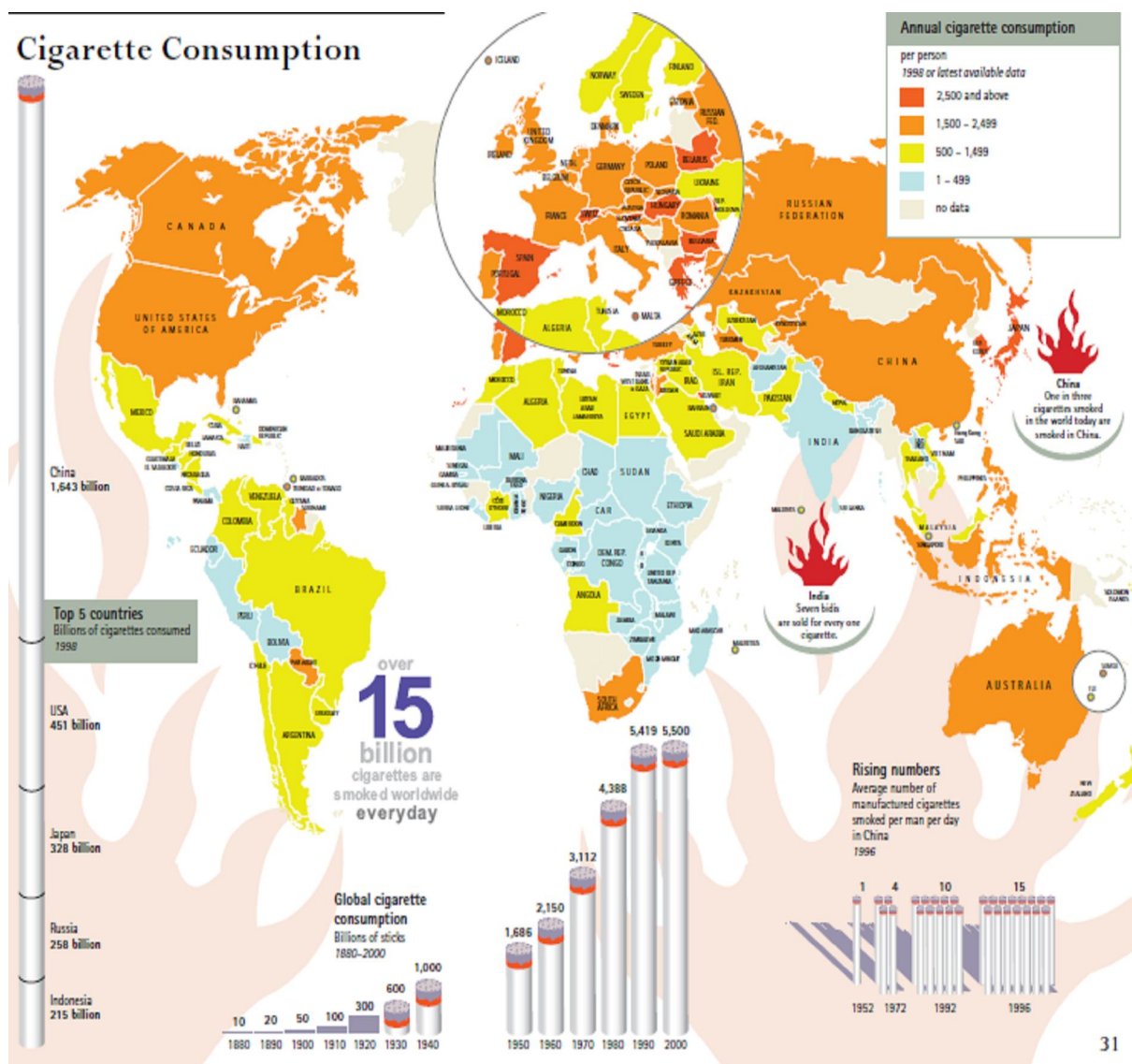
Female Smoking

Zdroj: WHO: Atlas tabáku. [online], c2004, [cit. 2010-04-02]. Dostupné z: < http://www.who.int/tobacco/statistics/tobacco_atlas/en/>.

Příloha č.7: Spotřeba cigaret na světě

Zdroj: WHO: Atlas tabáku. [online], c2004, [cit. 2010-04-02]. Dostupné z: <http://www.who.int/tobacco/statistics/tobacco_atlas/en/>.

Příloha č. 8: Fagerströmův test nikotinové závislosti ¹⁴⁰

1. Jak brzy po probuzení si zapálíte svou první cigaretu?

během 5 minut (3 body)

za 6 – 30 minut (2 body)

za 31 – 60 minut (1 bod)

po 60 minutách (0 bodů)

2. Je pro vás obtížné kouření v místech, kde není kouření dovoleno?

ano (1 bod)

ne (0 bodů)

3. Kterou cigaretu byste nerad postrádal?

první ráno (1 bod)

kteroukoli jinou (0 bodů)

4. Kolik cigaret denně kouříte?

31 a více (3 body)

21 – 30 (2 body)

11 – 20 (1 bod)

0 – 10 (0 bodů)

5. Kouříte častěji, intenzivněji během dopoledne než v jiné části dne?

ano (1 bod)

ne (0 bodů)

6. Kouříte, i když jste nemocen a upoután na lůžko?

ano (1 bod)

ne (0 bodů)

Hodnocení součtu bodů:

0 – 2 žádná nebo velmi slabá závislost

3 – 4 slabá závislost

5 střední závislost

6 – 7 silná závislost

8 – 10 velmi silná závislost

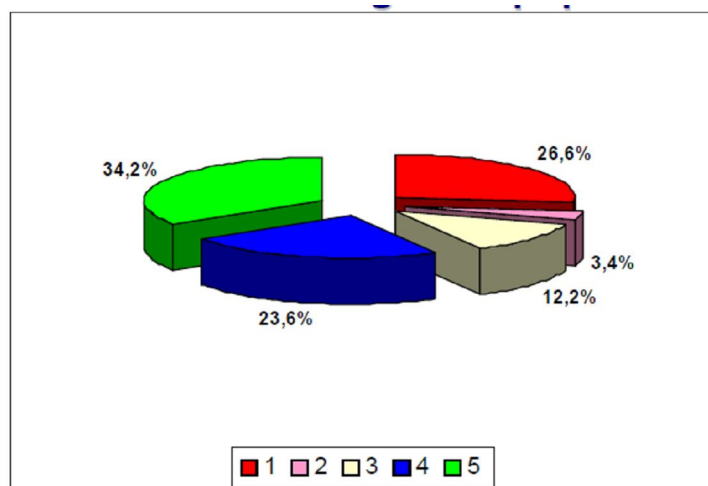
---

¹⁴⁰ Kalina, K. a kol. Drogy a drogové závislosti 1. Mezioborový přístup. 1. vyd. Praha: Úřad vlády České republiky, s. 208.

Příloha č. 9: Jak kouří Češi – kuřácké zvyklosti české populace v posledních deseti letech

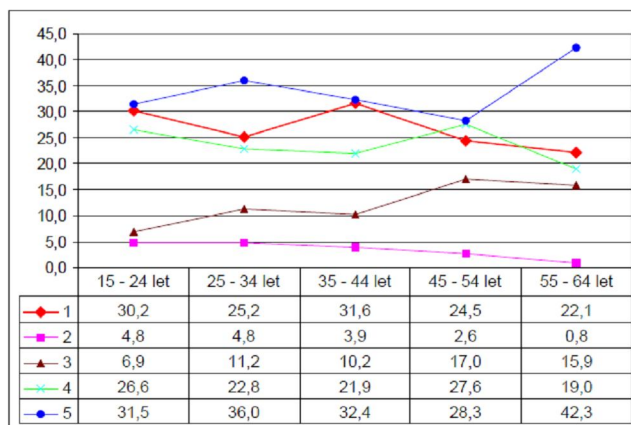
Tato příloha je převzata z Tiskové konference ke Světovému dni bez tabáku.¹⁴¹

Prevalence kouření cigaret v populaci ČR

1 – kuřák v současné době kouří nejméně 1 cigaretu denně; 2 – kuřák v současné době kouří méně než 1 cigaretu denně; 3 – bývalý kuřák, který v životě vykouřil více než 100 cigaret, ale v současné době nekouří; 4 – nekuřák, i když kdysi zkoušel kouřit (bylo to však méně než 100 cigaret v životě); 5 – nekuřák, který nikdy nekouřil.

Kouření v jednotlivých věkových skupinách

1 – kuřák v současné době kouří nejméně 1 cigaretu denně; 2 – kuřák v současné době kouří méně než 1 cigaretu denně; 3 – bývalý kuřák, který v životě vykouřil více než 100 cigaret, ale v současné době nekouří; 4 – nekuřák, i když kdysi zkoušel kouřit (bylo to však méně než 100 cigaret v životě); 5 – nekuřák, který nikdy nekouřil.

¹⁴¹ Csémy L.; Sadílek, P.; Sovinová H. Jak kouří Češi – kuřácké zvyklosti české populace v posledních deseti letech. Praha: Státní zdravotní úřad, 2008 - [cit. 2010-04-13]. Dostupné z: <<http://www.szu.cz/tema/podpora-zdravi/jak-kouri-cesi-kuracke-zvyklosti?highlightWords=Jak+kou%C5%99%C3%AD+%C4%8Ce%C5%A1i>>.

Věk začátku kouření

